

TÜBA

GÜNCE

Türkiye
Bilimler
Akademisi
Yayıdır.

77. SAYI
OCAK 2025

TÜRKİYE BİLİMLER AKADEMİSİ
TURKISH ACADEMY OF SCIENCES

T.C. SANAYİ VE
TEKNOLOJİ BAKANLIĞI

TÜBA VE TÜBİTAK BİLİM ÖDÜLLERİ TÖRENİ

18 ARALIK 2024

2024 YILI TÜBA ve TÜBİTAK BİLİM ÖDÜLLERİ
SAHİPLERİNİ BULDU

ISSN: 1302-9541

TÜBA 61. GENEL KURULU

TÜBA ŞEREF ÜYESİ
PROF. DR.
EKMELEDDİN İHSANOĞLU
İLE RÖPORTAJ

TÜBA-TEKNOFEST
DOKTORA BİLİM ÖDÜLÜ
BAŞVURULARI BAŞLADI

TÜRK EĞİTİM TARİHİNE
IŞIK TUTAN TÜRK MAARİF
ANSİKLOPEDİSİ YAYIMLANDI

TÜRKÇE BİLİM TERİMLERİ SÖZLÜĞÜ

Bilimsel çalışmalarda, iletişimde, eğitim ve öğretimde Türkçenin kullanılması ve geliştirilmesi amacıyla, 2002 yılında Türkçe Bilim Terimleri Sözlüğü Projesi'ni başlatan TÜBA, bilimsel kavram ve terimlerin Türkçe ifade edilmesi ve Türkiye'de bilimsel düşüncenin gelişmesine katkıda bulunuyor. Bu kapsamda çalışmalarına devam eden TÜBA, son olarak Türkçenin doğa bilimlerinde kullanımının yaygınlaşmasını sağlamak amacıyla basımı gerçekleşen Doğa Bilimleri Terimleri Sözlüğünü yayımladı.

TÜBA Yayınları için:
<https://satis.tuba.gov.tr>

başkandan...

Değerli Bilim İnsanları, Akademisyenler ve Araştırmacılar,

TÜBA olarak, bilimsel araştırmaları destekleme, bilim diplomasisini güçlendirme ve sürdürülebilir kalkınma hedeflerine katkı sağlama misyonumuzu kararlılıkla sürdürüyoruz. Bu sayımızda, 2024 yılı boyunca yürütülen önemli bilimsel etkinlikleri, uluslararası iş birliklerini ve Türkiye'nin bilimsel başarılarını sizlerle paylaşmanın mutluluğunu yaşıyoruz.

TÜBA'nın 61. Genel Kurulu'nda, ülkemizin bilim politikalarının şekillenmesine katkı sağlayan akademisyenler, bilim insanları ve devlet yetkilileriyle bir araya geldik. Yapay zeka, sanayi mülkiyeti ve bilim diplomasisi alanındaki gelişmeleri ele aldığımız bu önemli buluşmada, uluslararası iş birliklerinin artırılmasına yönelik stratejiler geliştirdik. Bilim dünyasının karşı karşıya olduğu küresel zorluklara yönelik çözümler üretmek adına yürüttüğümüz çalışmalar, TÜBA'nın bilimsel rehberlik misyonunu daha da pekiştirmektedir.

2024 yılı, aynı zamanda uluslararası arenada bilim insanlarımızın önemli başarılarına sahne oldu. TÜBA'nın Filistin Raporu, bilimin sadece teknik bir uğraş değil, aynı zamanda vicdanlı bir duruş olduğunu bir kez daha gösterdi. Bilim20 (S20) Zirvesi, Asya Bilim Akademileri Birliği, Avrupa Bilim Akademileri Birliği ve Türk Dünyası Bilim Akademileri Birliği'ndeki etkin rollerimiz, ülkemizin bilim diplomasisindeki yerini daha da güçlendirdi.

Yapay zeka ve sanayi mülkiyeti gibi alanlarda gerçekleştirilen TÜBA konferansları, teknoloji çağının gerektirdiği bilgi birikiminin yayılmasını sağladı. Bu kapsamda, akademisyenlerimizin patent ve fikri mülkiyet konularında daha etkin rol almasını teşvik edecek yeni politikalar üzerinde çalışıyoruz.

Uluslararası Bilim Konseyi'nin (ISC) Muskat Küresel Bilgi Diyalogu toplantısına katılarak, bilim ve sürdürülebilirlik konularında küresel çapta alınması gereken önlemler üzerine verimli tartışmalar gerçekleştirdik. Yapay zekanın etik kullanımı, bilim insanlarının uluslararası iş birliklerinde karşılaştığı zorluklar ve sürdürülebilir kalkınma hedefleri üzerine yapılan görüşmeler, bilimsel ilerlemenin çok taraflı bir çabayla mümkün olduğunu bir kez daha kanıtladı.

TÜBA olarak, Türk-İslam Bilim Kültür Mirası Projesi kapsamında yürüttüğümüz çalışmalarla, bilim tarihimizin önemli isimlerini ve eserlerini gün yüzüne çıkarmaya devam ediyoruz. UNESCO tarafından 2024'ün "Ali Kuşçu Yılı" ilan edilmesi kapsamında düzenlediğimiz sempozyumlar, Ali Kuşçu'nun bilime katkılarını farklı disiplinler açısından ele alma fırsatı sundu.

Ayrıca, TÜBA-Kentsel Dönüşüm ve Sürdürülebilir Şehirler Çalıştayı'nda, şehirlerimizin geleceğini sürdürülebilir kalkınma hedefleri doğrultusunda planlamak adına önemli kararlar alındı. Çevre, biyoçeşitlilik ve iklim değişikliği konularında akademik katkılar sunarak, şehirlerimizin ekosistem dengesini koruyacak çözümler geliştirmeye devam ediyoruz.

Ülkemizin bilim ve teknoloji alanındaki yolculuğunda, TÜBA'nın oynadığı rol her geçen gün daha da önem kazanmaktadır. Gerek ulusal gerekse uluslararası düzeyde bilimsel gelişmeleri destekleyerek, gelecek nesillere güçlü bir akademik miras bırakmayı hedefliyoruz.

Bu sayımızda TÜBA Şeref Üyemiz Prof. Dr. Ekmeleddin İhsanoğlu ile yaptığımız derinlemesine bir nehir söyleşinin yanı sıra Merhum Hocamız Ord. Prof. Dr. Sedat Alp'in biyografisini yeniden yayımlama sürecimizde kızı Mehpere Alp'ten eserin hazırlanmasına ilişkin çalışmalar ve babası Prof. Sedat Alp'le ilgili detaylarla baş başa bırakıyoruz. Bilimin ışığında daha aydınlık bir gelecek inşa etmek adına çalışan tüm akademisyenlerimize ve bilim insanlarına teşekkür ediyorum, bu sayımızın bilim dünyasına değerli katkılar sunmasını diliyorum.

Saygılarımla,

Prof. Dr. Muzaffer ŞEKER
TÜBA Başkanı

içindekiler

»»» OCAK 2025 | SAYI 77

4 2024 YILI TÜBA ve TÜBİTAK BİLİM ÖDÜLLERİ SAHİPLERİNİ BULDU

8 TÜBA 61. GENEL KURULU

12 ALİ KUŞÇU ve ÇEVRESİ YAZMA ESER SERGİSİ AÇILDI

13 BÜYÜK İŞ veya MAGNUM OPUS
Arş. Gör. Yavuzcan Gökçer

26 OSMANLI'NIN KURULUŞUNA İLİŞKİN YENİ BİR BAKIŞ AÇISI,
YENİ BİR KAYNAK

32 TÜBA-KENTSEL DÖNÜŞÜM ve SÜRDÜRÜLEBİLİR
ŞEHİRLER ÇALIŞTAYI

34 TÜBA HEYETİ KÜRESEL BİLİM İŞ BİRLİĞİ İÇİN UMMAN'DA

37 SAHİPSİZ EVÇİL HAYVANLARIN
HALK SAĞLIĞI ÜZERİNE ETKİLERİ
Prof. Dr. Ali Özer

42 TÜBA-TEKNOFEST DOKTORA BİLİM ÖDÜLÜ
BAŞVURULARI BAŞLADI

43 TÜRK EĞİTİM TARİHİNE IŞIK TUTAN İLK TELİF EĞİTİM
ANSİKLOPEDİSİ TANITILDI

45 TÜBA'DAN KAYNAKLARI KORUMA ÇAĞRISI

47 OSMANLI'NIN BİLİM ve EĞİTİM MİRASI:
ÜÇ KLASİK ESERİN İZİNDE

15
RÖPORTAJ:
TÜBA ÜYESİ PROF. İHSANOĞLU
"OSMANLI BİLİMİ VARDI
ve 40 YILDA BUNU
KANITLADIK"

27
RÖPORTAJ: MEHPARE ALP
BABAM ATATÜRK'E VERDİĞİ
BİR SÖZ İLE
HAYATINI BİLİME ADADI

- 48 MATEMATİK ÖĞRETİMİNDE YENİLİKÇİ YAKLAŞIM
- 49 ULUSLARARASI SİSTEMİN DÖNÜŞÜMÜ ve TÜRKİYE'NİN
ARTAN ROLÜ
Prof. Dr. Burhanettin Duran
- 60 TÜBA HEYETİ DÜNYA BİLİM FORUMU'NA KATILDI
- 61 BAŞKAN ŞEKER, KAPSÜL TEKNOLOJİ
PLATFORMUNU İNCELEDİ
- 62 SÜRDÜRÜLEBİLİR EKONOMİ ve FİNANSIN GELECEĞİ:
KÜRESEL MEYDAN OKUMALAR ve FIRSATLAR'
SEMPOZYUMU
- 64 AASSA 6. GENEL KURUL ve SEMPOZYUMU
- 65 ORTA DOĞU'DA BARIŞ İÇİN KAPSAMLI BİR ANLAŞMA
Prof. Dr. Jeffry David Sachs
- 67 BAŞKAN ŞEKER, SİNOP ÜNİVERSİTESİ'NDE AKADEMİK YIL
AÇILIŞ DERSİ VERDİ
- 68 TÜRKİYE EKONOMİ SEMPOZYUMU – TES 2024
- 68 ZİYARETLER
- 69 HABERLER

TÜRKİYE BİLİMLER AKADEMİSİ

TÜBA GÜNCE

Sahibi

Türkiye Bilimler Akademisi Adına:
TÜBA Başkanı

Prof. Dr. Muzaffer ŞEKER

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü ve Editör

Asiye KOMUT

Grafik Tasarım

İbrahim TOPSAKAL

Çevirmen

Mert ORHAN

TÜBA GÜNCE

Vedat Dalokay Cad. No: 112

Çankaya-ANKARA 06670

Tel: 0.312. 442 29 03 (pbx)

Faks: 0.312. 442 64 91

e-posta: tubagun[at]tuba.gov.tr

Baskı

MUSTAFA SAKALSIZ – ANKARA
BASIM YAYIN HİZMETLERİ

Günce 750 Adet basılmıştır.
OCAK 2025

Sorumluluk

TÜBA GÜNCE'de yayımlanan
yazıların hukuksal sorumluluğu
yazarlara aittir.

Günce, 4 ayda bir yayımlanan,
ulusal ve süreli bir yayındır.

www.tuba.gov.tr

www.facebook.com/TUBAakademi

twitter.com/TUBAakademi

instagram.com/TUBAakademi

2024 YILI TÜBA ve TÜBİTAK BİLİM ÖDÜLLERİ SAHİPLERİNİ BULDU

Cumhurbaşkanlığı himayesinde TÜBA ve TÜBİTAK'ın ortaklaşa düzenlediği "TÜBA ve TÜBİTAK Bilim Ödülleri Töreni" Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın ev sahipliğinde gerçekleştirildi.

Cumhurbaşkanlığı himayesinde TÜBA ve TÜBİTAK'ın ortaklaşa düzenlediği "TÜBA ve TÜBİTAK Bilim Ödülleri Töreni" Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın ev sahipliğinde gerçekleştirildi.

Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın katılımıyla Beştepe Millet Kongre ve Kültür Merkezi'nde düzenlenen törene Sanayi ve Teknoloji Bakanı Mehmet Fatih Kacır, TÜBA Başkanı Prof. Dr. Muzaffer Şeker ve TÜBİTAK Başkanı Prof. Dr. Orhan Aydın ile farklı üniversitelerden rektörler, ödül alan akademisyenler ve aileleri katıldı.

Çağa liderlik eden Türkiye hedefine emin adımlarla ilerliyoruz.

Cumhurbaşkanı Erdoğan, törende yaptığı konuşmada, "Çağın gerisinde kalan değil, çağa liderlik eden bir büyük ve güçlü Türkiye hedefine emin adımlarla ilerliyoruz. Sabun köpüğü gibi gelip geçen mevzi başarılarla yetinmek istemiyoruz. Ülke ve millet olarak yere sağlam basıyor, adımları sağlam atıyoruz. Planlarımızı orta ve uzun vadeli yapıyoruz. 2002'ye göre bugün çok iyi bir konumdayız" ifadelerini kullandı.

25 genç bilim insanımıza ödülleri takdim ediyoruz.

"TÜBA-TESEP kapsamında dördü telif eser ödülü, biri Halil İnalıcık özel ödülü, biri Kemal Karpat özel ödülü ve biri jüri özel ödülü olmak üzere toplam 7 eserin ödüle layık görüldüğünü aktaran Erdoğan, "Böylece bugüne kadar 246 Türkçe bilimsel telif eserimize TÜBA TESEP ödülü vermiş oluyoruz. TÜBA üstün başarılı genç bilim insanı ödülleri dünyada genç akademi oluşumunun ilk ve en özgün örneklerinden biri olarak öne çıkıyor. Bu yıl 20 farklı üniversitede bilimsel çalışmalar yürüten 25 genç bilim insanımıza bu ödülleri takdim ediyoruz." dedi.

Böylelikle 2001'den bugüne kadar TÜBA GEBİP ödüllü kazanan genç bilim insanı sayısının 669'a yükseleceği bilgisini paylaşan Erdoğan, şöyle devam etti: "TÜBA Uluslararası Akademi Ödülleri ise üç farklı kategoride, uluslararası düzeyde özgün, öncü ve çığır açan çalışmalarla temayüz etmiş 4 kıymetli bilim insanına veriyoruz. Bu 4 isimle birlikte bugüne kadar toplam 32 bilim öncüsüne TÜBA Uluslararası Akademi ödülleri tevdi edeceğiz. Bugüne kadar 947 bilim insanımız, uluslararası bilim diplomasisi alanında önemli bir boşluğu dolduran TÜBA ödülleri kazanmış oluyor.

Bilim tarihi aynı zamanda yarım kalmış çalışmalar mezarlığıdır.

İbn-i Sina'nın "Bilim ve sanat takdir edilmediği yerden göç eder" sözlerini ve ecdadın "Marifet iltifata tabidir, iltifatsız mal zayıdır." sözlerini hatırlatan Erdoğan, takdir görmeyen, taltif edilmeyen, teveccühe mazhar olmayan her bir çalışmanın, her ne kadar aslı değerlerinden hiçbir şey kaybetmese de geniş kitlelere ulaşmak bakımından istenilen etkiyi oluşturamadığını vurguladı.

Erdoğan, "Gerek kişisel hayatımıza, gerekse toplumların serencamına baktığımızda teşvikin, taltifin özellikle işlerin dönüm noktalarına gelindiğinde yapılan cesaretlendirmenin ne kadar kıymetli olduğunu görüyoruz. Çığır açma potansiyeli olan birçok proje ve fikir vaktinde destek bulmadığı için akamete uğramış, tarihin tozlu raflarına havale edilmiştir. Bu açıdan bilim tarihi aynı zamanda yarım kalmış, akim kalmış çalışmalar mezarlığıdır." ifadelerini kullandı. Türkiye'de bilim ve teknolojinin uzun yıllar merak ve iştiahtan yoksun, idealist bir avuç insanın kendi imkanlarıyla sınırlı bir uğraş alanı olarak görüldüğünü aktaran Erdoğan, şunları söyledi:

"Burada şu hususu da vurgulamak durumundayım. Bilimsel birikim açısından dünyada istisnai bir konumda olsak da bunun kurumsallaşması noktasında da o derece geç kalmış bir ülkeyiz. Akademik üretkenlikte bugün bizden ileride olan toplumların çoğu devletin desteğini almış, kurumsallaşmış ve temel bilim dallarını aynı çatı altında toplamış bilim akademilerini bizden çok önce hayata geçirmişlerdir. Örneğin Avrupa'da bilim akademilerinin önemli bir kısmı 17. yüzyılda kurulmuştur."

Bilimler akademisi kurulmadan evvel çeşitli alanlarda çalışmalar yapan bilim adamlarının olduğunu belirten Erdoğan, "Hatta 18. yüzyıla kadar Avrupa uygarlığını etkileyen, yönlendiren ve besleyen doğu medeniyeti Türk-İslam dünyasında yetişen bilim adamları, düşünce adamları olmuştu. Fakat yeni dönemin ruhunu doğru okuyamama sonucu sürecin devam ettirilememesi gerilemeyi de beraberinde getirdi." dedi.

Sanayi ve Teknoloji Bakanı Mehmet Fatih Kacır, gelecek dönemde çığır açıcı teknolojilerde yetkinliklerini geliştirmeye devam edeceklerini belirterek, "Nükleer reaktörlerden kuantum teknolojilerine, stratejik malzemelerden iklim teknolojilerine ve kritik ham maddelerden sentetik biyolojiye attığımız pek çok adımla ülkemizi bilim ve teknolojiye dünyada hak ettiği konuma taşıyacağız." dedi.

Eski dünyanın paradigmasının çöktüğünü ve yeni dünyanın hangi temeller üzerine yükseleceğinin halen belirsizliğini koruduğunu dile getiren Kacır, "Bizler, ilmi faaliyetleri bir ibadet olarak gören, insanları ilme, bilgiye, öğrenmeye davet eden bir inancın mensuplarıyız. Aklı, akıl yürütmeyi, tefekkür etmeyi esas alan ilim ve medeniyet anlayışının

mirasçlarıyız. Medeniyetimizin akıllı olmuş birbirinden kıymetli şahsiyetlerin ortaya koydukları önemli çalışmalar, tarihin farklı dönemlerinde sahip olduğumuz fikri ve ilmi canlılığın ispatı niteliğindedir." diye konuştu.

91 bin bilim insanı ve gence destek sunduk.

Son 22 yılda, ülkenin patent başvurularında dünyada 12'nci, tasarım başvurularında 2'nci sıraya yükseldiğine işaret eden Kacır, şu bilgileri paylaştı: "Sınai mülkiyet portföyümüzü 93 binden 2 milyonun üzerine çıkardık. Oluşturduğumuz etkin teşvik sistemiyle AR-GE ve inovasyon odaklı kalkınmanın önünü açacak güçlü bir altyapı inşa ettik. Bugün 104 teknoparkımızda 11 binden fazla teknoloji girişimi, firmaların bünyesinde kurulan ve sayıları 1600'ü aşan AR-GE ve tasarım merkezlerimizle müteşebbislerimiz yenilikçi çalışmalar yürütüyor. AR-GE harcamalarımızın yıllık 1,2 milyar dolardan 16 milyar dolara yükselmesi ve AR-GE personel sayımızın 29 binden 291 bine çıkması inovasyon kapasitemizin nereden nereye geldiğinin göstergesidir. Ülkelerin refah seviyesini ve rekabet gücünü, bilimsel çalışmaların ve teknolojiye yenilikleri sahiplenme düzeyinin belirlediği bu dönemde TÜBİTAK, toplumun tüm kesimlerinin bilimle buluşmasını sağlamaya devam ediyor. 2002'de 1167 AR-GE projesine bugünkü değerle 1,5 milyar lira destek olan TÜBİTAK ile bu yıl 9 bin 988 AR-GE projesine 9 milyar lira katkı sağladık. TÜBİTAK desteklerinden yararlanan firma sayısı 12 kat artarak 2 bin 769'a çıktı. 2002'de yaklaşık 1000 bilim insanı ve gencimiz TÜBİTAK desteklerinden yararlanmışken bu yıl 91 bin bilim insanımıza ve öğrencimize destek sunduk."

2024 bilim ve teknoloji yılı oldu

Bu yılın bilim ve teknolojide atılım yılı olduğunu anlatan Kacı, Türk savunma sanayisinin teknolojik atılımının öncüsü olmayı sürdürdüğünü dile getirdi. Kacı, bilgisayarları ve işletim sistemi TÜBİTAK tarafından geliştirilen 5'inci nesil savaş uçağı KAAN'ın bu yıl ilk uçuşunu gerçekleştirdiğini, BAYRAKTAR TB3'ün kısa pistli bir gemiye iniş-kalkış yapmayı başaran ilk insansız hava aracı olarak dünya havacılık tarihine geçtiğini, Türkiye'nin ilk jet motorlu eğitim uçağı HÜRJET'in ses hızını aştığını, Türkiye'nin ilk kuantum bilgisayarının devreye alındığını, süper bilgisayar ARF'i kullanıma açtıklarını, rubidyum atomik saatini ürettiklerini, TÜRKSAT 6A'yı uzaya gönderdiklerini ve Türkiye'nin ilk astronotları Alper Gezeravcı ve Tuva Cihangir Atasever'in uzayda bilimsel çalışmalar gerçekleştirdiklerini hatırlattı.

Canla başla çalışmaya devam edeceğiz.

Bugünün dünyasında bilimsel araştırmalar ve inovasyonun, çoğunlukla topluma karşı doğrudan sorumluluk taşıyan kamu otoriteleri ya da enstitülerde değil, kar odaklı çalışan büyük teknoloji şirketlerinin elinde yükseldiğini kaydeden Kacı, sözlerini şöyle tamamladı: "Yapay zeka gibi, ilaç keşiflerinden kişiselleştirilmiş eğitim olanaklarına çok büyük fırsatlar taşıyan alanlarda dahi kural tanımazlık insanlığın felaketine yol açabilir. Kültürel önyargılar içeren veri setleriyle yapay zeka modellerinin eğitilmesi ve yapay zeka geliştirme süreçlerinde hesap verilebilirlikle yasal çerçevenin eksikliği, dijital faşizme giden yolun taşlarını döşüyor. Böylesi bir tabloda, zat-ı devletlerinizin (Cumhurbaşkanı Erdoğan) 'Daha adil bir dünya mümkün' seslenişi, insanlık için tarihi bir hedefi tarif ediyor. Bizler de, tüm araştırmacılarımızla, Türkiye'nin bilim ve teknoloji yolculuğuna katkı sunan herkesle birlikte bu iddiayı insanlıkla buluşturmak için canla başla çalışmaya devam edeceğiz. Öz güven devrimini gerçekleştirmiş bir Türkiye var artık. 'Yapamaz, başaramaz' diyenlere aldırış etmeyen, kendi evlatlarının kabiliyetlerine, akıl terine, alın terine güvenen bir Türkiye var artık. Önümüzdeki dönemde çığır açıcı teknolojilerde, AR-GE ve üretim alt yapımızı, akademik yetkinliklerimizi, nitelikli insan kaynağımızı geliştirmeye devam edeceğiz. Nükleer reaktörlerden kuantum teknolojilerine, stratejik malzemelerden iklim teknolojilerine ve kritik ham maddelerden sentetik biyolojiye attığımız pek çok adımla ülkemizi bilim ve teknolojide dünyada hak ettiği konuma taşıyacağız."

Bilim insanlarımız bizlere güven veriyor.

Türkiye'nin 2053-2071 hedeflerine, bilim insanlarının yoğun emekleri ve fedakarlıkları ile ulaşacağını ifade eden TÜBA Başkanı Prof. Dr. Muzaffer Şeker, Türkiye'nin istikbalinin şekillenmesinde "Türkiye yüzyılı vizyonunu" inşa ederken bilimin rehberliğinin önemine dikkat çekti.

Farklı dillerdeki bildiri ve raporlar ile Filistin'in haklarını uluslararası akademi dünyasında savunmaya devam ediyoruz.

Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın zulümden kaçarak Türkiye'ye sığınan mazlumlar üzerinden yürütülen insanlık dışı, ayrılıkçı, toplum güvenliğini sarsıcı propagandalara karşı durarak; insani değerlere ve atalarımızın tarihsel duruşuna sahip çıktığını belirten Başkan Şeker, TÜBA adına tüm uluslararası platformlarda insanlığın yanında durduğu ve haklı davadan vazgeçmediği için Cumhurbaşkanı Erdoğan'a teşekkür etti ve "Tüm dünyanın gözlerini kapadığı, sırt çevirdiği Gazze'de İsrail sistematik soykırıma devam ediyor. Nasıl küresel kirli bir iş birliği ve emperyal baskı düzeni var ki; sanatçılar konuşmuyor, gazeteciler yazı yazmıyor, akademisyenler görüşlerini beyan edemiyor. Konuşan sanatçılar ve gazeteciler ise işlerinden oluyor, akademisyenler kürsülerini kaybediyor. Düşünce özgürlüğü, ifade hürriyeti gibi kavramlar İsrail'in savaş suçlarının konuşulmasında rafa kalkıyor. TÜBA olarak hazırlamış olduğumuz farklı dillerdeki bildiri ve raporlar ile Filistin'in haklarını uluslararası akademi dünyasında savunmaya devam ediyoruz." dedi.

Aileyi korumak zorundayız.

Prof. Şeker, Türkiye'nin uluslararası alandaki dik ve onurlu duruşunu gelecek nesillere emanet etmek için aileyi ve gençleri küresel dezenformasyondan korumak zorunda olduğunu bildirdi. Aileler ve aile kavramının, tüm dünyada hiç olmadığı kadar yoğun saldırı altında olduğunu belirtti. Aileye karşı sistematik yürütülen saldırılar; aileyi, toplumsal dayanışmayı yok edici, insani değerleri ve kutsalları yok sayan, haz ve hız düşkünü bencil bireyler oluşturmayı hedefleyen toplum mühendisliğinin yansımalarıdır dedi.

Konuşmasına son yıllarda gündem olan sosyal medya kullanımı ve etkilerine değinerek devam etti "Sosyal medyanın karanlık dehlizlerinde "dijital cehalet" dayalı sanal bilgi ve belgeler ile hızla yayılma imkânı bulan bu organize kötülükle ancak kararlı bir şekilde topyekûn mücadele edebiliriz. Bunun için karar alıcılar kadar, sivil toplum kuruluşlarına ve biz bilim insanlarına da büyük görev düşmektedir. Yapay zekâ teknolojilerinin uluslararası düzeyde ve millî güvenliğe dayalı olarak kişisel verilerin güvenliğinden, ticari, siyasi, toplumsal güvenliğe kadar geniş yelpazede risk ve fırsatlar sunduğu bilinciyle, stratejilerin geliştirilmesi ve farkındalık oluşturulması önem arz ediyor. Başta sosyal medya olmak üzere bilişim teknolojilerindeki hızlı dönüşümün ve yapay zekânın ortaya çıkardığı etik sorunların toplumsal etkilerini araştırmak üzere güncel araştırma ve raporlarımızı çalışma gruplarımız üzerinden devam ediyor." dedi. Akademinin gerçekleştirdiği program ve projeler, bilim diplomasisi çalışmaları, yayınları hakkında bilgi vererek konuşmasını sonlandırdı.

Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı başta olmak üzere parlamentomuza, bakanlıklarımız ve bağlı kuruluşlara, üniversitelerimize, genç bilim insanlarımıza ve sivil toplum kuruluşlarımıza dünyadaki diğer bilim akademisi örneklerinde olduğu gibi güncel konularda paydaşları bir araya getirerek, multidisipliner yürütülen bilimsel etkinlikler ve raporlamalar ile danışmanlık yapmaktayız. G20 zirvesindeki Bilim20 grubu başta olmak üzere uluslararası alanda ülkemizi bilim diplomasisi çerçevesinde etkin bir şekilde temsil ediyoruz. Ülkemizin sosyal adalet ve eşitlik temelli etik ve insani duruşunu her bilimsel toplantıda net bir şekilde ortaya koyuyoruz. TÜBA olarak Türk Dünyası'na özel bir ilgi gösteriyoruz. Türk Dünyası Bilim Akademileri Birliği'nin dönem başkanlığını yürütüyor; aynı şekilde TÜBA üyesi bir bilim insanımız da Asya Bilim Akademileri Birliği başkanı olarak seçildi ve bu görevi deruhte ediyor. Türkiye'nin ulusal, özerk bilimler akademisi olmanın sorumluluğu ile; ülkenin bağımsızlığı ve refahı için çalışan özgüveni ve umudu yüksek, ülkesine inanan, değerlerine sahip çıkan, aile-toplum ilişkisinin önemini kavramış, kendisini yetiştirmiş ahlaklı ve nitelikli genç bilim insanlarımızla geleceği inşa etme çabamız devam ediyor. Himayetlerinizde yürüttüğümüz ödül programları ve Türk-İslam Bilim Kültür Mirası Projesi için sizlere şükranlarımızı arz ederiz."

TÜBİTAK Başkanı Prof. Dr. Orhan Aydın, kurumun Milli Teknoloji Hamlesi hedeflerine katkı sağlamak için önemli adımlar attığını ve Türkiye'nin küresel bir güç olma yolundaki yürüyüşüne katkı sağlamak için azim ve kararlılıkla çalışmalarını sürdürdüklerini bildirdi.

Bilim, teknoloji ve yenilik politikalarının 2024-2028 dönemini kapsayan Türkiye'nin 12. Kalkınma Planı çerçevesinde şekillendiğini vurgulayan Aydın, bu planın "Türkiye Yüzyılı'nda çevreye duyarlı, afetlere dayanıklı, ileri

teknolojiye dayalı yüksek katma değer üreten, geliri adil paylaşan, istikrarlı, güçlü ve müreffeh bir Türkiye" olma vizyonunu ortaya koyduğunu söyledi. Aydın, güçlü bir ekonomi ve refah toplumuna ulaşmanın yolunun, bilim, AR-GE, teknoloji ve yeniliğe dayalı bir anlayıştan geçtiğini vurguladı. TÜBİTAK'ın, güçlü altyapısı, nitelikli araştırmacı insan kaynağı ve etkili bir yönetim modeliyle bu anlayışa hizmet ettiğini vurgulayan Aydın, yeşil ve dijital dönüşüme öncülük ettiklerini, kamu, üniversite ve özel sektörden araştırmacılarını yenilikçi araştırma platformlarında bir araya getirdiklerini anlattı.

Yeni başarılar için bir motivasyon oluşturmayı hedefliyoruz.

Aydın, TÜBİTAK olarak, bir yandan üniversite, kamu ve özel sektöre yönelik önemli AR-GE destekleri sağlarken diğer yandan; savunma, havacılık ve uzay, nanoteknoloji ve yapay zeka gibi birçok kritik alanda yerli ve milli teknolojilerin geliştirilmesine katkı verdiklerini belirtti. Anadolu'nun her köşesine yayılan bilim merkezleri, dergiler, atölyeler, yarışmalar ve birçok etkinlikle bilim iletişimde öncü rol oynadıklarını, bilimi toplumun her kesimine yaymaya çalıştıklarını belirten Aydın, şunları kaydetti: "Son yıllarda artan ikili ve çoklu işbirliklerimizle, anlaşmalarımızla, önemli uluslararası kurumlarda üstlendiğimiz temsil ve yönetim görevleriyle bilim diplomasisine önemli katkılar sağlıyoruz. Genç, dinamik ve üretken araştırmacı insan kaynağımızın gayretleri, uluslararası göstergelere de yansıyor. Uluslararası araştırma fon kaynaklarından yararlanma düzeyimiz her geçen yıl artıyor. Artan nitelikli yayın, patent, proje, uluslararası işbirliği sayılarımızla üniversitelerimizin ve araştırma kurumlarımızın uluslararası görünürlüğü, sanayicimizin rekabet gücü her geçen yıl iyiye gidiyor. Son yıllarda, bu ivmesel iyileşmenin sürdürülebilirliği adına geliştirilen politika ve mekanizmalarla geleceğe daha güvenle bakıyoruz. Bir yandan bilimsel bilgi üreten, bu bilgiyi teknolojiye dönüştüren ve toplumun hizmetine sunan bireylerin yetişmesine destek oluyor, diğer yandan başarılı bilim insanlarımızı ödüllendirerek emeklerini takdir etmeye büyük önem veriyoruz. Bu yıl ödüllerimiz 59. kez sahiplerini buluyor. Bu ödül geleneğimizle yeni başarılar için bir motivasyon oluşturmayı hedefliyoruz."

Protokol konuşmalarının ardından Sanayi ve Teknoloji Bakanı Mehmet Fatih Kacır ve TÜBA Başkanı Prof. Dr. Muzaffer Şeker tarafından Cumhurbaşkanı Erdoğan'a Muhsin Kaleli'nin Karatay Medresesi Tablosu, TÜBA ve Türkiye Maarif Vakfı'nın ortaklaşa hazırladığı Türk Maarif Ansiklopedisi ile 2024 TÜBA yayınlarından bir seçki hediye edildi.

Cumhurbaşkanı Erdoğan, TÜBA ve TÜBİTAK Bilim Ödülleri sahibi akademisyenlere ödülleri bizzat takdim etti, ödüle layık görülen bilim insanlarıyla günün anısına hatıra fotoğrafı çekti.

Başkan Şeker, Külliye'de düzenlenen ödül töreni öncesinde TÜBA Bilim Ödülleri sahiplerine beratlarını The Ankara Hotel'de düzenlenen organizasyonla takdim etti. TÜBA üyeleri ve bilim insanlarının ailelerinin de katıldığı törende ödül sahiplerini tebrik eden Prof. Dr. Muzaffer Şeker, TÜBA ailesine hoş geldiniz dedi.

TÜBA 61. GENEL KURULU

Akademi'nin 61. Genel Kurulu ve Genel Kurul Konferansı; TÜBA üyeleri, rektörler ve kurum başkanlarının katılımıyla gerçekleştirildi.

TÜBA üyeleri ve TÜBİTAK Başkanı Prof. Dr. Orhan Aydın'ın yer aldığı Genel Kurul programı TÜBA Başkanı Prof. Dr. Muzaffer Şeker'in selamlama konuşmasıyla açıldı ve Sanayi ve Teknoloji Bakan Yardımcısı Muhammet Kasım Gönüllü'nün genel kurula hitabıyla başladı.

Bilim insanlarımızın çalışmaları gurur kaynağımız

Sözlerine Akademi'nin her çalışması, her raporu ve önerisinin, karar alıcılar için yol gösterici bir pusula niteliğinde olduğunu ifade ederek başlayan T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakan Yardımcısı Muhammet Kasım Gönüllü şöyle devam etti: "Dünyamız son yıllarda büyük sınamalardan geçiyor. Çevre krizleri, iklim değişikliği, doğal afetler ve bölgesel çatışmalar, sadece ülkeleri değil, insanlığın ortak geleceğini tehdit ediyor. Bu zorlukları aşmanın yegâne yolu ise bilimsel verilerle hareket etmek, sürdürülebilir çözümler geliştirmek ve uluslararası iş birliklerini güçlendirmektir. TÜBA'nın çevre, iklim, biyoçeşitlilik,

bilim teknolojileri ve sürdürülebilir kalkınma gibi çağımızın kritik konularında yaptığı çalışmalar, ülkemizin bilimsel ve stratejik hedeflerine büyük katkı sağlıyor. Özellikle Filistin Raporu, bilimin vicdanlı duruşunu dünyaya gösteren güçlü bir belge olarak dikkat çekiyor. Bu çalışma, bilim insanlarının hakikati haykırmaktan vazgeçmediğinin somut örneklerinden biridir ve aynı zamanda insanlığın sesi olmuştur. Bilim insanlarımızın sadece ulusal değil, uluslararası platformlardaki çalışmaları da bizim için büyük bir gurur kaynağıdır. G20 zirvesi kapsamındaki Bilim20 Toplantılarında, Asya Bilim Akademileri Birliği, Avrupa Bilim Akademileri Birliği ve özellikle Türk Dünyası Bilim Akademileri Birliği gibi çatı kuruluşlarda, TÜBA'nın aktif rol üstlenmesi, çalışma gruplarına ve yönetim kurullarına üyeler göndermesi bilim diplomasisi alanında ülkemizi daha ileriye taşımaktadır." dedi. TÜBA'nın program ve projeleri, uluslararası çalışmaları, yayınları ve desteklerinin çok değerli olduğunu söyledi.

TÜBA'nın bilimsel özerkliğini ve bağımsızlığını koruyarak sürdürdüğü çalışmalar, bu bilincin ne kadar yerinde olduğunu bir göstergesi olduğunu belirtti. TÜBA-TÜBİTAK Bilim Ödülleri törenine atıfta bulunan Kasım Gönüllü Sayın Cumhurbaşkanımızın Ödül Töreni'nde ifade ettikleri gibi; "Takdir görmeyen, taltif edilmeyen, teveccühe mazhar olmayan her bir çalışma, her ne kadar asli değerinden hiçbir şey kaybetmese de geniş kitlelere ulaşmak bakımından istenilen etkiyi maalesef oluşturamıyor." dedi. Bu ifadenin, bilimin ve

T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Bakan Yardımcısı
Muhammet Kasım Gönüllü

bilim insanlarının takdir edilmesinin ne kadar önemli olduğunu bir kez daha hatırlattığını söyledi. Türkiye'nin dört bir yanını yeni yatırımlarla buluşturmak ve Cumhuriyetin ikinci asrını "Türkiye Yüzyılı" kılacak eserler yapmak için bilim insanlarının rehberliğinde çalışacaklarının altını çizdi.

Yapay zeka ve sınai mülkiyet vurgusu

Türk Patent ve Marka Kurumu Başkanı Prof. Dr. Muhammed Zeki Durak "Sınai Mülkiyet ve Akademik Hayat" konuşmasında fikri sermayenin önemi, Türkiye'de sınai mülkiyet ekosistemi, performansı üstünde durdu. Sınai mülkiyetin akademik dünyadaki rolü, akademik buluşların ticarileştirilmesi başlıklarını detaylandırdı. Konu hakkındaki stratejiler ve istatistikler hakkında bilgi verdi. Konuşmasında ayrıca Türk Patent ve Marka Kurumu'nun çalışmalarını anlattı.

Gebze Teknik Üniversitesi, Mühendislik Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Yusuf Sinan Akgül ise "Yapay Zeka

ve Yükseköğretime Etkileri Riskler ve Fırsatlar" konuşmasına yapay zekanın ne olduğunu cevaplayarak başladı. Özellikle pandemi sürecinde yüksek öğretimde artan dijitalleşme ve yapay zeka uygulamalarını, alanlarını hakkında konuştu. Yapay zekanın sağladığı avantajlar ve yol açtığı sorunlardan bahsetti.

Genel Kurulda yapılan oylamanın sonucu Akademi Konseyi'nin önümüzdeki 3 yıllık döneminde; Prof. Dr. Muzaffer Elmas, yeni üye seçilen Prof. Dr. İsmail Koyuncu, Prof. Dr. İlkey Erdoğan, Prof. Dr. İzzet Özgenç, Prof. Dr. Fatih Andı, Prof. Dr. Mustafa Safran, Prof. Dr. Halit Keskin görev alacak.

Akademi üyelerinin önerisiyle oylamaya sunulan TÜBA Asosye Üyeleri; Yıldız Teknik Üniversitesi'nden (YTÜ) Prof. Dr. Sezgin Bakırdere, Gebze Teknik Üniversitesi'nden (GTÜ) Prof. Dr. Taşkın Kavzoğlu Orta Doğu Üniversitesi'nden (ODTÜ), Prof. Dr. Zafer Evis ile Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi'nden Prof. Dr. Nurettin Şahiner Asli Üye, Karadeniz Teknik Üniversitesi'nden (KTÜ) Prof. Dr. Ahmet Can Altunışık Asosye Üye seçildi.

2023 yılında üye seçilen Prof. Dr. Erol Arcaklıoğlu, Prof. Dr. Mustafa Şahmaran, Prof. Dr. Ali Rıza Yıldız, Prof. Dr. Şener Aktürk, Prof. Dr. Ali Balcı, Prof. Dr. Ertuğrul Başar, Prof. Dr. Esra Çapanoğlu Güven, Doç. Dr. Engin Durgun, Doç. Dr. Mustafa Evren Erşahin, Prof. Dr. Bahar Güntekin, Prof. Dr. Şaban Nazlıoğlu, Doç. Dr. Mustafa Serdar Palabıyık ve Prof. Dr. Mustafa Yücel üyelik beratlarını Başkan Şeker'in elinden aldı.

Genel Kurul, TÜBA Başkanı Prof. Dr. Muzaffer Şeker'in genel kurul sunumu, görüş ve temennilerin ardından sona erdi.

Prof. Dr. Muhammed Zeki Durak

Prof. Dr. Yusuf Sinan Akgül

TÜBA-ULUSLARARASI ALİ KUŞÇU SEMPOZYUMU

TÜBA ve İstanbul Medeniyet Üniversitesi Bilim Tarihi Enstitüsü'nün Türkiye Yazma Eserler Kurumu destekleriyle İstanbul Teknik Üniversitesi (İTÜ) ev sahipliğinde düzenlediği Uluslararası Ali Kuşçu Sempozyumu gerçekleştirildi.

TÜBA ve İstanbul Medeniyet Üniversitesi (İMÜ) Bilim Tarihi Enstitüsü'nün İstanbul Teknik Üniversitesi (İTÜ) ev sahipliğindeki Türkiye Yazma Eserler Kurumu destekleriyle düzenlediği Uluslararası Ali Kuşçu Sempozyumu gerçekleştirildi.

2024 yılının UNESCO tarafından "Ali Kuşçu Yılı" ilan edilmesine ilişkin etkinlikler kapsamında Kültür ve Turizm Bakanı Mehmet Nuri Ersoy'un da katılımıyla Rami Kütüphanesi'nde gerçekleştirilen "Semerkant'tan İstanbul'a: Ali Kuşçu ve Çevresi Yazma Eser Sergisi"nin ardından başlayan sempozyum 2 gün sürdü. Sempozyum aracılığıyla Ali Kuşçu'nun vefatının 550. yıl dönümü anılırken, onun astronomi, matematik ve felsefe alanlarındaki katkılarının bilim tarihindeki izleri sürüldü. Farklı coğrafyalardan bilim insanları 6 oturumda Ali Kuşçu'nun bilim dünyasına katkılarını tartıştı.

Sempozyum programı Sanayi ve Teknoloji Bakanı Mehmet Fatih Kacır, TÜBA Başkanı Prof. Dr. Muzaffer Şeker, İMÜ Rektörü Sayın Prof. Dr. Gülfettin Çelik, Türkiye Yazma Eserler Kurumu (TYEK) Başkanı Dr. Coşkun Yılmaz, İTÜ Rektör Yardımcısı Prof. Dr. İpek Akın Karadayı ve İMÜ Bilim Tarihi Enstitüsü Müdürü Prof. Dr. İhsan Fazlıoğlu'nun konuşmalarıyla başladı. İstanbul Valisi Davut Gül'ün de açılışına katıldığı programda Özbekistan Bilimler Akademisi Başkan Yardımcısı Prof. Dr. Bakhran Abdulkhalimov ile Özbekistan Kültürel Mirasının İncelenmesi, Korunması ve Tanıtımı Kurumu (WOSCU) Yönetim Kurulu Başkanı Firdavs Abdulkhalikov adına Danışmanı Rustam Jabbarov selamlama konuşması yaptı. Programın onur konuğu TÜBA Üyesi ve Uluslararası Akademi Ödülü sahibi Prof. Dr. F. Jamil Ragep "Abd al-'Alî al-Birjandî vs. 'Alî al-Qūshjî, or Why Wasn't Copernicus a Muslim?"

başlıklı bir sunum yaparken, Dr. Sally Ragep ise "A Visual Exploration of 'Alî al-Qūshjî's Life and Works başlıklı bir sunum gerçekleştirdi.

Sanayi ve Teknoloji Bakanı Mehmet Fatih Kacır "Türkiye Yüzyılı'nda küresel uzay ekonomisinden pay alan, uzayın sunduğu fırsatlardan en üst düzeyde yararlanan, uzay bilimi ve teknolojilerinde varlığını küresel ölçekte ispat eden bir Türkiye'ye şahitlik edeceğiz." dedi.

Kacır, Uluslararası Ali Kuşçu Sempozyumu'nun açılışında, astronom ve matematikçi olmasının yanı sıra bilimsel düşünceye önemli katkılar sunan Ali Kuşçu'nun, evrensel ölçekte de kıymetinin bilinmesi ve vefatının 550. yılı dolayısıyla 2024'ün UNESCO tarafından "Ali Kuşçu Yılı" ilan edilmesinin memnuniyet verici olduğunu anlattı.

Önce kendimize inanacağız, çok çalışacağız.

Çağlar boyunca, Müslüman toplumlar için bilimin yalnızca bilgi edinme aracı değil, aynı zamanda medeniyetin ve kültürün temel yapı taşlarından olduğunu söyleyen Kacır, "Ali Kuşçu, bilimsel düşünce ve metodolojiye olan katkılarıyla İslam dünyasının dışında da saygı duyulan bir şahsiyettir." dedi.

Ay yüzeyinin haritasını çıkararak ilk insan olan Ali Kuşçu'nun çizdiği yıldız haritalarının, Amerika kıtasının keşfine giden süreçte önemli payı olduğunu kaydeden Kacır, şunları kaydetti: "Yüzyıllar önce kaleme aldığı ve günümüzün modern astronomi verilerine en yakın değerlemeye daha o günden ulaştığı Risaletü'l Fethiye adlı eseri, asırlar boyunca gerek Doğu gerekse Batı'daki birçok akademide, enstitüde, üniversitede okutulan önemli bir kaynak olmuştur. Bizler içinse Ali Kuşçu'nun Osmanlı medeniyetine kattığı değerler, sadece geçmişe ait hatıra-

lar değil, aynı zamanda gelecek inşasının yol haritasıdır. Biliyoruz ki her medeniyetin kendisine ait bilim hafızası, bilim kültürü ve teknolojisi vardır. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı olarak, Ali Kuşçu gibi medeniyet değerlerimizden ilham alarak, ülkemizin bilgi birikimini, çağımızın bilimsel ve teknolojik gereklilikleriyle buluşturmayı bir sorumluluk olarak görüyoruz."

"İnanmak başarmanın yarısıdır" sözünü anımsatan Kacı, konuşmasını "Biz de önce kendimize inanacağız. Çok çalışacağız, çok emek sarf edeceğiz, çok gayret göstereceğiz." diye tamamladı.

Saklı kalan eserler gün yüzüne çıkıyor

Bilim tarihi ve bilimin beraber değerlendirildiği zorlu bir alan olduğunu ifade ederek konuşmasına başlayan Prof. Şeker, konu hakkında Türkiye'de yetişmiş insanın az sayıda olduğunu belirtti, bilim tarihi ile ilgili çalışmaları desteklemek ve gelecek nesillere aktarmak adına İMÜ Bilim Tarihi Enstitüsü'nde hizmet eden akademisyenleri ayrıca selamladığını ifade etti.

Gezgin bir bilim insanı olan Ali Kuşçu'nun dönemin tüm bilim insanları gibi çok değerli olduğuna işaret eden Şeker, bilim insanların zamana, mekana ve çevreye yönelik tespitleri, değerlendirmeleri ve çalışmalarını gelecek kuşaklara aktarmanın asli bir görev olduğunu söyledi.

Prof. Şeker şöyle konuştu: "Ülkemizde bilim tarihi adına son dönemde ciddi bir çalışma var. TÜBA olarak Sayın Cumhurbaşkanımızın himayelerinde yürüttüğümüz Türk İslam Bilim Kültür Mirası Projemizi bu bağlamda çok kıymetli buluyorum; kütüphanelerde saklı kalmış eserlerin gün ışığına çıkarmak, yeni neslin faydasına sunulması üzerine çalışmalar yapılmasını sağlamak çok kıymetli ve dünya biliminde de çok önemli, değerli katkılar sunuyor. Bu toplantının oluşmasına vesile olan UNESCO'ya; Özbekistan ile Türkiye'nin başvurusu ile gerçekleşen 2024'ün Ali Kuşçu Yılı ilan edilmesine uzanan süreçteki Özbekistan Cumhurbaşkanı Şevket Mirziyoyev ve Cumhurbaşkanımıza verdikleri destek dolayısıyla şükranlarımı sunuyorum. Bu sene UNESCO tarafından sadece Ali Kuşçu yılı değil, doğumunun 100.

yıldönümünde TÜBA Şeref Üyesi Prof. Dr. Fuat Sezgin ve Dîvânı Lugâti't-Türk yılı da ilan edildi. UNESCO Türkiye Milli Komitesinin tüm süreçlerdeki desteği için kendilerine ayrıca teşekkür ediyorum." dedi.

TYEK Başkanı Dr. Coşkun Yılmaz, Ali Kuşçu'nun Türk ve dünya tarihinin önemli bir şahsiyeti olduğunu belirterek, Osmanlı'da ve İslam bilim tarihindeki farklı disiplinlerde etkili olduğunu söyledi. Dr. Yılmaz, Kuşçu'nun dahil olduğu ilim ve kültür hafızasının sempozyumun odak noktalarından birisi olduğuna işaret ederek, "Ali Kuşçu'yu ele almanın, ilmi açıdan önemli olduğu kadar, insani olarak da kıymetli olduğunu düşünüyorum. Vefa, bir vecibe değil, güzel bir meziyettir. Sempozyumda, 'Bir insan dünyada ne yapabilir?' sorusunun cevabını buluyoruz. Ali Kuşçu'yu, onun yetişmesini sağlayan Fatih Sultan Mehmed ve Kuşçu'nun hocası Uluğ Bey'i rahmet ve minnetle yâd ediyorum." dedi.

Eserlerin arka planını düşünmeliyiz

İMÜ Rektörü Prof. Dr. Gülfettin Çelik, düzenlenen sempozyumla Ali Kuşçu ve yaşadığı dönemin etraflıca ele alınacağını aktararak, "Kuşçu'yla birlikte tecessüm etmiş önemli bir ilim geleneğimiz var. Sormamız gereken soru, 8. asırdan başlayarak Endülüsten İran'a, Türkistan'dan Hindistan'a kadar yayılan bu İslam ilim geleneğinin ortaya çıkmasını sağlayan unsurların neler olduğudur. Sadece Kuşçu'nun eserlerini değil, onu meydana getiren tarihi, siyasi ve kültürel arka plan üzerine dikkatlice düşünmek zorundayız." diye konuştu.

İMÜ Bilim Tarihi Enstitüsü Müdürü Prof. Dr. İhsan Fazlıoğlu da Kuşçu'nun ilmi etkinliği ve felsefi görüşlerinin tartışılmasının önemli bir ilmi faaliyet olduğunu dile getirdi. Fazlıoğlu, Kuşçu'nun mantıktan astronomiye kadar birçok bilim dalında çok önemli eserler verdiğini vurgulayarak, şunları kaydetti: "Ali Kuşçu'nun fikirleri, etkisi ve öğrencilerine bıraktığı düşünsel mirasın izlerini takip etmeye çalışıyoruz. Bunun yanı sıra Kuşçu'yu meydana getiren tarihi bağlamın da dikkatlice araştırılması gerekiyor. Bu bağlamda vefatının 550. yılında birbirini tamamlayan etkinlikler düzenleyerek Kuşçu'nun mirasını anlamaya ve günümüze taşımaya çalışıyoruz." dedi.

ALİ KUŞÇU ve ÇEVRESİ YAZMA ESER SERGİSİ AÇILDI

Vefatının 550. yılı münasebetiyle UNESCO tarafından ilan edilen 2024 Ali Kuşçu Yılı etkinlikleri kapsamında; "Semerkant'tan İstanbul'a: Ali Kuşçu ve Çevresi" sergisi Kültür ve Turizm Bakanı Mehmet Nuri Ersoy tarafından açıldı.

Vefatının 550. yılı münasebetiyle UNESCO tarafından ilan edilen 2024 Ali Kuşçu Yılı etkinlikleri kapsamında; "Semerkant'tan İstanbul'a: Ali Kuşçu ve Çevresi" sergisi Kültür ve Turizm Bakanı Mehmet Nuri Ersoy tarafından açıldı.

Türk tarihinde astronomi, fizik, matematik gibi birçok alanda çalışmalar yaparak bilime öncülük yapan Ali Kuşçu'nun vefatının 550. yıl dönümü dolayısıyla hazırlanan sergide, Kuşçu'nun kendi el yazısıyla eserleri başta olmak üzere XV. ve XVI. yüzyıla ait akli bilimlerde telif edilmiş kitaplardan ve günümüze ulaşan bilim aletlerinden seçti ziyaretçilere sunuldu. Ali Kuşçu'ya ve entelektüel çevresine ait 50 civarında yazma eserlerin orijinal nüshaları ile dönemin astronomi aletleri yer alıyor.

Açılışa Kültür ve Turizm Bakan Yardımcısı Gökhan Yazgı, İstanbul Vali Yardımcısı Mehmet Sülün, TÜBA Başkanı Prof. Dr. Muzaffer Şeker, İMÜ Rektörü Prof. Dr. Gülfettin Çelik, İMÜ Bilim Tarihi Enstitüsü Başkanı Prof. Dr. İhsan Fazlıoğlu, Prof. Dr. Nevzat Şimşek, Prof. Dr. Ali Kocataş, Prof. Dr. Nurcan Meral Özel, Prof. Dr. Selim Karahasanoğlu, Mustafa Vayni, TÜBA Üyesi Prof. Dr. Jamil Ragep, Dr. Sally Ragep ve Dr. Colinda Lindermann'ın da aralarında bulunduğu davetliler katıldı.

Bakan Ersoy Rami Kütüphanesi'nin barındırdığı işlevsellik, ulaştığı kitle, kalite ve kapasiteyle her konuya varlığıyla cevap veren bir konuma geldiğine işaret ederek, "Açılışının üzerinden henüz 2 sene bile geçmeden geldiği bu seviye, doğru fikirlerin ülkemiz ve milletimiz için verilen yoğun emekle buluştuğunda, asla zayı olmayacağını göstermesi açısından çok değerlidir." değerlendirmesinde bulundu.

Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın, Rami Kütüphanesi projesindeki himaye, ilgi ve desteklerinin, liderlik ettiği Türkiye Yüzyılı vizyonunda kültüre, sanata, ilme ve tarihi belleğe verilen değer için ciddi bir örneği olduğunu vurgulayan Ersoy şunları kaydetti: "Bu değeri sözde ve eylemde, eserde ve etkinlikte, işte ve işleyişte sürekli ortaya koymaktayız. Ülkemizde ve gönül coğrafyamızda restore edip ayağa kaldırdığımız, işlevsel kılıp hayata dahil ettiğimiz nice eserin ardında bu bilinç var ve yine sadece mimari yapılar için değil, sözlü edebiyatımızdan el yazmalarına, tarihimizin şanlı isimlerinden günümüze insan hazinelerine kadar bütün kültür ve miras unsurlarımız için bu farkındalığa sahip olduğumuzu da özellikle belirtmek isterim. Semerkant'tan İstanbul'a: Ali Kuşçu ve Çevresi sergisi de bunun bir tezahürüdür." dedi.

Ali Kuşçu çok bilinen tarihi şahsiyetlerden biri

TYEK Başkanı Dr. Coşkun Yılmaz ise Ali Kuşçu'nun ülkede çok bilinen, çok tanınan tarihi şahsiyetlerden biri olduğunu ifade etti.

Ali Kuşçu'nun vefatının 550. yılı münasebetiyle bir dizi bilimsel ve kültürel etkinlikler düzenlendiğini aktaran Yılmaz, bu etkinliklerin düzenlenmesine öncülük eden Prof. Dr. İhsan Fazlıoğlu'nun uzun yıllar bu konuyu çalışmakla beraber 4-5 yıl önce 550. yılı planlayan bir dizi etkinliği gündeme getirdiğini ve bunun Cumhurbaşkanlığı, UNESCO ve Türk dünyası nezdinde kabul gördüğünü anlattı.

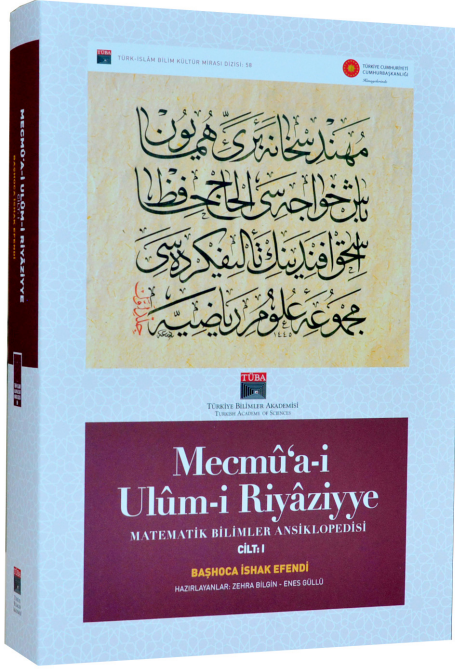
Yılmaz, Ali Kuşçu'nun astronomi ve matematik alanındaki çalışmalarıyla öne çıktığını, ayrıca Osmanlı eğitim sisteminde de önemli bir yeri olduğunu ve Eyüpsultan'da metfun bulunduğunu dile getirdi.

Büyük İş veya Magnum Opus

Arş. Gör. Yavuzcan Gökçer

Istanbul Medeniyet Üniversitesi Bilim Tarihi Enstitüsü / Doğa Bilimleri Tarihi Anabilim Dalı

Mecmû'a-i Ulûm-i Riyâziyye: Matematik Bilimler Ansiklopedisi'nin ilk cildi Türk-İslam Bilim Kültür Mirası Projesi kapsamında yayımlandı.

Osmanlı Devleti'nde 18. yüzyılın ikinci yarısından itibaren başlayan askeri reformlar kapsamında eğitilmiş subay yetiştirme amacıyla tesis edilen mühendishanelerin müf-

redatında matematik bilimler önemli bir yer tutar. Mühendishane başhocalarından Başhoca İshak Efendi'nin (ö. 1836) dönemin akli bilimlerdeki bilgi yekûnunu derlemek amacıyla Türkçe kaleme aldığı ve dört ciltte organize ettiği ansiklopedik eseri Mecmû'a-i Ulûm-i Riyâziyye, matematik bilimler müfredatını kapsayan içeriği ile Osmanlı matematik bilimler literatürünün son dönem eserlerinden en meşhuru sayılabilir. İstanbul Matbâa-i Âmir'e'de 1831-1834 ve Kahire Bulak Matbâası'nda 1841-1844 yılları arasında olmak üzere iki defa basılan eserin ayrıca yazma bir nüshası da mevcuttur. Dört ciltten oluşan eserin birinci cildi (i) klasik hesap, cebir, klasik geometri, ikinci cildi (ii) koni kesitleri, diferansiyel ve integral hesap, üçüncü cildi (iii) fizik, mekanik ve optik, dördüncü cildi (iv) ise ısı ve elektrik, küresel trigonometri, astronomi, zooloji, anatomi, botanik ve kimya konularını ele alır.

Mecmû'a-i Ulûm-i Riyâziyye'nin İstanbul Matbâa-i Âmir'e'de 1831 yılında ve Kahire Bulak Matbâası'nda 1841 yılında basılan birinci cildi, aritmetik (ilm-i hisâb), denklemler teorisi (ilm-i cebr) ve geometri (ilm-i hendese) konularını içermektedir. Diğer ciltlerde yer alan konuların açıklanması ve anlaşılması için gerekli temel bilgilerin yanında (i) eserin niçin kaleme alındığının belirtilmesi, (ii) eserde hangi yöntemin takip edileceğinin ifade edilmesi, (iii) eser boyunca kullanılacak kavramların tanımlarının eserin girişinde verilmesi de eserin ilk cildinin değerini artıran hususlardır. Eseri yayına hazırlayan İstanbul Medeniyet Üniversitesi Bilim Tarihi Enstitüsü

Matematik Bilimleri Tarihi Anabilim Dalı Öğretim Üyesi Dr. Zehra Bilgin ve Teknoloji Tarihi Anabilim Dalı Araştırma Görevlisi Enes Güllü tarafından müellife dair bilgileri derleyen ve değerlendiren bir biyografinin kaleme alınmış olması ve müellifin diğer eserlerine dair detaylı incelemelerin yazılması da eserin kaleme alındığı dönemi ve sıradaki üç cildin bağlamını anlaşılır kılmaktadır.

Bilgin ve Güllü, iki farklı matbu nüshayı ve Ankara Milli Kütüphanede 06 Mil A556 yer numarasında bulunan bir yazma nüshayı birlikte okuyarak karşılaştırmış, gerek matematik işlemlerde gerek dil açısından ortaya çıkan tüm nüsha farklarını dipnotlarda göstermiştir. Karşılaştırmalar sırasında zaman zaman matematiksel açıdan yanlış ilerletilen hesaplamalara rastlanmıştır. Bu durumda doğru yazılmış nüsha asıl metinde tercih edilerek yanlışları dipnotlarda gösterme yoluna gidilmiştir. Üç nüshada da yanlışın bulunduğu durumlarda metne doğru işlemi kaydeden Bilgin ve Güllü, dipnotlarda üç nüshada geçen yanlış ifadeleri de göstermiştir. Böylelikle eserden yararlanacak araştırmacıların farklı nüshalara bakma zahmetinin ortadan kaldırıldığı söylenebilir.

Eserde matematik tarihi yazımında önemli bir tartışma konusunu teşkil eden sembol kullanımı hususunda değer atfedilebilecek malumat korunmuş, işlemler uygun bilgisayar programları ile yeniden görselleştirilmiş; ölçü, tartı ve zaman birimlerini, mevduat hesaplarını bildiren tablolar ve dönemdeki baskı teknolojisi gereği eserin sonuna alınmış yüz dokuz adet şekil, hataları giderilerek anlatıma uygun ölçeklerde yeniden çizilmiş ve metnin içinde yerini almıştır.

Ayrıca eserin sonuna matematik terimlere dair bir sözlük ve dizin eklenmiştir. Sözlükte geçen maddelerde öncelikle Başhoca İshak Efendi'nin eserde yaptığı tanımlara sadık kalınmıştır. Eğer kavram bilim hayatında yaşıyorsa, kavramın günümüzdeki ifadesi bu tanımdan sonra söylenmiştir. Böylece, araştırmacılar için Türkçe'nin bilim terimlerinin tarihi katmanlarından birine kolay erişim imkânı sağlanmıştır. Erişim imkânı sunulan bu terimler bütünü'nün önemini, eserin önsözünde geçen "Geçmiş yıllarda içeriğinde ele alınan konularda terimler büyük oranda muhafaza edilmiştir. Ancak eserin yazım tarihine yakın yıllarda geliştirilen ve insanlığın bilgi haznesine dahil edilen konular, yeni metotlar ve başlıklarda İshak Efendi'nin tasarrufları, Türkçeleştirme gayretleri dikkat çeker."¹ ifadelerinden çıkarmak mümkündür.

Bilgin ve Güllü, literatürde Mecmû'a'ya dair (i) bir tercüme olduğu veya (ii) Avrupa menşeli kaynaklardan derleme yoluyla hazırlandığı yönündeki değerlendirmelere alternatif bir görüş de sunmaktadır. Eserde, klasik döneme ait matematik literatüründen faydalandığının, Mecmû'a'nın kapsamında görülen Hint rakamlarının tanıtımından dört işleme uzanan ve bunları kesirlere tatbik etmeyi öğreten anlatımın klasik döneme ait eserlerle mu-

tabakat sağladığı vurgulanmaktadır. Ancak klasik dönem kaynaklarında bulunmayan ve özellikle yakın dönem Avrupalı bilim insanlarının öncü çalışmalarıyla insanlığın bilgi haznesine katılan kompleks sayıların ve sonsuzun aritmetiği, dizi ve serilerle işlemler gibi başlıkların Mecmû'a'nın anlatımına dahil edildiği de açıktır. Bu iki bilgi kaynağından beslenerek kitabın hedef kitlesi olan toplumun düzeyini göz önüne alıp bir telif ortaya çıkarması, Başhoca'nın başarı hanesine yazılmış ve Başhoca'nın şaheserinin özgün bir çalışma olarak değerlendirilmesini mümkün kılmıştır. Bu bağlamda eseri hazırlayanlar, kitabın yazılış amacını "eski ile yeni kavuşturarak gelenekten gelen okuyucunun geçişini kolaylaştırmak"² şeklinde tespit etmektedir.

Bu büyük iş veya magnum opus'un başlıca özelliklerinin ve özellikle hazırlanma biçiminin, matematik tarihi literatüründe yer alan eserlerin bilim ve matematik tarihçiliği açısından incelenmesi konusunda bir örnek teşkil edeceği ümit ediyoruz. Bununla birlikte, eserin yalnızca özde matematik tarihi ve genelde de bilim tarihi çalışmalarının bir kaynağı sınırlarına hapsolünamayacağını da ifade edelim. Birçok konunun ilk kez ele alınması bakımından kavramlardaki Türkçe tasarrufların haritası, çeviri-bilim, baskı teknolojisi ve dizgicileri zorlayan matematik işlemleri ve sembollerinin yazımında görülen farklar, matbaa tarihi ve kitap kültürü alanlarında da müstakbel çalışmalara kapı aralamaktadır.

Kaynakça

Başhoca İshak Efendi. Mecmû'a-i Ulûm-i Riyâziyye: Matematik Bilimler Ansiklopedisi. nşr. Zehra Bilgin – Enes Güllü. Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi, 2024.

¹ Başhoca İshak Efendi, *Mecmû'a-i Ulûm-i Riyâziyye: Matematik Bilimler Ansiklopedisi*, nşr. Zehra Bilgin – Enes Güllü (Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi, 2024), önsöz.

² Başhoca İshak Efendi, *Mecmû'a*, 78-79.

TÜBA Üyesi Prof. İhsanoğlu “Osmanlı bilimi vardı ve 40 yılda bunu kanıtladık”

Bilim tarihi çalışmalarında hangi tarihi çalışacağınızı, o tarihin dilini ve bilim dalının kendisini bilmek zorundasınız.

Röportaj ve Fotoğraflar: Asiye Komut

Yaşadığı çağın tanığı olmanın ötesine geçerek yalnızca geleceğe değil, geçmişe de ışık tutan TÜBA Şeref Üyesi Prof. Dr. Ekmeleddin İhsanoğlu'nun bilim hikayesi sadece akademik başarılarından oluşmuyor. Onun hikayesi farklı kültürlerin, dillerin ve disiplinlerin kesişim noktasında şekillenmiş görünüyor. Oldukça derin birikimi çerçevesinde Ekmeleddin Hocayla Osmanlı'dan günümüze bilim tarihi, eğitim kurumlarının dönüşümü, IRCICA'nın kuruluş süreci, Osmanlı medreselerinin yapısı ve hat sanatının yeniden ihyası gibi pek çok başlık hakkında keyifli bir söyleşi yaptık. Öğrenme aşkının süreklilik gerektirdiğini görüşmenin her anında hissettiren Prof. İhsanoğlu, “İnsanın ana dili, ana vatanıdır” derken dilin, kültürün ve bilginin nasıl iç içe geçtiğini yaşayarak anlattı. Bilim tarihini yazmanın, yalnızca kitaplardan öğrenilecek bir mesele olmadığını, aksine büyük bir emek ve metodoloji gerektirdiğini özellikle belirtti. Sadece cevaplarla değil bu bilgeliğin önümüze koyduğu yeni sorularla da ufuk açan söyleşi, öğrenmek anlamak ve yaşamak hakkında bir ilham kaynağı niteliğinde...

Hocam öncelikle sizde öğrenme aşkını başlatan şey nedir? Geçmişinizden ve ailenizden başlamak istiyoruz. Biraz ailenizden söz eder misiniz?

1943'te ebeveynlerimin üçüncü oğlu olarak dünyaya geldim. Birinci ve ikinci abim maalesef vefat etti. Babam, bana 14. yüzyılda yaşamış olan Bayburtlu Ekmeleddin adındaki büyük bir Hanefi fakihî yani İslam hukuku âliminin adını vermiş. Niye bu adı vermişti? Çünkü Bayburtlu Ekmeleddin, Bayburt'tan kalkıp Kahire gibi o zaman çok ileri seviyede olan ilim merkezine gidiyor ve orada “ulemanın reisi” rütbesini alıyor. Altını çizerek ifade etmek isterim ki ben Türk bir ailede doğdum ve Türk'üm. Ailemde, ailemin yakın çevresinde Türkçe konuşuluyor. Öbür taraftan da bütün toplum, muhit Arapça konuşuyor. Bu durumun çocuk psikolojim üzerinde birtakım tesirleri olduğu muhakkak. Fakat şunu keşfettim, insanın ana dili, ana vatanıdır. Yani ana dilini nerede konuşursan orası senin için ana vatanıdır. Ben bu anlayış içerisinde doğup büyüdüm. Babam benim Türkçe öğrenmem için çok emek verdi çünkü mektepte okutulmuyordu. Arapçanın dışında mektepte İngilizce ve Fransızca okutuluyordu. Mısır'da çok yaygın olan yabancı mektepler vardı. Fransızların, İngilizlerin, Almanların, İtalyanların hatta Ermenilerin, Rumların okulu varken bir Türk okulu yoktu maalesef. Ailemin bir kısmı Fransız,

İngiliz, Amerikan mektebinden yanaydı ama babam “Mısır mektebine göndereceğim çünkü Arapçayı ancak orada öğrenebilir. Öbür mekteplere giderse o dilleri öğrenecek.” dedi. Hakikaten babamın kararı çok isabetli bir karardı. Çünkü benim Arap dili ve edebiyatına vukufum o sayede oldu. Mektepte, zaten müfredat programı içerisinde İngilizce ve Fransızca öğrendik. Benim dil meselesindeki avantajım da buradan geliyor.

■ Siz aslında çok büyük bir krizin olduğu sancılı bir dönemde dünyaya gözlerinizi açmışsınız...

Ben doğduğumda yani 1943 senesinde İkinci Dünya Savaşı bitmişti ve yavaş yavaş soğuk savaş başlıyordu. Fakat ben idrakime ulaşınca ve sağımın solumun ne olduğunu anlamaya başlayınca İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra bilimin en acı ve en ufuk açıcı keşifleri yaptığını gördüm. Atom bombaları milyonlarca insanı öldürmüştü, insanoğlu uzaya çıkmıştı; Gagarin, köpek Laika vesaire vesaire ve o korkunç atom bombası, nükleer bomba dengesi... Bütün bu olanlar üzerimde bilime yönelik bir merak, bir arzu uyandırdı. Yani bu dünyayı değiştiren, insanlığı belki sona erdirebilecek güçte olan bu tehlikeli ufuklar nedir? Öğrenme aşkımın birinci boyutu bu alanlardı. Ailenin kendi yapısından gelen de ikinci boyutu diyebilirim.

■ Babanız Yozgatlı İhsan Efendi’nin hayatınızda nasıl bir yeri var?

Babam 1902’de Yozgat’ta doğdu. Tahsilini 24 yaşına kadar Yozgat’ta Şeyhülislamlığa bağlı Mekâtib-i Umûmiye Nezaretiyken Maârif-i Umûmiye Nezareti’ne bağlanan lisede bitirdi. Modern bir şekilde açılmış olan medreselerden bir tanesi de Dârü’l-hilâfeti’l-aliyye Medresesi diye bilinir. İkinci Meşrutiyet’in önemli reformlarından bir tanesinde o, tahsile devam ediyordu ve ikisinde de çok başarılıydı. Babam istediği tahsili Türkiye’de sürdüremeyeceğini anlayınca hocası, Yozgat Müftüsü Hulusi Efendi ki kendisi Birinci Millet Meclisi’nde Yozgat temsilcisiydi, babama “el-Ezher Üniversitesi’ne gideceksin, başka yere gidemezsin. Orada her şeyin en güzelini bulacaksın.” diyor ve nihayet babam gidiyor. Mehmet Âkif Ersoy’un damadı

Ömer Rıza Doğrul’un ifadesine göre babam ve Âkif Bey, 1924 senesinde İskenderiye’ye aynı gemide gitmişler. Babam tahsiline devam etmek için el-Ezher Üniversitesi’ne intisap ediyor. Ondaki oranın en büyük diploması olan “âlimiye şهادeti”ni alıyor ki bu bizim bugünkü doktora tekabül eder ve klasik İslam ilimlerinde Arapçada en yüksek, dünyada en büyük rütbedir, ilim rütbesidir.

■ Babanızın el-Ezher’deki eğitiminden söz eder misiniz?

Elbette. Bildiğiniz üzere el-Ezher İslami ilimler açısından çok önemli bir eğitim merkezi. el-Ezher’e İslam dünyasından hatta Batı’dan hocalar geliyor, serbest dersler veriyor, belirli metinleri okutuyorlar. Siz bunları okumak isterseniz devam edebilirsiniz. Hayır, ben diploması alıp gitmek istiyorum dersiniz, o sizin bileceğiniz iş. Babam bu tahsili bitirdikten sonra önünde iki önemli vazife kapısı açılıyor. Birincisi, Osmanlı padişahı I. Mahmûd’un Kahire’de kurduğu Mahmudiye Medresesi müderrisliği ve müdürlüğü. İkincisi, kraliyet sarayındaki Osmanlı arşivinin tanzim edilmesi ve ilim adamlarına sunulması. Bu iki vazifeyi kabul ediyor ve o arada annem Seniye Hanım’la bir vesileyle tanışıyor ve evleniyor.

■ Babanızı anlattığınız bir kitap kaleme aldığınızı biliyoruz. Biraz bahsetmek ister misiniz?

Yozgatlı İhsan Efendi adında bir kitap yazdım, Doğan Yayınevi’nden çıktı. Kitap çok büyük alaka gördü çünkü farklı, kaybolan dünyadan bir safha gibi bir kitap oldu... 1920’lerde Yozgat gibi küçük bir Anadolu şehrinde kültür hayatı, eğitim hayatı nasıldı? gibi soruların da cevabı var kitapta. Bütün bu söylediklerimi, babamın karneleri de dâhil hepsini bu kitapta neşrettim...

Annem, Rodos Türklerinden. Sülalece fetihten sonra Aydın’dan Kıbrıs’a gitmişler ve daha sonra da Rodos’a yerleşmişler. Dedem, annemin babası, büyük toprak sahipleri... Fakat Rodos adası ve başka adalar İtalyanların eline geçince, oradaki Türk Müslüman ahali huzurunu kaybediyor. Annemin babası olan dedem Hacı Süleyman Efendi’nin çok büyük toprakları, zeytinlikleri, emlakı vardı; maalesef hepsini bırakıp ailenin bir kısmı Kahire’ye bir kısmı İzmir’e ve bazıları da İstanbul’a göçtüler.

■ Bu arada dedenizin konağını Bozok Üniversitesi’ne bağışladınız...

Babamın doğduğu, ailesinin yaşadığı Yozgat’a ilk gittiğimde ailenin amcazadeleri, amcamın çocukları 19. yüzyıldan günümüze intikal eden konakta (Şu an Bozok Üniversitesi’nin yer aldığı bina) yaşıyorlardı. Yozgat’taki Başçavuş Camii’nin yanındaki İstanbullu Mahallesindeki dedemin konağını Bozok Üniversitesi’ne hediye ettim. Babamın ve benim kitaplarımdan oluşan 15 bin cildin üzerinde kitap koleksiyonunu da üniversiteye bağışladım. Bu konak Ağa Han Ödülü kazanmış, IRCICA’da Mostar 2004 Projesinde beraber çalıştığımız, Boşnak mimar Amir Pašić’in eski fotoğraflara bakarak yaptığı rekonstrüksiyon çalışmalarıyla bugünkü hâlini aldı.

■ İlmî anlamda etkilendiğiniz kişi ya da kişiler kimlerdir? Onunla ilgili anlatmak istediğiniz ya da unutamadığınız bir anınız var mı?

Bana en çok etki eden kişi Taşköprüzade'dir. Taşköprüzade 16. yüzyılın büyük Osmanlı âlimlerinden ve İslam tarihinin en büyük kültür tarihini yazan şahsiyettir. Taşköprüzade, bilgi teorisinin ve pratiğinin İslam tarihindeki zirve noktasıdır. Yakınlarda onun meşhur eseri Mevzu'atü'l-'ulûm'un tenkidli bir edisyonu ilk defa Londra'daki Furqan Foundation tarafından yayımlandı (2024). Ve ben ümit ediyorum ki bu neşirden bizim buradaki genç arkadaşlar istifade edecekler. Şahsen tanıyıp etkilendiğim İstanbul Teknik Üniversitesi Su Mimarisi Profesörü Kazım Çeçen Hoca, çok kıymetli bir büyüğümüzdür ve bilim tarihi için çok önemli hizmetler yapmıştır. Gençken Kahire'de Milli kütüphanede çalışırken Keppel Archibald Cameron Creswell'in çalışmalarını görünce ki devasa işler yaptı, çok etkilendim. Kendisini birkaç defa gördüm, çok etkili bir şahsiyetti. İngiltere'deki Joseph Needham, Çin tarihinin dünya çapındaki otoritesi. Bunlar tabii benim üzerimde etkileri olanlar. Üzerimde büyük eserlerin sahibi büyük âlimlerin etkisi oldu.

■ Kahire yıllarından biraz söz edelim mi? Kaç kaşına kadar orada kaldınız?

Orta mektepte tarih hocamız vardı, tarihi sevdirdi. Kahire'nin eski semtlerinden alıp beni tatil günlerinde gezdirir, bana her yeri anlatırdı. Herhalde o derse çok ilgi gösteriyordum, çok kitap okuyordum. Lisede ise başka türlü bir ortam vardı. Ben Kahire'nin en eski modern lisesinde Hidiviye Lisesinde öğrenci oldum, evimize yakındı. Liseyi 1960 yılında bitirdim. İsmail Paşa'nın zamanında kurulmuş modern, çok büyük bir liseydi. Laboratuvarları, futbol sahasıyla gayet muntazam bir mektepti. Güzel bir kütüphanesi vardı ve ben spor sanat dersinde hocadan izin alır, kütüphaneye gider kitap okurdum veyahut fiş yazmak gibi konularda kütüphaneciye yardımcı olurdu. Kitap aşkı zaten evden de geliyor... Bir de tabii modern bir kütüphane görmek harika. Lisedyken ikinci sınıftan itibaren edebiyat ve fen sınıflarına ayrılıyorduk. Ben ikincideydim. Sınıfın vücut olarak en zayıfı bendim. Yanımda da sınıfın en şişmanı olan arkadaş vardı. O matematikte birinci, ben fizik ve kimyada birinciydim. Arkadaşlar ikimize de takılırdı. Bugün hâlen Florida Üniversitesi'nde üstün vasıflı bir matematik hocası profesör olarak göreve devam ediyor Murat arkadaşım.

■ Nasıl bir eğitim iklimi vardı o dönemde?

1950'li yılların ortasında Amerikalılar ve Sovyetler, Ruslar, yani bu modern bilimi tanıtan ve onların anlayışlarını aksettiren popüler kitaplar dağıtmaya başladılar. Arkadaşımla beraber gidip o kitapları topluyorduk. Bunların çoğu İngilizceydi. O zaman bilim vasıtasıyla böyle bir yarış vardı genç beyinleri kazanmak için, bunun da altını çizmek isterim.

Bilimde ilk Nobel'i kazanan Pakistanlı fizikçi Prof. Dr. Muhammed Abdüsselam, 1990

■ Kahire Milli Kütüphanesindeki yazma ve basma kitapların kataloglamasında çalıştığınızı biliyoruz. Biraz söz eder misiniz?

Çok enteresan bir şey oldu. Babam Ayn Şems Üniversitesi'nin Şarkiyat Bölümünde Türkçe kürsüsünü kurmuş olmasına rağmen ve 1951'den 1961'e, 10 sene hocalık yapmasına rağmen Mısır vatandaşlığına girmediği için Türk vatandaşlığını ve eski orijinal hüviyetine korumak istediği için vatandaş olmadı. Olmayınca da emeklilik hakkı doğmadı. Emeklilik hakkı doğmayınca tabii bütün kaynaklarımız sıfırlandı. Babam 59 yaşında kalp krizinden vefat etti. Milli Kütüphanedeki dostları "Ekmel sen gel, biz sana yol gösteririz, burada part-time göreve başla. Hiç olmazsa buradan sana bir kaynak sağlansın ve okuluna devam edersin." dediler. Ben de yapar mıyım, yapamaz mıyım tereddüdü içerisine girmeden kabul ettim. Hatta daha 18 yaşımı doldurmamıştım. Orada Kahire Milli Kütüphanesi'nde yazma ve basma çok sayıda Türkçe kitap vardı. Tabii Arapça çok var, Farsça çok var, Türkçe kadar olmasa bile var ve incunabulum yani çok erken basılı eserler. Dört sene bunlarla haşır neşir oldum ve orada babamın yanında çalışan sonra çok yakın dostu olan Nasrullah Bey kendi ülkesinden çıkmış Mısır'a gelmiş büyük bir âlimin oğluydu. Komünistler Türkistan'ı ve Özbekistan'ı işgal edince bunları bırakıyorlar. Oradan Afganistan'a, Afganistan'dan Hicaz'a, Hicaz'dan Kahire'ye ve Nasrullah genç bir insan olarak Milli Kütüphaneye geliyor, Şarkiyatçılık yoluna giriyor. İşte orada o da çok şey öğreniyor. Ben de doğrusu orada çok şey öğrendim. Yani bütün yazmalar, divanlar, tarihler, minyatürlü eserler, ilk basma eserler, Müteferrika baskıları vesaire... Sonra Servet-i Fünûn mecmuası, Resimli Gazete mecmuası ve çok nadide koleksiyonlar. Bu koleksiyonları Timur Paşa, Talat Paşa, Ahmet Zeki Paşa gibi Türk ya da Türk gibi yetişmiş âlimler satın alıyor. Bu arada İstanbul'da o yıllarda bu eserlere rağbet olmadığı zamanlarda temsilciler vasıtasıyla bu yazmalar Kahire'ye alındı, koleksiyonlara eklendi. Çok sayıda çok kıymetli kitap böylece Kahire Milli Kütüphanesinde mahfuz kaldı ve başta rahmetli

babamın, Nasrullah Bey'in ve benim de azıcık bir katkı ile bunlar gün yüzüne çıktılar ve şimdi bütün dünya faydalıyor. Milli Kütüphanedeki tahsilim budur, usta çırak tahsilidir. Orada İslam dünyasından ve Batı dünyasından büyük ilim adamları tanıdım. Mesela, erken İslam mimarisi üzerinde dünyada bir numaralı yetkili bilim adamı Keppel Archibald Cameron Creswell'in müthiş bir neşriyatı var ve Birinci Dünya Savaşı'nda İngiliz ordusunda şehirlerde uçaklarla araziye resmeden, arazinin sınırlarını ve resimlerini çeken bir teknisyen olmaktan çıkıyor ve Amerikan Üniversitesi'nde dünya çapında bir Erken İslam Mimarisi uzmanı oluyor. Onu tanıdım mesela, çok mühim bir şahsiyet. Fuat Sezgin Bey gibi dünyanın her yerinden gelen ilim adamları tanıdım. Ben tanıdığımda Fuat Sezgin Bey daha yeni doçent olmuş ve Almanya'ya yeni gitmişti. 1962-1966 yılları arasında bu insanları tanıdım ve onlarla yakın dostluklar kurdum. 1960-1961 döneminde imtihanları bitirdim ve Fen Fakültesine girdim fakat gelin görün ki güzel neticeleri alıp babama bildireceğim anlarda babam vefat etti.

imtihan olduk. Bu bizim lehimize oldu çünkü çalışma imkânı bulduk. O imtihana girerken heyecan biraz daha azalmıştı. Ben iki tercih yaptım; Kahire Üniversitesi ve babamın da hocası olduğu Ayn Şems Üniversitesi. Çok az bir farkla Kahire Üniversitesi'ni kaçırdım.

■ Fakültenin eğitim sistemi nasıldı?

Bütün bölümler vardı ve biz ilk sınıfta dört bilim dalı seçiyorduk. Üçüncü ve dördüncü sınıfta iki bilim dalı. Ben öyle bir tertip yaptım ki fizik-kimya mezunu oldum. Fen Fakültesinde iken botanik hocamız Prof. Dr. Abdulhalim Muntazır bilim tarihi dersleri vermeye başladı, isteyen gelsin buyursun, dedi. Ben de merak ettim; girdim, heveslendim. Bu bende bilim tarihine karşı bir ilgi uyandırdı ve hayatımda bir çizginin, uzun bir çizginin başlangıcı orada oldu.

■ Üniversite yıllarınıza devam ederken Türkçeden Arapçaya çeviriler de yaptınız. Bu çevirilerin sizin akademik hayatınıza katkısı ne oldu?

Bu konu benim hayatımda önemli bir faaliyet alanıdır. Orta mektepte iken evde aldığım Türkçe derslerinin bir kısmı da Saatli Maarif Takvimini okumaktır. Her gün bir yaprak okuturdu babam. Okurken hem telaffuzlarımı düzeltirdi hem de bilmediğim kelimelerin manasını söylerdi ve tercüme ettirirdi. Hızlı bir şekilde ilerledim ve tercüme yazılı olarak değil, sözlü olarak yaptım. Yaprak alıyorum, baştan sona kadar okuyorum, tercümesini yapıyorum. 1964 senesinde "İslam Şairi Âkif" adındaki ilk makalem çıktı. Âkif'in, Mehmet Âkif Ersoy'un ne olduğunu, kim olduğunu anlattım, şiirlerinden örnekler verdim. Çok yüksek kaliteli bir muhteva ile çıkan, dönemin büyük şairlerinin ve eleştirmenlerin yazılarını, edebiyat tarihçilerinin, şairlerin yazılarını, şiirlerini neşreden eş-Şiir adlı dergi Kültür Bakanlığı neşriyatındandı (1964). O dergide ilk yazım çıktı. Hâlâ korurum onları. Sonra Abdülhak Hâmid ve onun eseri "Makber"i, Yahya Kemal'in "Renkler" şiirini arka arkaya tercüme ve tahlil ettim. Tevfik Fikret'ten, Nazım Hikmet'ten, Rıza Tevfik'ten şiirler, hikâyeler tercüme ettim. Bunları bir antoloji hâlinde, kitap hâlinde neşrettim. Türkiye Cumhuriyeti Kahire Büyükelçisi Semih Günver Bey çok alakadar oldu. Onun alakası neticesinde de Mısır Kültür Bakanı kitabıma çok övücü ve antolojinin kıymetini anlatan bir önsöz yazdı. Bu hikâyelerden yansıyan Türk sosyal hayatının fertlerinin, portrelerinin mukabilinde Mısır'a benzeyen tarafları, Mısır'ın ona benzeyen tarafları olduğunu ifade eden güzel bir yazıydı. Sonra öğrendim ki bu yazının müsveddelerini ünlü romancı, Bakan Danışmanı Necip Mahfuz yazmış. Ona da ayrıca çok sevindim. Bu arada Nazım Hikmet'in "Ferhat ile Şirin Aşk Masalı" diye bir piyesini tercüme ettim. Ayrı bir kitap şeklinde çıktı ve sahneye de birkaç defa kondu.

■ Kariyerinizin seyri nasıl değişmiş....

Evet. Yüksek lisans yapmaya başladım. el-Ezher Üniversitesi'ne bağlı olarak yeni kurulan modern üniversitede bir tek kimya kürsüsü vardı ve ben orada

Prof. Dr. Halil İnalçık'a Şeyhül-muharririn unvanının tevcih edilme töreninden, 2002

■ Fen Fakültesine girmek nasıl bir karardı?

Ben doğduğum andan itibaren bütün dünya, bilimdeki ilerlemeleri ve bunların tehlikelerini konuşuyordu. Keşifler insanın başını döndürüyordu. Bu yüzden bu karar epey uzun bir zaman içerisinde yavaş yavaş alındı. 1960 senesinde Mısır'daki Fransız bakalorya sistemine benzeyen şekilde sene sonunda yazılı imtihanına girdim; dil, tarih, fizik, kimya, matematik alanlarında belirli bir cetvele göre yazılı imtihana alındım; uzun uzun cevaplar yazıyorduk. Bunlar gizli şifrelerle okunuyor ve puanlanıyordu. Arz talep kanuna göre hangi fakülteye hangi puanla girilir o sene tespit edilirdi. 1960 senesinde imtihanlar devam ederken bir de baktık bazı öğrencilere sorular önceden sızmış. İmtihan birkaç gün sürüyordu. Ertesi safhasında imtihan sorularının İsrail Radyosu'ndan ilan edildiği anlaşıldı. Mısır-İsrail düşmanlığı içerisinde İsrail Radyosu, yarınki imtihanında şu sorular gelecek şeklinde duyuru yapmış. İş böyle ayyuka çıkınca Milli Eğitim Bakanlığı, imtihanları iptal etti ve yeniden

asistandım Organik kimyada bir dizi sentez, aksiyon ve yeni ürünler (salicylic analysis) üzerinde çalıştım. Organik Kimya Bölümünde, “Synthesis of Some Substituted Salicylanilides of Expected Biological Activity” isimli yüksek lisans tezimi bitince artık karar verme zamanı gelmişti. Annemle beraber ülkemize dönmeye karar verdik. Böylece Kahire safhası sona erdi. Ankara safhası başladı.

■ Biraz o yıllardan bahsedebilir misiniz?

Ankara'ya Eylül 1970'te geldik. Dostlarımız, akrabalarımız, yakınlarımız, ahabalarımızla sıla-rahim yaptık, görüştük. Ben bu arada iş peşindeydim, kimya sanayinden iş teklifi geldi. Teşekkür ettim, kabul etmedim. Fen Fakültesi'nde organik kimyada asistan aranıyordu. Ona müracaat ettim ve Ankara Üniversitesi Fen Fakültesi'ne doktora talebesi ve asistan olarak girdim. Bu vesileyle hayatımda en güzel tesirleri yaratan Hocam Celal Tüzün Bey'le tanıştım. Prof. Dr. Celal Tüzün benim hocamdır ve hakikaten çok üstün bir insandı. Kimya araştırmacısı olarak da özellikle reaksiyon mekanizmaları ve kinetiği hakkında Türkiye'nin bir numaralı hocasıdır. Çok nazik, mütevazı ve aynı zamanda çok büyük âlim ve organik kimya sahasında en ileri gelen bilgileri, teorileri, deneyleri yapan bir hocadır. Onun yanında doktora başladım. Ayrıca fakülte içerisinde birtakım faaliyetler yapmaya başladım. Daha doktora bitirmeden önce hocamla Kimya Araştırma Enstitüsünü kurdum. Enstitü bağımsız bir tüzel kişiliğe sahipti. Büyük bütçesi vardı ve bu bütçeyi Meclis'ten çıkarmayı başardık, planlamadan çıkardık. Başka bir fakültede olmayan elektronik ve tahlil aletleri aldık, kadroları kurduk, velhasıl çok iyi başladık. Fakat maalesef ben 1980 senesinde İstanbul'a IRCICA'yı kurmak için geldiğimde, hepsini bir arada yürütmeyeceğimden bırakmak zorunda kaldım. İkisi bir arada yürümeyecekti ve sonunda maalesef o büyük rüya gerçekleşmedi. Aletler herkesin elinde kaldı. O da bize Türkiye'de kurum kurmanın, müessese kurmanın ne kadar zor olduğunu öğretti.

■ Neden gerçekleşmediğini birkaç cümle ile anlatır mısınız?

Tabii. Bir kurum kurmak, müessese olmak, şahsi faktörleri geriye bırakmak demektir; kamu faydası ve genel faydayı sağlamak birinci sınıf mertebeye gelir. Merkezi bir idarenin etrafında herkesin toplanması gerekir. Maalesef bu olmadı. “Telefon hattının benim odamda mı senin odanda mı olması uygundur?” gibi ufak tefek şeyler neticesinde başarılı olmadı, YÖK Kanunu bahanesiyle de kapatıldı. 1970-1980 arasında Ankara'da doktora çalışmalarımı yürütürken aynı zamanda TRT'de Arapça yayınlarda spikerlik, mütercimlik ve editörlük yaptım. Uzun müddet orada Türkiye adına Arap dünyasına seslendim ve sonra bıraktım. Bu arada Ankara Milli Kütüphane'nin Kızılay'a yakın olan eski binasında Müjgan Cunbur'un müdürlüğü döneminde Türk musiki konserleri, sergiler, konuşmalar yapıyordu ve ben bunların hepsine elimden geldiği kadar giderdim.

Avusturyalı büyük Türkolog Andreas Tietze ile, 2003

Oradan çok şey kazandığımı zannediyorum. Orası tarafsız, siyasete karışmayan ve Türkiye'nin değerlerini taşıyan bir yerdi. Rahmetli Müjgan Hanım bunu çok güzel bir şekilde ifa ediyordu. Bu arada Kahire Büyükelçisi Semih Günver'in Kahire'deki görevi bitmiş Ankara'ya gelmişti. Ankara Dışişleri Bakanlığı Kültür İşleri Genel Müdürüydü. O göreve geldiğinde beni çağırdı. “Ekmel gel bakalım. Seninle Kahire'de başladığımız faaliyetlere devam edelim.” dedi. “Efendim edelim ama benim Fen Fakültesi var.” dedim. Sağladığı programlar, kolaylıklar sayesinde Arap ülkelerine pek çok iş yaptık. Türk musiki konserlerinden büyük bir program hazırladık, Kıbrıs Harekâtı'ndan sonra Türkiye'nin pozisyonunu, tavrını anlatan bir seyahat gerçekleştirdik. Tüm bunlar Ankara'daki diplomatik çevrelerin dikkatini çekti. Bunlar arasında Libya hükümetinin aktif bir şekilde alması, bilhassa bizim Kıbrıs Harekâtı esnasında ve sonrasında müttefiklerimizin bizden yedek parçaları kesmeleri ve önümüze engeller çıkarmaları neticesinde Libya'nın o zamanki desteği Ankara için çok kıymetliydi. Trablusgarp yaklaşması içerisinde benim de az çok katkı oldu. Bu arada birkaç tane de tercüme yaptım. Bu sefer Kahire'de yaptığım tercümelere farklı olarak daha çok Türk edebiyatı ile ilgiliydi. Türk edebiyatı şaheserlerini Türkçeden Arapçaya çevirdim. Fakat Diyanet'in talebi üzerine daha çok Türkçeden İngilizceye, sonra İngilizceden Türkçeye tercüme yaptım. Bunlar makaleler ve kitap hâlinde çıktı. Mesela kitaplardan bir tanesi İslam'ın Manevi Cephesi'ydi. İslamiyet'in ruhani tarafı yani manevi tarafının altını çiziyor ve bunun 20. yüzyıl insanı için ne kadar gerekli olduğunu anlatıyordu. Bir Fransız bilim adamı olan Morris Bookchin'in bütün dünya dillerine tercüme edilen Tevrat, İncil ve Kuran'ın modern bilim karşısındaki tavrına akseden ve bunların hangilerinin modern bilime uygun veya uygun olmadığını anlatan kitabını Türkçeye tercüme ettim.

■ Eş zamanlı olarak doktora da devam ediyor bu sırada...

Post-doktora için Milli Eğitim Bakanlığı'nın, British Council ve TÜBİTAK'ın imtihanlarına girdim. Kazanınca belirli bir süre için bir ödeme planı oluşturuyorlar bu sayede

1970-1980 arası iki akademik yıl Exeter Üniversitesi'nin davetiyle kimya bölümünde İngiltere'de post-doktora çalışmaları yaptım. Oradaki araştırmalar "iyon exchange" dediğimiz iyonların karşılıklı mübadelesi şeklindeki çok sofistike bir reaksiyon mekanizması ve bunların ışık hızı ile ölçülmesi hakkındaydı. Yani reaksiyon çok hızlı olup bitiyor. Bunların seyrini ancak ışık hızıyla takip etmek mümkün. Orada kalmayı hiç düşünmedim. Ankara'da çok sevdiğim hocam vardı. Arkadaşlarım vardı ve benim için istikbal Ankara'daydı.

Bilimde Nobel'i kazanan ilk Türk Prof. Dr. Aziz Sancar ile

■ Hocam bilim tarihi çalışmak sizi tedirgin etti mi? Çevrenizin tavrı nasıl oldu?

Beni korkutmak isteyenler oldu. Korkmadım, korksaydım girmezdim. Başaramadılar. Efendim bunlar bahsettiğiniz şeyler mühim, gerekeni istediğiniz zaman öğreniyorsunuz. Şimdi o kadar kolaylaştı ki işler. Bilim tarihi araştırmaları çalışmalarında 3 faktör var: 1-Siz astronomi tarihi mi yapacaksınız? Fizik tarihi mi yapacaksınız? O bilim dalını bilmeniz lazım. 2- Hangi dönemi çalışacaksınız? Rönesans mı, bilim devrimi mi, Ortaçağ mı, İslam mı yoksa Çin mi çalışacaksınız? O dönemin yazıldığı dili bileceksiniz. Hitit mi, Akadca mı? Akadlar mı? Onları öğreneceksiniz. 3- Bilim tarihi metodolojisine hâkim olacaksınız. Bunlar arasında temel üç şey var. Ben öğrencilerime hep bunu söyledim. Söylemeye devam edeceğim. Sizin vesilenizle bunu ifade etmek istiyorum. Bir bilim dalını bilmeden o bilim dalının

tarihi yazılamaz. Ben doktora bitirdikten sonra istedim ki bilim tarihi yapayım. Yani doktora sonrası yeni bir çizgi, yeni bir kanal açayım. Ben zannettim ki DTFC'deki Felsefe Bölümü içerisinde bunu yapabilirim. Fakat yani hazırlıklı olduğum hâlde yani bir bilim dalında doktora yapmıştım. Bu araştırmalar için gerekli olan Arapçayı biliyorum, ana dil yani ana kaynak literatürü İngilizce, Fransızca biliyorum. Farsçaya da biraz ünsiyetim vardı. Onlar işe yaramadı benim için.

■ Neden yaramadığını anlatmak ister misiniz?

Onu şimdi anlatmayayım. Ben de doçentliğe başladım. Dedemin konağının restorasyonu esnasında "dolaplarda babanızın bıraktığı kitaplar var" dediler. Kitaplara baktım, kitaplar içerisinde Arapça, mühim dinî eserler var, bir de 4 ciltlik Mecmua-i Ulûm-i Riyâziye yani matematiksel bilimlerin külliyesi. Matematik, mekanik, entegral, diferansiyel hesaplar, fizik, kimya, astronomi yani bütün riyazi ve tabii ilimlerin hepsi var, modern şekilde anlatıyor. Kitabı incelemeye başladım. Baktım ki 1830'larda basılmış, bütün bu bilim dallarını resimlerle anlatan bir referans kitap. Kimya bahsini okudum, modern kimya bahsi. Bu 1830'larda basıldığına göre acaba Lavoisier'in kimyasını alıyor mu? Almıyor mu? diye kendi kendime sordum. Çünkü Lavoisier kimyayı değiştiren adam, eski Yunan'dan o güne kadar gelen ayrı bir kimya Lavoisier'den sonra günümüze kadar gelen kimya ayrı bir kimya... Kütüphanede biraz daha çalıştıktan sonra gördüm ki çok eser var. 1830'dan 1928'e, Harf Devrimi'ne kadar, 100 sene içerisinde Türkiye'de gerek Osmanlı İmparatorluğu zamanında gerek Cumhuriyet devrinde basılan kimya kitaplarını incelemeye başladım. Ve bunu TÜBİTAK'a proje olarak verdim, kabul edildi. Böylece doçentliğim için bir paralel bilim tarihi çalışmasını TÜBİTAK'ta başlattım.

Doçentliğin bir kısmı Exeter Üniversitesi'nde, bir kısmını Ankara'da ve İstanbul Teknik Üniversitesi'ndeki kollegyumla başarılı bir şekilde sona erdi. Celal Bey dâhil pek çok hocam vefat etti. Artık kimya ile meşgul olma fırsatı bulamıyordum çünkü Nisan 1980'de IRCICA'nın kurucu genel direktörü olarak tayin edildim ve 1980'den 2004'e kadar yani çeyrek asır ben IRCICA'nın başındaydım. Orada bilim tarihi için önemli faaliyetler yapma imkânı doğdu. İstanbul Üniversitesi'nde de bilim tarihi bölümü yok. O dönem çok kıymetli Rektör Cem'i Bey (Demiroğlu) ve YÖK Başkanı İhsan Doğramacı'ya anlattım bunu. "Kuralım." dediler. Bu sayede Felsefe Bölümü ve Bilim Tarihi Ana Bilim Dalı 1984 senesinde kuruldu. Orada profesör ve anabilim dalı başkanı oldum. Birkaç sene sonra anabilim dalını bağımsız bir bölüm hâline getirdim. 1984'ten itibaren doktora ve yüksek lisans öğrencilerine kapıları açtım. Bizim bilim müesseseleri bakımından temel iki konumuz vardı; klasik dönemde medreseler, ikincisi ise yenileşme döneminde mühendishaneler ve mühendishanelerin kurulması. Bunlar üzerine iki tane doktora tezi verdim. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde 15 kadar genç arkadaş yetiştirdim, sonra maalesef 28 Şubat sürecinde,

o nahoş ortamda kapattılar bilim tarihi alanını. Ben de istifa ettim oradan ve Münih Üniversitesine ziyaretçi profesör olarak davet edildim. Bir süre, akademik yıl için davet ettiler, her hafta İstanbul-Münih arasında gidip geliyordum. Orada İslam medeniyeti içerisinde bilim ve eğitim kurumları hakkında bir araştırma semineri yürüttüm, çok kıymetli Alman gençler vardı. Beraber ana kaynakları okuduk, yorumladık, metinlerin nasıl anlaşılacağını, tahlil edileceğini gösterdim. Onlar da çok güzel araştırmalar yaptılar, ben de tabii ki bu sonuçlardan çok memnun kaldım. Derslerin olduğu günler Münih'te, olmadığı günler İstanbul'da, IRCICA'daydım. Daha fazla kalmamı istiyorlardı ama ben IRCICA'yı bırakamazdım.

■ IRCICA'nın kuruluşundan biraz bahseder misiniz?

Doğrusunu söylemek lazım gelirse IRCICA'nın kuruluşu çok uzun hikâye... Ama şöyle özetleyeyim; 1976 senesinde İstanbul, Süleyman Demirel hükümeti döneminde, İhsan Sabri Çağlayangil'in Dışişleri Bakanlığı zamanındaki yıllık dışişleri bakanları toplantısına ev sahipliği yapar. Ankara'da İstatistik ve Sosyal Araştırmalar Merkezi ile İslam dünyası için İslam Tarih Sanat ve Kültür Araştırma Merkezinin kurulması teklifi getirilir. Hayata geçtiğinde de adı IRCICA şeklinde kısaltılır. Kurucu Başkan olarak da ben seçildim. Ben orada tarih, sanat, yazmalar, basma eserler ve arşiv konusunda çok sayıda çalışma başlattım. Fakat bilim tarihi ile ilgili dağınık çalışmalar vardı. Bu dağınık çalışmaları bir araya getirmek için IRCICA, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesindeki anabilim dalı ve bölümü ile Türk Bilim Tarihi Kurumunu kurdum. Birtakım bibliyografyalar kataloglar hazırlıyordum. Astronomi, felsefe, matematik hocalarımız harıl harıl çalışıyordu fakat bize bir hedef lazımdı. Önceki neslin en önemli isimleri "Osmanlıda bilim diye bir şey yok boşu boşuna aramayın. O mevcut olanlar kıymetsizdir." ifadeleri ile "Ulema modern bilimlere karşı çıktı. Biz bu yüzden geri kaldık." şeklindeki inanç, düşünce ve söylemlerle ilgili benim yaptığım ilk çalışmalardan anlaşılıyor ki bu böyle değil. Ama ne yapmak lazım? 1984 senesinde Cambridge Üniversitesinde, Osmanlı Öncesi ve Dönemi Araştırmaları Sempozyumu periyodik olarak yapıyordu. O sene ilk defa davet edildim. Çin bilimi ve teknolojisi hakkında büyük eserler yazan Joseph Needham'dan randevu istedim ve çalışmalarını gördüm. Hedefim yavaş yavaş oluşmaya başladı, Needham gibi değil, ona benzer, paralel bir Osmanlı dönemi bilim literatürünü toparlamak, ortaya koymak ve değerlendirmeler yapmak lazımdı... 1985 senesinde başladık çalışmaya; İstanbul dışında, Anadolu ve Trakya'daki kütüphanelerde bulunan Osmanlı bilimi ile ilgili bilgi topladık. Matematik, astronomi, tıp, fizik, kimya, askerlik, musiki, coğrafya sahalarında yazılmış eserleri gözden geçirdik, notlar aldık. Öyle büyüttük ki bu çalışma 52 ülkeye yayıldı. Yani İstanbul'dan başlayarak Avrupa'da, Arabistan'daki Osmanlı vilayetleri, Orta Asya, Hindistan, Amerika gibi çok sayıda ülkede çok önemli yazmalara ve kitaplara ulaştık. 500'den fazla koleksiyon tarandı, notlar alındı...

TÜBA Şeref üyesi Prof. Dr. Kemal Karpat ile

■ Bu da çok ciddi bir ekip istiyor...

Tabii ki ekip çok dinamikti, genç arkadaşları aldık, onları yetiştirdik, istihdam ettik, önlerini açtık. Bir kısmı akademisyen oldu, bir kısmını doktora için yanıma aldım. Bu 500'ü aşkın koleksiyona aldığımız bilgileri yavaş yavaş tasnif etmeye başladık ve yardımcı kaynaklardan onlara atıflar bulduk... Sonunda getirdik astronomi sahasında yazılanları masaya döktük. Mesela yazarın doğduğu, yetiştiği yer, gittiği ülke, hangi tarihte ne yazdı, nerede yazdı, eserlerinin yer aldığı kütüphane, kütüphane de kaç eseri olduğu ve her eserin ilk cümlesini kaydettik çünkü bu yazma katalogların hazırlığında birinci satırları yazmak şarttır çünkü bu hüviyetini de tespit ediyor. Bunları koyduk sıraya, daha analitik bir şekilde ele aldık. Ondan sonra kabaca tarihini yazdık. Böylece 18 cilt hazırladık. Herkesin kabul ettiği büyük bir eser, bir şaheser oldu. Birkaç kişi hariç bütün Dünya, Nature dergisi, International Academy of the History of Science / Académie Internationale d'Histoire des Sciences Başkanı, Frankfurt'taki bilim tarihi kürsüsünün başındaki Prof. David A. King, eseri büyük sevinçle karşıladılar.

■ Her cephede mücadeleyle ortaya konan büyük bir eser...

Bu büyük bir çaplı bir şeydi ve Avrupa ve Amerika'daki üniversitelerde yeni araştırmacılar, öğrenciler buradan başlayarak yeni tezleri için konular edindiler. Bu 18 ciltten sonra "18 cilt çok iyi ama biz bunun içerisinde kayboluyoruz çok vakit harcıyoruz" şeklinde geri dönüşler aldığımızda biz de bir özetini, özünü 3 cilt yaptık; Türkçe, Arapça ve İngilizce baskısı yapıldı ve çok büyük ilgi gördü. Nisan 2024'te Harvard Üniversitesi'nde eserin İngilizce baskısının tanıtımının yanı sıra ve Prof. İhsanoğlu şerefine "Osmanlı bilim disiplini"ne ilişkin uluslararası bir sempozyum yapıldı. Amerika'daki genç meslektaşlar ve üstatlar Oxford'dan, Münih'ten, pek çok ülkeden ve şehirden gelen ilim adamlarının tebliğleriyle Osmanlı bilimi kavramları ve çalışmaları ilk defa bir bütün olarak ele alındı. Bu çalışmalar gittikçe genişliyor, yani bilim tarihi konusu 40 sene içerisinde çok büyük mesafe aldı.

Amerikalı Osmanlı tarihçisi Prof. Dr. Stanford Shaw ile

■ 18 ciltlik çalışmanın tamamlanması ne kadar sürdü?

40 seneye yakın sürdü ve çok yoğun bir çalışma ile tamamlandı. Dünyanın neresinde olursam olayım, o provaları alıp uçaktayken, otomobildeyken, bazen dinlemek istemediğim toplantılarda kulaklıkları çıkartır, boş vakit israf olmasın diye tashihleri yapardım.

■ Üstelendiğiniz pek çok üst düzey görev oldu, tüm bunlar bilimsel kariyerinizi nasıl etkiledi?

İhmal ederseniz bırakır giderseniz ve kaybolur; ama ilgilenirseniz çok büyük fırsatlar yaratır. Mesela Sovyetler Birliği zamanında Müslüman ve Türk cumhuriyetlerle temas kurmak çok zordu. Biz IRCICA olarak takip ettiğimiz ihtiyatlı ve dikkatli siyasetten ve üsluptan dolayı yavaş yavaş kitap mübadelesi vs. şeklinde iş birliği yaptık fakat daha büyük işler yapmak istiyorduk. Rusya Federasyonu'nu, İslam İşbirliği Teşkilatının gözlemci üyesi yapmamız neticesinde kapılar yavaş yavaş açılmaya başladı. Bu süreç içerisinde çok önemli bir isim geliyor aklıma o da Tataristan'ın ilk Cumhurbaşkanı Mintimer Şeymiyev. Şeymiyev'le çok önemli hizmetler ve çalışmalar yaptık. Tatar milletinin, Tataristan'ın Türklükle ve Müslümanlıkla olan bağlarını köklerini anlamaya, keşfetmeye başladılar. Bunların üstü örtülüydü ve bu örtüleri kaldırma sürecinin başkalarını rahatsız etmeden yürütülmesi gerekiyordu. Bu çok önemli bir şey çünkü başkasını rahatsız edecek bir şey yaparsanız, hemen yok ediliyorsunuz. Volga Nehri havzasındaki İslam medeniyetinin keşfinden sonra yavaş yavaş Orta Asya'ya, Kafkaslara geldik ve çok faaliyet, çok neşriyat yaptık. Bundan daha zor ve mühimi olan Çin'di. Ben IRCICA'da iken Çin ile çok uğraştım, başka yerlerle yaptığımız gibi bir sempozyum yapalım istedim. Nedir? Biz Batı Afrika, Doğu Afrika, Güney Afrika, Balkanlar, Güney Asya, Güneydoğu Asya gibi coğrafi ve kültürel havzalardaki İslam medeniyeti ile ilgili araştırmaları yürüten birtakım faaliyetler yürüttük. Fakat mesela işte Orta Asya'ya fazla giremiyorduk, şimdi yavaş yavaş girdik, Çin'e hiç giremiyorduk, adeta Çin seddi varmış gibi... Ben Çin'e davet edildim, 41 senelik İslam Konferansı Teşkilatı tarihinde ilk defa bir Genel Sekreter Çin'i ziyarete gitti.

Ziyaret kapsamında Çin Bilimler Akademisi'ni ziyaret etmek istedim. IRCICA'nın eski kurucu başkanı olarak, genel direktörü olarak, "Çin ile İslam medeniyetinin münasebetleri ne idi? Onları araştıralım" dedim. İlgilendiler, neyse teklif verdik, sonunda yapabildik. Bu, benim için çok önemli bir şey oldu. Böylece o Çin Seddi'nin arkasında büyük bir kapı açıldı. Ondan dolayı mutluyum yani genel sekreter olmanın faydalarından bir tanesi de buydu.

■ Hocam çok sayıda kitabınız var ama bunların içinde camianın en çok dikkatini çeken medreselerle ilgili olanı, bu konudan söz eder misiniz?

Medrese, mühim bir konu, peki neden mühim? Çünkü eğitim tarihinde İslam'da medrese tarihi birçok önemli gelişme kaydeder. Her medeniyette, her medeniyet çerçevesinde eğitim vardır ve eğitimin değişik şekilleri vardır. Yani eğitim olmayan medeniyet sayılmaz. Fakat İslam'daki eğitim, müessese olarak medreselerin gelişmesinin Batı'daki benzer eğitim kurumlarının gelişmesi ile benzer ve farklı tarafları var. Benzerdir çünkü Batı'da kiliselere vs. bağlı olan dini eğitim yapan yerlerdir. Medreseler ise vakıf hukukuyla paralel olarak gelişir. Yani medrese nasıl kurulur? Siz kurucu olarak dersiniz ki "Ben şu eğitimi yapacak bir medrese kurulması için şu malı mülkümü vakf ediyorum, bunun geliri oraya gitsin." bu bize has bir husustur ve benzeri bir uygulama yoktur. Bu incelikleri, farklılıkları ortaya koymak lazım... Yani bizimkinin böyle olması Batı'dakinin şöyle olması konusunu, bizim onlardan üstün olduğumuz veya onların bizden üstün olduğu şeklinde okumamız lazım. Bu gelenek Orta Asya'da başlıyor ve her tarafa yayılıyor. Yani Hindistan'a gittiği gibi Anadolu'ya geliyor, Anadolu'ya geldiği gibi Irak'a Suriye'ye gidiyor. Ve medrese eğitiminin bu uzun süre içerisinde birtakım gelenekleri akademik gelenekleri oluşuyor. Yani şu medresede şu bilim dalları okutulacak ve şu eserler etüt edilecek, kurucu olarak tercih yapabilirsiniz fakat geleneğe aykırı bir şey yapamazsınız. Osmanlı medreseleri kurulurken Selçuklu, Mısır ve Memlûk tesirini görmek lazım. Tabii Anadolu'daki Osmanlı öncesi gelenekleri bilmek lazım ve bu medreseleri Osmanlı zamanındaki medreselerin kuruluş politikalarının neye bağlı olduğunu araştırmak lazım. Yani mesela Osmanlı, Bursa etrafında küçük bir beylik değil mi? Genişliyor. Bir tarafı Anadolu'ya eski topraklara yani Türklerin daha önce gelip yerleştikleri topraklara gidiyor, bir taraftan da Rumeli'yi fethediyor ve orada yeni topraklar yeni iskanlar. Anadolu ve Rumeli'de inşanın safhaları arasındaki farklar neler? Nüfus meselesi üstünde durmak lazım. Nüfusun yerleşmesi ve şehir hayatının gelişmesini sağlamak lazım ve iki taraf aynı kültürle yetiştiği için iki toplum küçük farklılıklara rağmen aynı üst kültüre sahip oluyorlar. Çok önemli bir şeydir bu ve benim yaptığım etütlerden bir tanesinde fetihten sonra kaç sene sonra medreselerin kurulduğu hadisesinin üzerinde duruluyor. Bir de medreselerde çok unutulmuş bir nokta var; Osmanlı medreseleri Türkçeyi, Türk kültürünü taşıyor. Hâlbuki medreselerde

Türk dili ve edebiyatı, kültürü eğitimi diye bir şey yok. Ama medreselerin müderrisleri Türk oldukları için öğrencilerine bu dili, bu edebiyatı aktarıyor. Sonradan Müslüman olmuş Boşnaklar, bu argümanın kanıtıdır. Balkanlardaki Türk olmayan Balkanlı milletlerin Osmanlı kültürü için yaptıkları hizmetler, Türkçe yazdıkları şiirler, Türkçe yazdıkları eserler bunu göstermektedir.

■ **Hocam Türk İslam Bilim Kültür Mirası Projesi kapsamında TÜBA tarafından yayımlanan Kevâkib-i Seb'a ve Gelibolulu Mustafa Âlî'nin Künhü'l-Ahbâr'ında Medrese ve İlmiye adlı eserleriniz ilim âleminde dikkat çekici bulundu. Bu iki eserin önemini anlatır mısınız?**

Gelibolulu Mustafa Âlî'nin Künhü'l-Ahbâr'da medrese ve ilmiye sınıfıyla ilgili iki başlık altındaki iki fasıl diyelim. Bu çok önemli, neden önemli? Çünkü Osmanlı medreseleri hakkında topluca yazılmış ilk eserdir ve medrese tarihçiliğini başlatan rahmetli İsmail Hakkı Uzunçarşılı'nın kitabından itibaren bunlar mukaddes metinler gibi herkesin kabul ettiği, üzerinde durduğu çok kullanıldığı, her şeyin oraya bağlandığı metinler. Ben bunu biraz şüpheyle karşılamak istedim ve her şeyden önce Âlî'nin bu iki bahsinin tenkitli neşrini yapmak lazım geldiğini düşündüm çünkü çok sayıda Künhü'l-Ahbâr nüshası var ve bu nüshaların birbirinden farklılıkları var. Ben mevcut nüshalardan 6 tanesini seçtim ve o iki metni yeniden tesis ettim.

■ **Neden altı tanesini seçtiniz?**

Kevâkib-i Seb'a ve Gelibolulu Mustafa Âlî'nin Künhü'l-Ahbâr'ında medreselerin yapıları, hiyerarşisi, ulemanın protokoldeki yerleri vs. birtakım bilgiler sundum. Fakat bunların kaynağı hususunda bilgi vermez. Ben o metinleri analiz ederek, satırlar arası okumaya gayret ederek birtakım şeyler çıkarmaya çalıştım. Yani tamamıyla muvaffak olduğumu söylemek istemem ama kapı açtığımı zannediyorum. Ve burada metin tesisi ve metin tahlili bakımından bir takım yeni ipuçları getirdiğimi zannediyorum. İkinci kitap Doğu-Batı karşılaştırması neticesinde ortaya çıkan Kevâkib-i Seb'a yani "Yedi Gezegen" çok farklı bir eser. Az çok biliniyordu fakat benim neşrime kadar kimin yazdığı bilinmiyordu, ben bulmak için çok gayret ettim. Bir polisiye romanı, serüveni gibi birçok bilinmeyen olmasına rağmen halkayı giderek daralttık ve sonunda kim olduğunu tespit ettik. Batı'ya, Fransa'ya dönük hazırlanmış, onların talebi üzerine hazırlanmış bir metin. Osmanlı'daki kültür hayatı, eğitim hayatı, medreselerde okutulan kitaplar ilk ağızdan anlatılıyor. O bakımdan çok önemli. Osmanlı veyahut kitabı yazan kişi Fransızlar karşısında kendisini nasıl tanımlıyor? Karşı tarafı nasıl tanımlıyor? Bu mukayeseli bakımdan çok bakir bir kitaptır. Ben burada metni olduğu gibi neşrettiğim gibi onun açıklamalarını bir nevi mealini anlaşılır hâle getirdim çünkü dili çok zor; herkes okuyamaz, anlayamaz. Etkili olduğunu söylediğiniz bu kitaplar hakikaten metodoloji bakımından ve ihtiva ettikleri bilgiler bakımından medrese tarihini çalışanlar için yeni bilgiler, yeni yaklaşımlar sağlıyor.

Macar asıllı İslam Sanatları Tarihçisi Prof. Dr. Geza Fehervari ile

■ **Hocam sizin IRCICA'da yaptığımız çalışmalar arasında hat sanatının ihya edilmesi de önemli yer tutuyor. Bu konuda bizi aydınlatır mısınız?**

IRCICA'nın kuruluşundan itibaren hat sanatına ayrı bir önem verildi ve farklı faaliyetler ön gören geniş çaplı program tasarlandı. Merkezin adının da temel unsurlarından biri olan İslam sanatları arasında hat sanatı kanaatimizce majör art sayılması gerekir. Buna ilave olarak neredeyse son yarım asırdan beri hat sanatının güçlü olduğu ülkelerde ehemmiyetini kaybetmişti. Arapça ve Arap harfi kullanan ülkelerde dahi hat, sanat olmaktan çıkıp zanaat hâline gelmişti. Mesela Mısır gibi köklü bir Arap ülkesinde hattatlık dükkân reklamları, gazete manşetleri ve afişlerde son olarak da televizyon ekranlarındaki yazılar için kullanılır hâle gelmiş ve estetik anlayışını kaybetmişti. Latin alfabesine geçen ülkelerde de tamamen kıymetini kaybetmiştir. Türkiye'de ise çok güçlü bir hat geleneği olmasına rağmen 1980'li yıllarda Osmanlı bakiyesi olan hattatlar birer birer sahnedan kaybolmuş bazıları hayatlarının son safhası sıkıntılar içerisinde geçmiştir. Bunların en büyüğü olan Hamid Aytaç Bey'in Kahire'den Türkiye'ye gelmeden önce evimizde kendisine ait birkaç hat levhası bulunuyordu. Benim adıma çıkarılmış bir kartviziti de kendi hattıyla yazmıştı. Türkiye'ye döndükten sonra o zaman Ankara'da olduğumuz hâlde İstanbul'a gelir kendisine birtakım siparişler verirdim. 1983'te 15. Hicri asrın yaklaşmasıyla ilgili öngördüğümüz program içinde İslam sanatlarıyla ilgili uluslararası bir kongre toplanmayı planlamıştık. Kongrenin sonuç bildirisinde alınan kararlar arasında düzenli olarak uluslararası hat yarışması düzenlemek vardı. Bunun ilkinin Hamid Aytaç Bey adına tertiplemeye karar verildi. Hamid Bey hayattayken son günlerinden onunla ilgili bir belgesel de çekilip biyografisi kayda alınmıştı. İlki 1986 yılında Hamid Bey adına yapılan hat yarışmasına 32 ülkeden 352 hattat katılmıştır. Hamid Bey'in vefatının 5. yıldönümünde 16 Mayıs 1987'de neticeler ilan edilmiştir. Her üç yılda bir bu hat yarışmaları düzenlenmiş olup dokuzuncusu jürinin nazik ve kadirşinas kararıyla İhsanoğlu adına yapılmıştır. Böylece Osmanlı Devleti'nin tarih sahnesinden çekilmesinden

ve köklü kültürel değişikliklerden sonra yok olmaya yüz tutan hat sanatı, yeniden ihya edilmiş ve İstanbul tekrar hat sanatının dünya çapında merkezi hâline gelmiştir.

■ Üzerinde çalıştığınız bir eser var mı?

TÜBA-Türk İslam Bilim Kültür Mirası Projesi kapsamında yayımlanan Silsile-i Ulemâ Mecmuası benim artık medrese tarihi ile ilgili son kitabım oldu. Bugünlerde “Osmanlı kültür mirası, el-sine-i selâse ve matbu Arapça eserler; bibliyografya ve biometrik incelemeler” konularında çalışmaya devam ediyorum.

■ Hocam klasikten modern eğitim sistemine geçişte eğitim kurumları hakkında ne düşünüyorsunuz? Gördüğünüz eksiklikler ve bunların giderilmesi için önerileriniz var mı?

Şimdi benim teşhisim 19. yüzyılın vakanüvislerinden Lütfi Efendi'nin teşhisine dayalıdır. Lütfi Efendi devletin vakanüvisi, vakalar yazıyor ve arada bir fikirlerini ifade ediyor. Dârülfünûn'un kuruluşu ile ilgili “Bizimkiler, gerekli hazırlığı yapmadan işlere başlıyorlar. Mesela Avrupa'dan fayton getirecekler. Getirdiler, fakat yolları düzeltmediler. Yolları düzeltmeden faytonlar nasıl gidecek? Üniversite kuruyorlar. Üniversitenin alt kısımlarını değil, üst kısmını hazırladılar. Bu iş bunun için uzadı falan” diyor. Bu çok doğru tespit. Şahsi kanaatime göre Osmanlı modernleşmesi istikamet ve hedefleri bakımından doğrudur fakat Lütfi Efendi'nin dediği gibi metodoloji bakımından birtakım eksikleri, aksaklıkları var. Niye Dârülfünûn'un kuruluşu gecikti? diye sorarsanız üniversite seviyesinde ders verecek hoca çok az. O dersleri alacak öğrenci, o formasyona sahip öğrenci az veyahut yok. Kitap yok, yeni fakülteler kuruyorsunuz, yeni disiplinler okutacaksınız, kitap yok. Bu bence Tanzimatçıların telaşı. Tanzimatçıların Batı medeniyetiyle, Avrupa kültürüyle ve İslam medeniyetiyle, Osmanlı kültürüyle arada bir ahenk kurma gayreti var. Zıtlık değil ahenk, uyum kurmak gayesi bulunuyor ki bu çok mühimdir. Genç arkadaşlarımızın bu konu üzerinde çalışmalarını tavsiye ederim. Mesela Hukuk Fakültesinde İslam Hukuku okutuluyor, Mecelle okutuluyor, bu arada da Medeni Hukuk okutuluyor. Ceza Hukuku, Ticaret Hukuku bunlar Batı'dan alındı, dolayısıyla bu iki hukuki alanı okuyan öğrenciler arasında bir denge oluşuyor. Aynı Dârülfünûn'a bağlı Edebiyat Fakültesi var, burada klasik olarak “el-sine-i selâse” dediğimiz Türkçe, Arapça, Farsçanın yanında Fransızca ve Latince okutuluyor. Bunlar çok önemli şeylerdir. Bunlar birtakım araştırmacıların, tarihçilerimizin gözünden kaçıyor. Ben bunların altını çizmek istiyorum. İşte iki ciltlik Darülfünûn kitabında Osmanlı modernleşmesinin odağı olarak Türkçe sunuyorum. İkincisi ise Oxford University Press'ten çıkan The House of Sciences kitabı ise Dârülfünûn kitabında üzerinde durduğumuz bazı hususları Batılı okuyucu için genişleterek ve derinleşerek ele almıştır. Bu İngilizce edisyonu da Doğan

Yayınevi'nden Fatma M. Şen'in tercümesiyle Fenler Evi adıyla Türkçe olarak yayımlandık. Orada bu meseleleri uzun uzun anlatıyorum ve gösteriyorum. Eğitimin klasikten moderne nasıl değiştiğini başlıklar hâlinde değerlendiriyorum.

■ Ülkemizde yükseköğretimin durumunu değerlendir misiniz?

Tabii şimdi 200'den fazla üniversitemiz var. Bunun doğruluğu konusunda çekincelerim var. Biraz önce Dârülfünûn'dan ve oradaki telaştan bahsediyorduk. Şimdi burada da benzer bir telaş var. Ben genç bir doçent olarak 1979'da o zamanki bölüm başkanımız rahmetli Prof. Süreyya Aybar'ın arzusu ve ısrarı üzerine yeni kurulan İnönü Üniversitesi'ndeki kimya, organik kimya dersine gittim. Oradaki kuruluş safhasındaki İnönü Üniversitesi çok eksik şartlar içerisindeydi, Malatya'nın dışında eski Baytar Mektebinin binasında başladık. Gelen öğrenciler, ilk sınıf öğrencileri fazla iyi yetişmiş, lisede iyi bir şekilde kimya, fizik, matematik görmüş değillerdi. Hocaların bir kısmı gelmiyordu okula. “Çünkü niye zahmete gireyim? Alacağım iki, üç beş kuruş falan.” durumu söz konusuydu. Böyle bir hoca eksikliği içerisinde dersler başlatılıyor. Tabii 1978'den bugüne çok zaman geçti ama bu çalışmalarını biraz daha hazırlıklı yapmak lazım. Sonra siyasi tercihler üzerine bize de bir üniversite, bizim vilayete de bir üniversite getirin baskısı karşısında rasyonel kriterler lazım. Yeterli öğretim üyeleri, doktora yapmış, doçentliğini almış, tecrübesi olan öğretim üyelerinin bulunması ve kütüphanelerin kurulması, laboratuvarların kurulması ve üniversite hayatının değişik unsurlarının yetiştirilmesi lazım. Bunlar olmadan üniversite açmak bence zararlıdır. Birinci zararı şudur; mezun olan coğrafyacı, tarihçi, edebiyatçı, fizikçi, kimyacı, hukukçuyu nerede istihdam edeceksiniz bunları hangi müesseselerde? İstihdam potansiyeli ile eğitim potansiyeli arasında bir koordinasyon kurmak lazım. Yüzlerce, binlerce insanı yetiştirip onlara iş bulamadığınız zaman o yüksek eğitimin hedefi şaşmış olur ve kamu bütçesi üzerinde baskı yaratmış olur. O bakımdan bunu daha planlı, daha hesaplı şekilde yapmak lazım ve tercihleri ona göre yapmak lazım. Birbirine yakın üniversiteler kurmanın faydası var mıdır, zararı mı vardır? Bunu ölçmek lazım.

■ Türkiye'de ya da dünyada sizin bu çalışmalarınızdan ilham alarak çalışmak isteyen araştırmacılara, bilim insanlarına neler söylemek istersiniz?

Bilim tarihi araştırmaları çalışmalarında hangi tarihi çalışacağınızı, o tarihin dilini ve bilim dalının kendisini bilmek zorundasınız; ikincisi bir hedefinizin olması lazım; üçüncüsü ise en iyisini yapma azmine sahip olmanız lazım, fedakâr olmanız lazım. Fedakârlık olmadan bir şeyi elde edemezsiniz.

2024 ASYA BİLİM AKADEMİLERİ FORUMU

TÜBA Başkanı Prof. Dr. Muzaffer Şeker ve TÜBA Asli Üyesi ve Asya Bilim Akademileri ve Toplulukları Birliği (AASSA) Başkanı Prof. Dr. Ahmet Nuri Yurdusev Kore Bilim ve Teknoloji Akademisi'nin (KAST) davetiyle Güney Kore'de düzenlenen 2024 Asya Bilim Akademileri Forumu'na katıldı.

TÜBA Başkanı Prof. Dr. Muzaffer Şeker, Kore Bilim ve Teknoloji Akademisi'nin (KAST) davetiyle Güney Kore'de düzenlenen 2024 Asya Bilim Akademileri Forumu'na katıldı. Forumda TÜBA Asli Üyesi ve Asya Bilim Akademileri ve Toplulukları Birliği (AASSA) Başkanı Prof. Dr. Ahmet Nuri Yurdusev de yer aldı.

Asya ülkelerinin ekonomi, kültür ve bilim gibi çeşitli alanlarda küresel ölçekte giderek çok daha etkili hale gelmesi; ulusal büyümenin temel itici gücü bilim ve teknolojinin öneminin artması dolayısıyla KAST, Asya ülkelerinin akademi başkanlarını "Asya'da Bilim ve Teknolojinin İlerlemesi" teması altında ve 30. yıl kutlaması kapsamında bir araya getirdi. Kore Bilim ve Teknoloji Akademisi Başkanı Prof. Dr. Ook Joon Yoo ve AASSA Başkanı Prof. Dr. Ahmet Nur Yurdusev'in konuşmalarıyla açılan forumda yapılan tartışmalara dayalı olarak ortak bir deklarasyon yayımlanacağı bilgisi aktarıldı.

TÜBA'nın yanı sıra Nepal Bilim ve Teknoloji Akademisi, Malezya Bilimler Akademisi, Özbekistan Cumhuriyeti Bilimler Akademisi, Endonezya Bilimler Akademisi, Japonya Bilim Konseyi, Pakistan Bilim Akademisi, Filipinler Ulusal Bilim ve Teknoloji Akademisi temsilcilerinin yer aldığı programda 3 oturum düzenlendi.

"Odağımız yapay zekâ, nanoteknoloji ve yenilenebilir enerji!"

Her bir bilim akademisi başkanının ülkelerindeki bilim ve teknolojinin mevcut durumu hakkında sunum yaptığı toplantıda Başkan Şeker, Türkiye'nin ulusal gündeminin temelini oluşturan fen, teknoloji, mühendislik ve matematik (STEM) alanlarında inovasyon ve büyümeyi teşvik etme yaklaşımını anlattı. Türkiye'nin STEM politikasının dört ana hedef üzerine inşa edildi-

ğini ifade etti ve şöyle konuştu "Eğitimin geliştirilmesi hedefiyle ilkokuldan lisansüstü çalışmalara kadar her düzeyde STEM eğitimini güçlendirmeye kararlıyız. Gelecek nesilleri hızla gelişen teknolojik ortama hazırlamak için dijital okuryazarlık ve yapay zekâyı ulusal müfredata entegre ediyoruz. Araştırma ve inovasyonu teşvik etmek üzere akademi ve sanayi arasında köprü kuran iş birliğine dayalı bir ekosistem geliştirmenin öneminin farkındayız. Türkiye olarak, küresel liderlik için büyük potansiyel taşıdığına inandığımız yapay zekâ, nanoteknoloji ve yenilenebilir enerji gibi en yeni alanlara odaklanıyoruz. Küresel bilim ve teknoloji ortamı giderek daha rekabetçi hale gelirken politikalarımızı uluslararası standartlarla uyumlu hale getiriyoruz. Kadınların STEM'e katılımını sağlamak bizim için bir öncelik; kadınları STEM alanlarında kariyer yapmaya teşvik eden özel programlar başlattık, bu sayede çeşitli ve dinamik iş gücümüz açığa çıkacak." dedi.

Ar-Ge yatırımları açısından Türkiye'nin önemli bir ilerleme kaydettiğini belirten Prof. Şeker, 2023'te ulusal GSYH'nın %1,6'sının Ar-Ge'ye ayrıldığını, hedefin 2028 yılına kadar %2 olduğunu, üniversite ve sanayi iş birliği projelerinde ilerleme açısından yatırımın önemli olduğunu söyledi. Türkiye'nin 2053 vizyonu çerçevesinde küresel STEM inovasyonu ve eğitiminde ilk 20 arasında girmek üzere çalıştığı bilgisini veren Başkan Şeker, iklim eylemi ve sürdürülebilir kalkınma gibi küresel önceliklerle uyumlu kritik alanlar olan sürdürülebilirlik, akıllı teknolojiler ve yeşil dönüşüm üzerine çalışmalar yürütüleceğini bildirdi. Akademik araştırma ve endüstri uygulamaları arasındaki mesafeyi program, proje, destek ve teşviklerle kapatmak üzere çalışmaların sürdüğünü söyledi. Ayrıca STEM eğitimin ülkenin her köşesinde eşit erişimin sağlanmasının da öncelikli ihtiyaçlar arasında olduğunu belirtti.

Prof. Şeker konuşmasının sonunda "Türkiye STEM'i geliştirme konusunda önemli adımlar attı. Devam eden süreçte ülkemiz içinde ve uluslararası ortaklarla iş birliğinin sürdürülmesi gerekiyor. Genç yeteneklerin kaybı, akademi ve sanayi arasındaki uçurum ve eğitime eşit erişim gibi karşılaştığımız zorluklar Türkiye'ye özgü değil. Bugün burada temsil edilen pek çok ülke tarafından paylaşılıyor. İşte bu nedenle bu tür forumlar birbirimizden bir şeyler öğrenmemize ve ortak hedefler doğrultusunda birlikte çalışmamıza olanak sağladığı için çok değerli." dedi.

OSMANLI'NIN KURULUŞUNA İLİŞKİN YENİ BİR BAKIŞ AÇISI, YENİ BİR KAYNAK

TÜBA, Osmanlı'nın ilk yıllarına dair süregelen bilimsel tartışmalara katkı sağlamak, eksik kalan noktaları aydınlatmak ve yeni bakış açıları sunmak üzere hazırladığı "Beylik'ten Cihan Devleti'ne Osmanlılar" adlı eseri kamuoyuyla paylaştı.

34 akademisyenin derinlemesine analizi

Osmanlı Beyliği'nin kuruluş döneminin, Türk tarihi ve dünya tarihi açısından kritik bir öneme sahip olmasının önemine vurgu yapan ve Prof. Dr. Haşim Şahin, Prof. Dr. Mehmet Şeker, Prof. Dr. Mehmet Ersan ve Dr. Mehmet Tuğrul editörlüğünde hazırlanan eser, toplamda 34 bağımsız çalışmaya imza atan çok sayıda akademisyen

tarafından ilişkin gerçekleştirildi. Hazırlık sürecinde, yerli ve yabancı tarihçilerin katkılarıyla yoğun bir bilimsel analizin ardından ortaya konan kitap, Osmanlı Beyliği'ni siyasi, kültürel, sosyal ve dini yönlerini detaylarıyla inceleyerek dönemin tarihine ışık tutuyor. Osmanlı Beyliği'nin kuruluşundan imparatorluğa kadar gelişen süreci ele alan çalışma iki ciltten oluşuyor; 1. cilt, Osmanlı'nın kuruluşuna dair yeni meseleler ve önemli fetihlere odaklanırken, 2. cilt alimler, sufiler ve sosyal yapının detaylı bir analizini sunuyor. Osmanlı tarihinin ilk dönemlerine dair yeni ve kapsamlı bilgiler sunarak bu alandaki bilimsel literatüre önemli katkılarda bulunuyor. Özellikle Osmanlı'nın siyasi, sosyal ve dini yapısına dair ayrıntıları sunarak, bu dönemin tarihsel dinamiklerinin daha iyi anlaşılmasını sağlıyor.

Osmanlı Beyliği'nin kuruluş ve gelişim süreçlerine dair güncel ve detaylı bilgiler sunması dolayısıyla; tarih meraklıları, araştırmacılar ve akademisyenler için kaynak eser, özellikle de tarih alanında yeni sorulara cevap arayanlar için rehber kitap olma niteliği taşıyor.

Kitap, tarih alanında çalışan akademisyenler ve Osmanlı tarihine ilgi duyan geniş bir okuyucu kitlesini hedefliyor. Aynı zamanda, lisans ve lisansüstü öğrencileri için de bir referans kaynağı olarak değerlendiriliyor. Osmanlı tarihine dair yeni bir perspektif sunan kapsamlı bir eser, akademik ve popüler tarih okurları için değer taşıyor.

TÜBA ve İMÜ ARASINDA İŞ BİRLİĞİ PROTOKOLÜ

TÜBA ve İstanbul Medeniyet Üniversitesi (İMÜ) arasında İMÜ Bilim Tarihi Enstitüsü Katılımlı Çalışmalara Yönelik İş Birliği Protokolü imzalandı.

TÜBA Başkanı Prof. Dr. Muzaffer Şeker ve TÜBA Asli Üyesi, İMÜ Rektörü Prof. Dr. Gülfettin Çelik, Bilim Tarihi Enstitüsü'nün katılımıyla gerçekleştirilecek eğitim çalışmalarına, sosyo-kültürel etkinliklere ve bilimsel araştırmalara yönelik faaliyetlere ilişkin protokole imza attılar. İmza töreninde İMÜ Bilim Tarihi Enstitüsü Müdürü Prof. Dr. İhsan Fazlıoğlu yer aldı.

Her iki kurum 3 yıl süresince; ortak çalışma alanlarında akademik ve kültürel sempozyum, konferans, çalıştay, sergi ve toplantıların düzenlenmesi ve bunlara ev sahipliği yapılması, ulusal ve uluslararası kaynaklardan finanse edilmek üzere ortak proje önerilerinin hazırlanması, yürütülmesi, uluslararası programlara birlikte proje sunul-

ması, Türkçe ve yabancı dillerde ortak yayınlar, üniversite bünyesinde ortak araştırma ve çalışma merkezlerinin kurulması, dokümantasyon, araştırma materyalleri, yayınlar ve bilgi alışverişi gibi konularda mutabık kaldı.

Atatürk'e Verdiği Bir Söz ile Hayatını Bilime Adadı

“Babam Prof. Dr. Sedat Alp'in kitabının ilk baskısı tükendiğinde TÜBA'yı aradım ve ikinci baskının daha genişletilmiş olmasını arzu ettiler; bu yeni baskıda hatalar düzeltildi, anma törenlerine yer verildi ve dijitalleştirilen belgelerle babamın mirası geleceğe taşındı.”

Röportaj ve Fotoğraflar: Asiye Komut

TÜBA Şeref Üyesi Prof. Dr. Sedat Alp'in Akademi tarafından ilk baskısı 2004 yılında yayımlanan biyografisi eklenen yeni belgeler, fotoğraflar ve kaynaklar, uluslararası bir bilim insanının ölümsüz olduğunun adeta bir kanıtı; vefatından bunca yıl sonra bile uzun, zor ve başarılarla dolu yaşamıyla bilime ışık tutmaya devam ediyor. Kızı Mehpare Alp, babasını, bilim insanı Sedat Alp'i ve genişletilen biyografisini anlattı.

Prof. Dr. Sedat Alp'i bir akademisyen olarak değil baba olarak nasıl anlatırsınız?

Çocukları ile çok ilgili bir babaydı. Onların her derdini dinler ve çocuklarına çok değer verirdi. Bizleri çok sevdiğini ve önemseydiğini davranışları ile gösterirdi. Bu sevecen davranışlarının yanı sıra son derece disiplinliydi. İyi bir eğitim almamızı çok önemsendi fakat meslek seçimlerimizde bizi özgür bıraktı.

Hititolojiye yönelme sürecinde onu en çok etkileyen faktörler nelerdi?

Atatürk kendisini tarih yüksek öğrenimi için Almanya'ya yollamıştı. Almanya'da izlediği ünlü bir hititoloğun konferansından çok etkilenip, Hititolog olmak istemiş. Bu isteği Atatürk'e iletilmiş. Büyük hayranlık duyduğu Atatürk'ün de Hititoloji tahsilini çok olumlu karşılayıp desteklemesi kendisini çok etkileyen bir faktör olmuş ve bu alana yönelmiş.

Çalışmalarını yürütürken yaşadığı güçlüklerden hiç söz etmiş miydiniz? Bunlar nelerdi ve nasıl aştınız?

Babam çok azimli, kararlı ve sabırlı bir kişiliğe sahipti. Zorluklarla mücadeleden hiç yılmazdı. Şikayet etmeyi hiç sevmediği için zorluklardan pek bahsetmezdi. Genellikle zorluğu aştıktan sonra nasıl hiç yılmadan uğraştığını anlardık.

Türkiye'de Hititoloji biliminin gelişmesine katkıları hakkında ne söylersiniz?

Sedat Alp, Türkiye'nin ilk Hititoloğu. Buluşları ve keşifleri ile dünyada Hititoloji biliminin gelişimine büyük katkıları oldu. Hayatını Hititoloji bilimine adanmış, mesleğine aşık biri olarak Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesinde, 40 yılı aşkın bir süre, yüzlerce öğrenci yetiştirdi.

Sedat Alp'in en çok gurur duyduğu çalışması veya keşfi hangisiydi?

Yaptığı bilimsel çalışmalar, yayınları ve buluşları ile Hitit bilimini uluslararası seviyede ilk sıralara yükselten

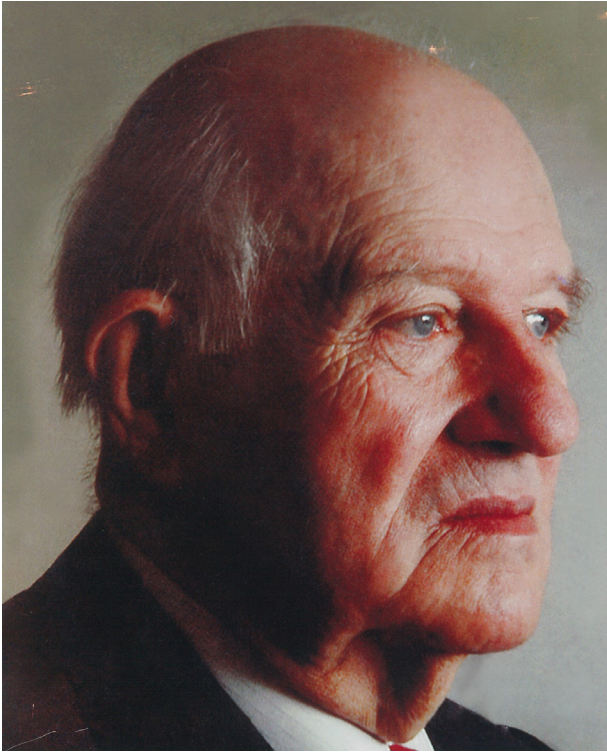
ve hayatını Hitit medeniyetinin Anadolu ile olan sıkı ilişkisine adanmış Sedat Alp, yayınlarında Hititoloji ve Arkeolojiyi sentezleyip, arkeolojik buluşlarını filolojik altyapı ile destekleyerek bilime büyük katkılar sağlamıştır. Sanıyorum tüm buluşları onun için çok değerliydi.

Dünyanın pek çok yerinde üst düzey ödüller ve takdirler kazandı, yaşamını yurt dışında sürdürmek üzere planladımı? Bu konuda nasıl bir yol izlediniz?

Sedat Alp, dünyanın bazı gelişmiş ülkelerinin cumhurbaşkanlarının en üst düzey liyakat madalyaları ile ödüllendirildi. Dünyanın en iyi üniversitelerinden konferans ve ders vers vermek üzere davetler aldı ve sanıyorum Türkiye'yi çok iyi temsil etti. Pek çok üniversiteden yaşamını yurt dışında sürdürmesi için de çok cazip teklifler aldı. Yurtdışında yaşamayı hiç bir zaman istemedi. Gerçek bir vatanseverdi. Vatanına hizmet etmek onun için çok önemliydi.

Aile içinde onun bilimsel kimliği dışında nasıl bir insandı? Günlük yaşamında özel ilgi alanları veya alışkanlıkları nelerdi?

Son derece iyi bir eş, mükemmel bir baba ve dedeydi. Sakin yapısı, kibarlığı ve mütevazı kişiliği ile egosu düşük biri idi. Ayrıca çok da zevkliydi. Annem, alacağı her şeyi babama danışırdı. Çok meraklı yapısı ile sonsuz bir öğrenme arzusuna sahipti. Kültüre, sanata ve okumaya olan düşkünlüğü onu gerçek bir entelektüel yapmıştı.

■ **Onunla unutamadığınız en özel bir anınızı paylaşır mısınız?**

Babamdan Cumhuriyet yıllarını dinlemek, Atatürk'ün bir ülkeyi nasıl yoktan var ettiğini öğrenmek benim en özel anılarımdandır. Savaşta çıkmış bir ülkede eğitime, kültüre ve sanata verilen önem, benim dinlemeye doyamadığım anılarımdır.

■ **Kitabın baskısından biraz söz edelim mi ? Kimler katkıda bulundu? İlk baskıya kıyasla içerikte ne tür değişiklikler oldu?**

Babamın kitabının ilk baskısı tükendiğinde TÜBA'yı aradım ve TÜBA Başkanı Sayın Muzaffer Şeker, büyük bir misafirperverlikle beni karşıladı ve ikinci baskının çıkmasına destek verdi. Tüm TÜBA çalışanları çok yardımsever ve ilgilidiler. Başkan, ikinci baskının daha genişletilmiş olmasını arzu etti. Öncelikle birkaç hata düzeltildi. İlk baskı babamın vefatından kısa bir süre önce idi. Kitabı gördü ancak okuyacak gücü yoktu. Bizler okuyunca önemli bir hata gördük ancak artık kitap basılmıştı. İkinci baskıda hem bahsettiğim hata düzeltildi hem de vefatından sonra onunla ilgili anma törenlerine yer verildi. Birkaç kişi daha kendisi ile ilgili yazı yazdı. Bu geçen süre zarfında teknoloji hızla ilerlediği için TRT'nin onun sağlığında hazırladığı belgeseller ve diğer dijitalleştirilmiş malzeme kare kod okutularak okuyucuya sunuldu.

■ **Yeni belgeler, fotoğraflar veya kaynaklar biyografiye nasıl bir derinlik kattı? Kitapta size en çok etkileyen anekdot ya da yeni keşfedilen bir bilgi oldu mu?**

Eklenen yeni belgeler, fotoğraflar ve kaynaklar bence uluslararası bir bilim insanının ölümsüz olduğunun kanıtıdır. Vefatından bunca yıl sonra hala yayınları

Hititoloji bilimine ışık tutuyor. 2016 yılında Erimtan müzesi Sedat Alp'i anma etkinliği düzenledi. Kişisel kitaplarını Hitit ve Bilkent üniversitelerine bağışladık. İkinci baskıda okuyucu tüm bu bilgilere ulaşabilecek. Bilkent Üniversitesi Arkeoloji bölümü ayrıca tüm çalışmalarını ve fotoğraflarını dijitalleştirip kütüphanesinde bir Sedat Alp odası oluşturdu. İnanıyorum ki onun çalışmalarını sonraki nesiller daha da ileriye taşıyacak.

■ **Bu kitapta yeni bir şey öğrenme fırsatı bulacak mıyız?**

Evet, babamın mütevazı bir kişiliğe sahip olduğundan biraz önce bahsetmişim. Kitaptaki bir hatanın ikinci baskıda düzeltildiğinden de söz etmişim. 1939 yılında Almanya'da savaş patlayınca Türk hükümeti Avrupa'daki Türk öğrencileri geri çağırır. Ancak, babam Türkiye'ye döndükten kısa bir süre sonra, bitiremediği doktorasını tamamlayabilmek için Milli Eğitim Bakanlığı'ndan izin alıp tekrar Almanya'ya döner. Milli Eğitim Bakanlığından izin almak için sorumluluğun kendine ait olduğunu yazan belgeleri imzalar. Birinci baskının 58ci sayfasında "Savaşın Bitişi ve Almanya'ya Dönüş" başlığı doğru değil. Kendisi savaş sürererken Almanya'ya geri dönmüş. Hep "benim Atatürk'e verilmiş bir sözüm vardı" diye anlatırdı. Dikkatli okurlar doktora diplomasındaki tarihi fark etmişlerdir. Atatürk'e verdiği söz uğruna kendi hayatını tehlikeye atmayı göze almış. Doktora diplomasında yıl 1940, oysa ki savaş 1944 yılında bitti. Sedat Alp 1940 yılında doktora sınavını verir vermez Türkiye'ye geri döndü. 1941 yılında Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesinde doçent oldu.

■ **Kitap, Hititoloji ve Arkeoloji alanında çalışanlar için nasıl bir kaynak niteliği taşıyor?**

Kitapta Sedat Alp'in çalışmalarından ve buluşlarından bahsedildiği gibi yayınlarının listesi de bulunmaktadır. Ayrıca Bilkent Ünivesitesine bağışlanan çalışmaları dijital ortama taşındığı için tüm çalışmalarına ve meslektaşları ile yazışmalarına da alanda çalışanlar ulaşabilecek. Bunun ötesinde de nasıl uluslararası bir bilim insanı olunur sorusunun cevabını bulacaklar.

■ **Okuyucular bu biyografide Sedat Alp hakkında daha önce bilinmeyen ne gibi detaylarla karşılaşacak?**

Bu baskıda ben de Sedat Alp'i bir evlat gözü ile anlatmaya çalıştım. Sedat Alp nasıl bir insandı sorusunun cevabını bulacaklar.

■ **Eğer bugün kendisi ile konuşabilseydiniz ona ne söylemek isterdiniz?**

Her geçen gün değerlerine daha fazla hayran olduğum bir babanın kızı olmaktan gurur duyduğumu belirtmek isterdim.

Hitit İmparatorluğu'nun kâşifi Ord. Prof. Dr. Sedat Alp'i tanıdığımda alanın duayeni ve herkesin rehberiydi. Onun gölgesinde yine Mustafa Kemal Atatürk'ün mirası Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nin Hititoloji bölümünde yeni kuşaklar yetişti. Ben de o kuşaklardan biri olarak Ord. Prof. Dr. Sedat Alp'in sohbetlerinden istifade etme, hatıralarını dinleme fırsatına sahip oldum. Ondan ölü Anadolu dillerini hayata döndürmenin kıymetini öğrendim, onun öğretisi doğrultusunda Hitit tabletlerini Türk ilim insanlarının tercüme etmesinin elzem olduğuna inandım. Anadolu'nun antik mirası yine Anadolu'da kalmalıdır. Hitit Çağından Mustafa Kemal Atatürk'e dair hatıralarına kadar onu her seferinde aynı şevk ve hevesle dinledik. Onun riyasetinde düzenlediğimiz Hititoloji Kongresi'nde onun birikiminin derinliğine şahit olduk. Onun imza için kullandığı kalem dahi bizler için değerli bir hatıradır ve Onun ilminden bir parçanın da bizlere geçmesi umuduyla yadigar olarak hala saklıyorum. Rahmetle ve saygıyla hatırasını yâd ediyorum.

*Prof. Dr. Esmâ Reyhan
Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü*

*Prof. Dr. Leyla Murat Karakurt
Ankara Üniversitesi
Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi*

Genç bir bilim dalı olan Hititoloji, bu sayede o kadar gelişti ve zenginleşti ki bu alanda yapılan çalışmalar artık Alp'in başkanlığında yürütülen Hititoloji kongrelerinde tartışılacak boyuta geldi. Sedat Alp, Hitit Bilim'ine çok önemli katkıları olan birçok öğrenci yetiştirdi. Alp'in açtığı yolda ilerleyen Türk bilim insanları da yaptıkları önemli çalışmalar ve yayınlar ile Hititoloji alanda söz sahibi olduklarını gösterdi. Sedat Alp'in yanında yetişen Aygül Süel ve eşi Mustafa Süel ile Hititlerin başkenti Boğazköy- Hattuşa'nın keşfinden bir asır sonra Hitit bilimi için bir devrim niteliği taşıyan Ortaköy-Şapinuva antik kentini keşfetti. Hititoloji bilim yuvasında yetişen Türk Hititologlar da Atatürk'ün açtığı bilim yolunda ve Alp'in izinde ilerleyerek Dünya bilim literatürüne önemli çalışmalar kazandırdılar ve Hitit bilim araştırmalarına değerli katkılar sunmuşlar, sunmaya da devam edeceklendir.

Sedat Alp'in Hititolojiye yaptığı katkıları yalnızca birkaç cümlede özetlemek neredeyse imkânsız. Hitit tarihi ve dili hakkında yeni bilgiler ve değerli yorumlar barındıran filolojik edisyonlarından, Anadolu arkeolojisinde önemli bir yere sahip Konya Karahöyük kazılarına uzanan çalışmaları, bu alanların ufkunu genişletti. Kendisiyle şahsen çalışma fırsatım olmasa da, özellikle Maşat Höyük mektupları üzerine yürüttüğü araştırmalar, Kaska halkına odaklanan doktora tezimde ve İmparatorluğun sınır bölgelerindeki sosyo-politik tarihe dair sürdürdüğüm çalışmalarda merkezî bir yer tutuyor.

*Dr. Öğretim Üyesi Nebahat İlgi Gerçek
Bilkent Üniversitesi Arkeoloji Bölümü*

Onun kişiliği ile mesleği arasındaki bağı hayranlıkla izledim ve yaşadım. Bilim insanlığı yolunda ilk adımlarını attığım günden bugüne kadar yaptığım çalışmalarında sevgili Hocam Sedat Alp'den gördüklerimi uygulayarak, işime ve araştırmalarım hep onun gibi titiz ve mesleğime saygı duyarak yaklaştığımı ve bunu bir destur olarak kabul ettiğimi çok iyi biliyorum. Hocam henüz Hititoloji biliminin bugünkü kadar güncel ve bilinir olmadığı zamanlarda bile oldukça zor şartlarda, iğne ile kuyu kazar gibi ince ince, son derece titiz, mesleğini aşkla devam ettirdi. Hocam bize bu ruhu vermeye çalıştı. Bu noktada Cumhuriyetimizin kurucusu Atatürk'ü de sevgi ve saygıyla anmak isterim. Cumhuriyeti kurarken gösterdiği ileri görüşü ve kararlılığı, Türkiye'de bilimin gelişmesi, Türkiye'nin değerlerine sahip çıkması, koruması ve ileri götürmesi konusunda da göstermesine şükran duyuyorum. Atatürk'ün devletini ileri götürecek aydınlığı bilimde araması ve bu vesile ile hocam ve hocam gibi başka öğrencileri yurt dışına göndererek yetişmelerini sağlamasına kendi adına da minnet hissediyorum. Prof. Alp'in büyüklüğü ömrünün büyük kısmını Hitit bilime adanmış olmasından kaynaklanmaktadır. Neredeyse bütün bilimsel kariyerimi DTCF'de birlikte geçirdiğim Hocam Prof. Dr. Sedat Alp, 70 yılı aşkın akademik hayatın içerisinde yaptığı çalışmalar ve bıraktığı eserlerle yaşamaya devam edecek.

*Prof. Dr. Aygül Süel/Hititolog
Hitit Üniversitesi,
Fen Edebiyat Fakültesi*

*Dr. Semih Gerçek/Hititolog
Hitit Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi*

Ord. Prof. Dr. Sedat Alp Hocamız, sadece bir bilim insanı değil, aynı zamanda öğrencilerine ilham veren bir öğretmendi. Onun titiz çalışmaları, tarihsel belgeleri yorumlama konusundaki keskinliği ve Anadolu medeniyetlerine duyduğu derin saygı, bizlere yol gösterici oldu. Bugün Hititoloji alanında ilerleyen her adımda onun mirasını yaşatmaya devam ediyoruz.

Ord. Prof. Dr. Sedat Alp Hocayı tanıma imkanım olmadı. Ancak, onun yetiştirdiği Prof. Dr. Aygül Süel Hocam sayesinde hocayı bir nebze olsun tanıyabildim. Şapınuva kazısında hocamdan Sedat Hoca ile olan anılarını dinlerken ona olan saygısı ve sevgisini bizzat hissederek gördüm. Vefatından sonra kütüphanesini görme fırsatım hocam sayesinde oldu ve Sedat Alp'in hem kendi çalışmalarından hem kütüphanesinden bir Hititolog olarak çok faydalandım.

Dr. Murat Aydın/Hititolog-Arkeolog

TÜBA "ASYA'DA BİLİM ve TEKNOLOJİNİN İLERLEMESİ İÇİN ORTAK DEKLARASYONU"NU İMZALADI

KAST 한국과학기술학술진흥원
The Korean Academy of Science and Technology

TÜBA, Kore Bilim ve Teknoloji Akademisi'nin (KAST) tarafından düzenlenen 2024 Asya Bilim Akademileri Forumunda yer alan tartışmaların ardından oluşturulan "Asya'da Bilim ve Teknolojinin İlerlemesi Deklarasyonu"nu imzaladı.

KAST'ın davetiyle TÜBA Başkanı Prof. Dr. Muzaffer Şeker ile TÜBA Asli Üyesi ve Asya Bilim Akademileri ve Toplulukları Birliği (AASSA) Başkanı Prof. Dr. Ahmet Nuri Yurdusev'in de yer aldığı Asya ülkelerinin ekonomi, kültür ve bilim gibi çeşitli alanlarda küresel ölçekte giderek çok daha etkili hale gelmesi; ulusal büyümenin temel itici

gücü bilim ve teknolojinin öneminin artması dolayısıyla gerçekleştirilen forum Kasım 2024'te gerçekleştirildi. Forumda ortaya konan, fikir, öneri ve öngörülere dayalı ortak bir deklarasyon yayımlandı.

Deklarasyona TÜBA'nın yanı sıra KAST, AASSA, Nepal Bilim ve Teknoloji Akademisi, Malezya Bilimler Akademisi, Özbekistan Cumhuriyeti Bilimler Akademisi, Endonezya Bilimler Akademisi, Japonya Bilim Konseyi, Pakistan Bilim Akademisi ve Filipinler Ulusal Bilim ve Teknoloji Akademisi'nin temsilcileri katılım sağladı.

Asya'da Bilim ve Teknolojinin İlerlemesi için Ortak Deklarasyon

Bizler, Asya Ulusal Bilimler Akademileri Başkanları olarak, Asya uluslarının Asya'da bilim ve teknolojinin ilerlemesini teşvik eden politikaları güçlendirmesi ve kıtanın küresel topluma katkısını arttırması gerektiğine inanmaktayız. Bu, sürdürülebilir ve kapsayıcı ekonomik ve sosyal kalkınmanın teşvik edilmesi ve Asya genelinde yaşam kalitesinin iyileştirilmesi için elzemdir ve bu doğrultuda 21. yüzyıl Pax Asiana'sında önemli bir motivasyon kaynağı olacaktır.

Asya, 2.000'den fazla dile ve çok sayıda farklı kültüre ev sahipliği yapmaktadır. Asya ülkeleri nüfus büyüklükleri, ekonomik kalkınma evreleri ve düzeyleri ile teknolojik ilerleme seviyeleri bakımından farklı özellikler sergilemektedir. Bu çeşitli ve farklı miras, değişim ve işbirliği yoluyla sinerji yaratarak bütünleyici işbirliğinin temelini oluşturmaktadır.

Son otuz yılda Asya, kayda değer inovasyon ve ekonomik kalkınma sayesinde ticaret ve üretim için küresel bir merkez olarak ortaya çıkmıştır. Şu anda dünya nüfusunun %60'ına sahip olan Asya, küresel GSYH artışının %57'sini ve patent başvurularının %64'ünü oluşturarak küresel kalkınmaya öncülük etmektedir.

Ancak Asya bugün, parçalanmış bir dünyada çok taraflı işbirliği talebi, artan jeopolitik gerilimler, yapay zekâ (AI) ve yazılım teknolojisindeki hızlı ilerlemeler, bölgesel endüstriyel yapıları etkileyen demografik düşüşler ve iklim krizlerinden kaynaklanan acil çevresel kaygıların yanı sıra karmaşık enerji sorunları gibi bir dizi zorlukla karşı karşıyadır.

Bu artan zorlukların etkili bir şekilde ele alınabilmesi için bilim ve teknolojinin ilerletilmesine yönelik kolektif bir çabaya ihtiyaç vardır. Araştırma ve geliştirmeye (Ar-Ge) cesur yatırımlar yapmamız, bilimsel ve teknolojik yetenekleri etkin bir şekilde geliştirmemiz gerekmektedir; her ikisi de bir ulusun uzun vadeli refahının ve sürdürülebilir kalkınmasının temel faktörleri olarak kabul edilmektedir.

Ancak Asya ülkelerinde bilimsel ve teknolojik araştırma ve eğitim için yapılan kamu yatırımları oldukça yetersizdir. Bizler, Asya'daki ulusal bilim akademilerinin başkanları olarak, hükümetlerimizin yetersiz yatırım ve desteği konusundaki ciddi endişelerimizi dile getiriyoruz.

Asyalı bilim insanlarının yüksek potansiyeli, karşılıklı işbirliği ve bilimsel alışverişi kolaylaştıracak altyapının yetersizliği nedeniyle

kısıtlanmaktadır. Avrupa Birliği'nin (AB) Avrupa'daki bilim insanları arasında işbirliğini teşvik etmek için programlar ve fonlar sunması gibi, Asya'daki bilim akademilerinin de Asya'daki bilim insanları arasında eğitim ve araştırma işbirliklerini teşvik etmesi ve desteklemesi gerekmektedir.

Biz başkanlar, her ülkede Ar-Ge bütçesinin arttırılması, bilim ve teknoloji eğitim programlarının genişletilmesi, bilimsel araştırma altyapısının modernize edilmesi ve bölgedeki bilim insanları arasında ortak araştırma girişimlerinin ve eğitim işbirliklerinin aktif olarak desteklenmesi ihtiyacını oybirliğiyle kabul ediyoruz.

Bu nedenle, Asya'da bilim ve teknoloji araştırma faaliyetleri ile eğitimin hem niteliksel hem de niceliksel olarak genişletilmesine duyulan acil gereksinimi kabul ederek, üye ülkelerin hükümetlerine aşağıdaki politika ve girişimleri tavsiye ediyoruz:

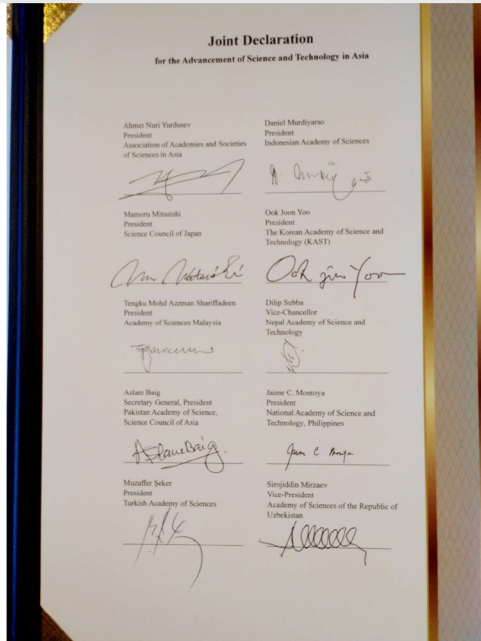
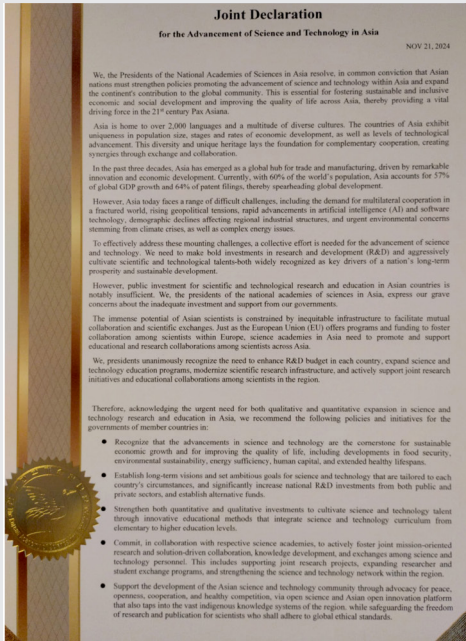
Bilim ve teknoloji alanındaki ilerlemelerin sürdürülebilir ekonomik büyüme ve gıda güvenliği, çevresel sürdürülebilirlik, enerji yeterliliği, insan sermayesi ve sağlıklı yaşam süresinin uzatılması da dâhil olmak üzere yaşam kalitesinin iyileştirilmesi için temel unsur olduğunu kabul etmek.

Bilim ve teknoloji için her ülkenin koşullarına göre uyarlanmış uzun vadeli vizyonlar ve iddialı hedefler belirlemek ve hem kamu hem de özel sektörden ulusal Ar-Ge yatırımlarını önemli ölçüde arttırmak ve alternatif fonlar oluşturmak.

Bilim ve teknoloji müfredatını ilköğretimden yükseköğretime kadar entegre eden yenilikçi eğitim yöntemleri aracılığıyla bilim ve teknoloji yeteneklerini geliştirmek için hem niceliksel hem de niteliksel yatırımları güçlendirmek.

İlgili bilim akademileriyle işbirliği içinde, ortak amaç odaklı araştırmaları ve çözüm odaklı işbirliğini, bilgi gelişimini, bilim ve teknoloji personeli arasındaki değişimleri aktif bir şekilde teşvik etmeyi amaçlamak. Bu, ortak araştırma projelerinin desteklenmesini, araştırmacı ve öğrenci değişim programlarının genişletilmesini, bölge içindeki bilim ve teknoloji ağının güçlendirilmesini kapsar.

Küresel etik standartlar çerçevesinde bilim insanlarının araştırma ve yayın özgürlüğünü korurken, bölgenin geniş yerli bilgi sistemlerinden de yararlanan açık bilim ve Asya açık inovasyon platformu aracılığıyla barış, açıklık, işbirliği ve sağlıklı rekabeti savunarak Asya bilim ve teknoloji topluluğunun gelişimini desteklemek.

TÜBA-KENTSEL DÖNÜŞÜM ve SÜRDÜRÜLEBİLİR ŞEHİRLER ÇALIŞTAYI

TÜBA-Kentsel Dönüşüm ve Sürdürülebilir Şehirler Çalıştayı, Sinop Üniversitesi ev sahipliğinde gerçekleştirildi.

TÜBA-Kentsel Dönüşüm ve Sürdürülebilir Şehirler Çalıştayı, Sinop Üniversitesi ev sahipliğinde gerçekleştirildi. İki gün süren çalıştay kentsel dönüşüm çalışmalarının planlanması ve tasarlanmasında hem ulusal hem de uluslararası ölçekli sürdürülebilir şehirler yaklaşımı ile şehirlerde; ulaşım ve hareketlilik, çevre yönetimi, enerji verimliliği ve politikaları, güvenlik, kapsayıcılık ve yönetim, yerel çevresel planlama, uygulama örnekleri ve kazanılan derslere ilişkin bilgilerin aktarılması amacıyla planlandı.

TÜBA-Çevre, Biyoçeşitlilik ve İklim Değişikliği Çalışma Grubunun düzenlediği fikir alışverişinin yapıldığı bir platform olarak tasarlanan, konunun bütün boyutlarıyla ele alınması, sürdürülebilir şehirler için dönüşüm stratejileri belirlenmesi hedefiyle düzenlenen çalıştayda Kentsel Dönüşüm, Sürdürülebilir Şehirler, Sürdürülebilir Şehirlerde Hizmetlere Erişim, Çevre Yönetimi, Enerji Politikaları, Şehirlerin Ekonomik Sürdürülebilirliği ana konuları ele alındı. Uzun vadeli çözüm önerileri sunuldu, mevcut sorunlar etkin bir şekilde ele alındı.

TÜBA Başkanı Prof. Dr. Muzaffer Şeker, Sinop Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Şakir Taşdemir ve TÜBA

Çevre, Biyoçeşitlilik ve İklim Değişikliği Çalışma Grubu Yürütücüsü Prof. Dr. Mehmet Emin Aydın'ın konuşmalarıyla başlayan programa; Sinop Valisi Dr. Mustafa Özarslan, Sinop Valiliği Çevre ve İklim Değişikliği İl Müdürü Salih Livoğlu, kamu kurum ve kuruluş temsilcileri, araştırmacılar, üniversite akademik ve idari personeli, öğrenciler ve davetliler katıldı.

Çalıştayda altı oturum düzenlendi.

Sinop Üniversitesi Ahmet Muhip Dıranas Uygulama Oteli Olvido Konferans Salonundaki çalıştayda toplam altı oturum düzenlendi; oturumlara TÜBA Üyeleri Prof. Dr. Mehmet Emin Aydın, Prof. Dr. İsmail Koyuncu ile Prof. Dr. Eyüp Debik, Prof. Dr. Mete Tayanç, Prof. Dr. Gülen Güllü, Prof. Dr. Güleda Engin başkanlık yaptı. Kentsel dönüşüm ve sürdürülebilir şehirler konusu Türkiye'nin farklı üniversitelerinden alanında uzman bilim insanları tarafından 19 başlıkta masaya yatırıldı.

Çalıştayın ardından hazırlanacak olan konuşmacıların bildirimlerinden oluşacak kitabın, kısa süre içinde

ilgili kurumlarla paylaşılacağı ve politika üreticilerin faydasına sunulacağı bilgisi verildi.

Yazılan mevzuat beşeri bir farkındalık çalışmasıyla ancak toparlanabilir.

Kentlerin kültürel miras olarak sahip olduğu değerler ve bu değerleri gelecek bu kuşaklara aktarmak gibi bir görevi olduğuna değinen Prof. Şeker, kültürel değerlerin korunması konusunun Birleşmiş Milletler'in de gündeminde olduğunu, konu hakkında teşvik ve desteklerin verildiğini bildirdi. Sinop'un kültürel miras anlamında çok zengin olduğunu da dile getiren Şeker, bu mirasın çok daha fazla tanıtılması gerektiğini söyledi.

Her bir kentin pek çok olayı barındıran kişisel bir tarihi olduğunu ifade eden Başkan Şeker, Kahramanmaraş merkezli 11 ili kapsayan büyük depremi hatırlatarak depremin vahim sonuçlarına ilişkin hangi noktalarda hata yapıldığına dair bilim insanlarının çalışmalarına devam ettiğini belirtti. Prof. Şeker, TÜBA Konseyinin depremin hemen ardından bölgeye yaptığı ziyaretteki değerlendirmeleri esnasında dahi üniversite eğitimi açısından ders çıkarılması gerektiğine dair özelleştiriler yapıldığını açıkladı. Üniversite kampüslerinin afetlerde, kriz anlarında koruyucu bir alan, lojistik destek açısından ne kadar kıymetli bir fonksiyona sahip olduğunun ve rehabilitasyon sürecine önemli katkılar sunduğunun altını çizdi. Türkiye'nin önde gelen teknik üniversitelerinin mühendislik, mimarlık, şehir planlama bölümleri kadar sosyal bilimler alanından bilim insanlarının katkılarının da yer aldığı deprem sonrası TÜBA tarafından hazırlanan raporda elde edilen sonuçlar ve çözüm önerilerinin yer aldığını ifade eden Şeker, geçmişte yapılan bazı uygulamaların

unutulduğunu ve bu unutkanlığın çok daha fazla soruna neden olduğunu en çok da insan hayatına mal olduğunu belirtti. Şeker şöyle devam etti: "Şehrin göçle birlikte aşırı büyümesinin ardından ortaya çıkan konut arz ve talebinin ihtiyacı karşılamayan vasıflarda, mevzuata uygun olmayan yerleşim alanlarının gerçekleşmesine neden olduğunu görüyoruz. Bunların her birinin ayrı ayrı değerlendirildiği mevzuat yeniden düzenlenmiş, hukuki olarak pek çok ayrıntı ele alınmış olsa da esas sorunun uygulamada olduğu açıktır ve mevzuatın uygulamaya yönelik noktaları teker teker sağlamaştırılması gerekmektedir. Yazılan mevzuat beşeri bir farkındalık çalışmasıyla ancak toparlanabilir. Bazı konularda denetim mekanizmaları olarak masaüstü yapılan işlemlerin icrai anlamda denetiminin de denetiminin olması gerekiyor." dedi.

Sinop Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Şakir Taşdemir konuşmasında çalıştayın Sinop Üniversitesi'nde düzenlenmesinden duyduğu memnuniyeti dile getirerek "Büyük medeniyet yürüyüşümüzün köşe taşlarından ve şehirlerimizin yeniden inşa süreci faaliyetlerinden olan kentsel dönüşümü ve bu insanın sürdürülebilirliğini konu edinen çalıştayımızı, Karadeniz'in incisi, yeşili ve doğasıyla güzel bir ada şehri, tarihi kültürü ile kadim şehir Sinop'ta gerçekleştirmiş olmanın mutluluğunu ve onurunu yaşıyoruz." dedi.

Şehirlerin büyüyen nüfus ve ekonomik faaliyetlere uyum sağlamak için genişledikçe, ormanlar, sulak alanlar ve tarım arazileri gibi doğal alanlar inşa edilmiş alanlara dönüştürüldüğüne vurgu yapan TÜBA Üyesi Prof. Dr. Mehmet Emin Aydın ise, bu kentsel yayılma sürecinin, habitat tahribatına, biyolojik çeşitliliğin kaybına ve ekosistemlerin parçalanmasına yol açtığını söyledi.

"Sürdürülebilir şehirlerde, doğal yaşam alanları korunarak, bozulmuş ekosistemler restore edilerek ve yeşil altyapı kentlere dahil edilerek ekosistem hizmetleri geliştirilebilir. Ek olarak, ekosistem hizmetlerinin değerlendirilmesi karar alma süreçlerine rehberlik ederek, kentsel ekosistemlerin sağladığı faydaların politika ve planlama kararlarında dikkate alınmasını sağlar. Sürdürülebilirlik depreme dayanıklı kentsel dönüşüme entegre edilmeli, yeşil ve doğal alanlar, çevrenin korunması dikkate alınmalı, iklim dostu kent planlaması yapılmalıdır." dedi.

TÜBA HEYETİ KÜRESEL BİLİM İŞ BİRLİĞİ İÇİN UMMAN'DA

TÜBA Başkanı Prof. Dr. Muzaffer Şeker, Umman Yüksek Öğrenim, Araştırma ve İnovasyon Bakanlığı tarafından düzenlenen ISC Genel Kurulu ve Muskat Küresel Bilgi Diyalogu Toplantısına katıldı.

TÜBA Başkanı Prof. Dr. Muzaffer Şeker, Umman Yüksek Öğrenim, Araştırma ve İnovasyon Bakanlığı tarafından düzenlenen Uluslararası Bilim Konseyi (International Science Council-ISC) Genel Kurulu ve Muskat Küresel Bilgi Diyalogu Toplantısına katıldı.

4 yılda bir gerçekleşen Genel Kurul'un Umman'da gerçekleştirilen programında Başkan Şeker'le birlikte; TÜBA Asli Üyeleri Asya Bilim Akademileri ve Toplulukları Birliği (Association of Academies and Societies of Sciences in Asia-ASSAA) Başkanı Prof. Dr. Ahmet Nuri Yurdusev ve ISC Avrupa Grubu Yönetim Kurulu Üyesi Prof. Dr. İlkey Erdoğan Orhan ile TÜBA Genç Akademi Temsilcisi Dr. Mürsel Doğrul da yer aldı.

Ön Etkinlik Çalıştaylarının ardından Umman Yüksek Öğrenim, Araştırma ve İnovasyon Bakanı Prof. Rahma Al-Mahrooqi ve ISC Başkanı Prof. Sir Peter Gluckman'ın konuşmalarıyla başlayan Muscat Küresel Bilgi Diyalogu; Bilim Sistemleri ve Bilimin Geleceği, Bilim ve Sürdürülebilirliğe Adil Dönüşümler ve Bilim ve Toplum ana temaları altında şekillendirildi. 3 genel oturumun farklı konulardaki paralel oturumlarındada; yapay zekadan sürdürülebilirliğe, eğitimden kutuplara toplam 9 başlık ele alındı.

"21. Yüzyıl İçin Uluslararası Bilim İş Birliğini Yeniden Düşünmek" adlı genel oturumda bilimin küresel bir çaba olarak önemi, uluslararası bilim iş birliğindeki mevcut zorlukları ve bu alandaki ilerlemeyi yeniden tasarlama ihtiyacı ele alındı. Bilim sistemlerini daha açık, şeffaf, verimli, kapsayıcı ve bütüncül hale getirmek için öncelikler ve eylemler üzerinde duruldu. Sürdürülebilirlik bağlamında okyanus biliminin önemi ve ISC'nin okyanusla ilgili çalışmaları vurgulandı. Bilim diplomasisinin değişen bağlamı değerlendirildi ve ISC'nin bu alandaki rolü tartışıldı.

Toplantının ikinci günündeki genel oturum "Yükselen Teknolojiler ve Bilim Sistemlerinin Evrimi"nde yükselen

teknolojiler ile bilim sistemleri arasındaki karmaşık ilişki ele alındı, yeni fırsatların yanı sıra etik kaygılar da tartışıldı. Paralel oturumlarda ise yapay zekanın bilimi nasıl dönüştürdüğü, sunduğu geniş fırsatlar ve bilimsel süreçler üzerindeki etkileri konuşuldu. BM'nin 2024–2033 yıllarını kapsayan Sürdürülebilirlik için Bilim On Yılı girişimi çerçevesinde, bilimin sürdürülebilirlik gündemine katkıları ve gelecekteki rolleri ele alındı. Kadınların bilimdeki temsil oranının artırılması için stratejiler ve başarılı iş birliği çabaları hakkında görüş alışverişi yapılırken, bilim insanlarının eğitimi ve araştırmacıların mevcut ve gelecekteki zorlukları ele alma kapasitelerinin artırılması için yapılması gerekenler üzerinde duruldu. Ayrıca Uluslararası Kutup Yılı'nın küresel bilim iş birliğini nasıl şekillendireceği ve kutup biliminde elde edilen detaylandırıldı. Son genel oturum "Sınırların Ötesinde – Bilim, Kamu Güveni ve Çok Tarafli Politika" başlığı altında bilimin evrensel bir çaba olarak kapasiteyi ve kamu güvenini artırma ve küresel sorunlarda iş birliğini güçlendirmek üzerine eylem planları oluşturuldu.

Genel Kurul'un sonunda ISC üyelerinin katkılarıyla ile şekillenecek "Küresel Bilim Üzerine Muskat Deklarasyonu" yayımlanacak.

Muskat Küresel Bilgi Diyalogu Kapsamında 26-28 Ocak 2025, Maskat, Umman

Giriş

Küresel Bilgi Diyalogu, Uluslararası Bilim Konseyi'nin (International Science Council, kısaca ISC) bilim-toplum ve bilim-politika ara yüzlerindeki kilit konuları periyodik olarak ele alan bir girişimidir. Bu toplantı ISC ve Umman Sultanlığı Yüksek Eğitim, Araştırma ve İnovasyon Bakanlığı tarafından ortaklaşa düzenlenmiştir.

Uluslararası Bilim Konseyi'nin küresel üyeliği, 250 uluslararası bilimsel birlik ve derneği, akademiler, devlet kurumları ve bakanlıklar, araştırma ve bilim konseyleri, uluslararası bilimsel federasyonlar ve topluluklar, genç bilimsel kuruluşlar dâhil olmak üzere ulusal ve bölgesel bilimsel kuruluşları bir araya getirmektedir.

ISC'nin vizyonunun küresel bir kamu malı olarak bilim olduğunu, yani bilimsel bilgi ve uygulamalarının evrensel olarak herkesin faydalanabileceği ortak kaynaklar olarak görülmesi gerektiğini **hatırlatarak**,

Küresel olarak bilim alanındaki hedeflerin, zorlukların, fırsatların ve yaklaşımların çeşitliliğinin, ülkeler ve bölgeler arasında araştırma kapasitesi ve eğitim kalitesindeki artan eşitsizliklerin ve küresel ilerlemeyi teşvik etmek için bu boşlukları ele alma ihtiyacının **farkında olarak**,

Vizyonunu gerçekleştirmek için ISC'nin amacının bilim için sağlam, etkili ve güvenilir bir küresel ses sağlamak olduğunu **hatırlatarak**,

Bilimin yapıldığı küresel bağlamın son on yılda önemli ölçüde değiştiğini ve gelişen teknolojilerin bilimsel araştırma paradigmalarını daha da değiştirdiğini göz önünde **bulundurarak**,

Bu bağlamda bilimin sosyal adalet, barış, güvenlik ve sürdürülebilirlik desteklenmesinde kilit bir rol oynadığına **dikkat çekerek**,

ISC'nin bilim insanlarının sesini ve çeşitliliğini güçlendirme, özgürlük ve güvenliklerini ilerletme ve bilime katılma ve bilimden yararlanma hakkını teşvik etme konusundaki rolünü **dikkate alarak**.

Harekete Geçirilebilir Görüşler

Muskat Küresel Bilgi Diyalogu katılımcıları bu nedenle,

Bilimin özgür ve sorumlu bir şekilde uygulanmasını **savunmak** ve **teşvik** etmek;

- Bilime katılma ve bilimden yararlanma hakkının geliştirilmesi ve daha geniş anlamda bilimin küresel bir kamu yararı olarak rolünün desteklenmesi,

- Gerilim ve kriz dönemlerinde sınır ötesi bilimsel işbirliğinin sürdürülmesi,

- Acil durum ve çatışma ortamlarında bilim ekosistemlerinin ve bilim insanlarının korunmasının desteklenmesi, özellikle yerinden edilmiş bilim insanlarına dikkat edilmesini,

- Bilimin özgür, güvenli, etik, kapsayıcı, hesap verebilir ve eşitlikçi bir şekilde yürütülmesinin desteklenmesi,

Aşağıdakiler de dâhil olmak üzere, küresel kaygı yaratan konularda bilimsel araştırma ve burs alanında uluslararası, disiplinler arası ve disiplinler ötesi işbirliklerini **teşvik etmek** ve **desteklemek**;

- Sürdürülebilirlik gündemini ilerletmek için bir araç olarak BM Sürdürülebilir Kalkınma için Uluslararası Bilim Onyılı'nı aktif olarak desteklemek

- 2032-33 Uluslararası Kutup Yılı ve BM Kriyosferik Bilimler Onyılı için Seferberlik

- Bu karmaşık zorlukların ele alınmasında gerekli olan tüm resmi ve uygulamalı bilimleri (doğa, tıp, sosyal, beşeri bilimler, mühendislik bilimleri) entegre eden bütünsel bir yaklaşımın benimsenmesi

- Bilimin etkin bir rol oynayabileceği alanlar da dâhil olmak üzere, eşitsizlik ve sosyal uyum konularında araştırma yapılmasının teşvik edilmesi

- Fon sağlayan kuruluşlara, hayırsever kuruluşlara ve dünya çapında önde gelen bilimsel kurumlara, kapasite geliştirme girişimlerine yatırım yaparak yetersiz kaynaklara sahip alanları desteklemek için öncelikli adımlar atmaları çağrısında bulunmak

- Kirliliği önlemek veya azaltmak ve sıfır emisyon vizyonuna ulaşmak için pratik çözümler geliştirmek üzere birlikte çalışmak,

Gelişmekte olan teknolojiler ve küresel eşitsizlikler bağlamında bilim sistemlerinin adil bir şekilde evrilmesine **katkıda bulunmak**;

- Bilim sistemlerinin dönüşümü ve reformu (örneğin açık bilim, araştırma değerlendirme ve bilim yayıncılığı) ve şeffaflık, verimlilik, kapsayıcılık ve bütünlüğünün geliştirilmesi konusunda uzman rehberliği sağlamak için bilim ve araştırma fon sağlayıcıları, politika yapıcılar ve diğer ilgili paydaşlarla etkileşim kurmak,

- Geleceğin bilim insanlarını küresel olarak acil ve karmaşık toplumsal ve çevresel sorunların üstesinden gelmek için gerekli disiplinler ötesi bilgi, araç ve becerilerle donatarak yükseköğretim kurumsal ortamında bir dönüşümü teşvik etmek,

- Yapay zekâ ve diğer gelişmekte olan teknolojilerin bilim ve eğitim sistemlerinin çeşitli yönleri üzerindeki potansiyel etkilerini eleştirel olarak değerlendirmek,

- Bilimsel verilerin, alanlar arası büyük zorlukların ele alınmasını kolaylaştıracak şekilde üretilmesini, depolanmasını, yönetilmesini ve erişilmesini sağlamak,

- Genç bilim insanlarının akademilerinin ve derneklerinin desteklenmesi, Bilimin değerini savunmaya ve her düzeyde kanıta dayalı anlayış ve karar alma süreçlerini teşvik etmeye **devam etmek**,

Bilimin çok taraflı sistemdeki rolünü güçlendirmek için kapasite geliştirme girişimlerini, uygun eğitimleri ve ilke ve modellerin benimsenmesini **teşvik etmek**

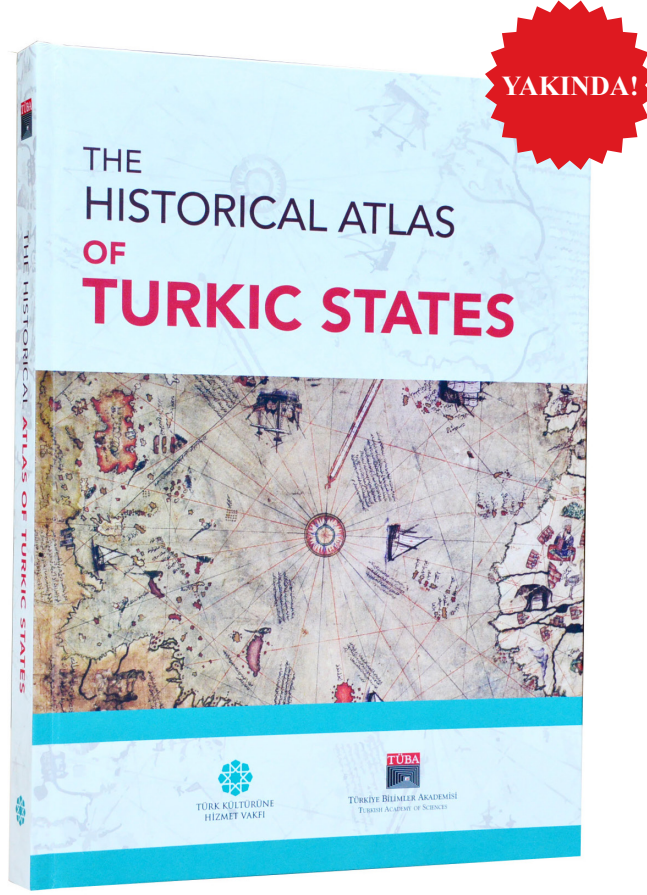
Kamu yararını ilerletmek ve küresel zorlukları ele almak için bilim diplomasisinin kullanımını teşvik etmek ve **yardımcı olmak**,

Uluslararası bilim programlarına ve özgür ve açık bilgi paylaşımına yapılan yatırımların büyümesi ve sürdürülmesi için **destek vermek**,

Bilimsel araştırma ve inovasyonun küresel barış, insan refahı, gezegenin idaresi ve küresel sürdürülebilirlik hedeflerine katkısını **teşvik etmek**,

Kadın bilim insanlarının ve yeterince temsil edilmeyen grupların bilimsel kuruluşların yönetiminde ve genel olarak bilim çalışmalarında temsilinin geliştirilmesinin **önemini vurgulamak**,

Bilimin, bölünmeler arasında köprü kurmak, güveni teşvik etmek ve çeşitli düzeylerde ortak küresel zorluklar üzerinde kolektif eylemi katalize etmek için olumlu bir güç olarak hareket edebilecek evrensel bir çaba olduğu **sonucuna varmak**.

THE HISTORICAL ATLAS OF TURKIC STATES

Prof. Dr. Azmi Özcan ve Prof. Dr. Fahameddin Başar editörlüğünde hazırlanan ve İngilizce olarak yayımlanan "The Historical Atlas of Turkic States"te tarihte kurulmuş tüm Türk devletlerine ait özgün ve bir kısmı ilk defa çizilen haritalar yer alıyor. Türkiye Cumhuriyeti'nin 100. yılına ithaf edilen bu yayın, alanındaki önemli bir boşluğu dolduran, gelecekteki çalışmalara örnek bir başvuru kaynağı niteliğinde olan eser, çok yakında okuyuyla buluşacak.

Esere ulaşmak için: www.tuba.gov.tr

SOKAK HAYVANLARI TOPLUMSAL SORUNLAR VE HALK SAĞLIĞI

TÜBA, kamu güvenliğine ilişkin tehdit oluşturan sokak hayvanları sorununu "Sokak Hayvanları: Toplumsal Sorunlar ve Halk Sağlığı Sempozyumu"nda tüm detaylarıyla masaya yatırdı. Konu hakkında yaşanan dezenformasyona son vermek üzere bilim insanlarının görüşlerinin tartışıldığı ve konunun her acidan ele alınacağı bir bilimsel toplantıda sokak hayvanlarıyla ilgili sosyal ve sağlık sorunlarına dikkat çekerek çözüm önerileri geliştirmeyi amaçlayan tartışma, görüşme ve fikir alışverişini ortamı sağlandı.

Esere ulaşmak için: www.tuba.gov.tr

Sahipsiz Evcil Hayvanların Halk Sağlığı Üzerine Etkileri

Prof. Dr. Ali Özer*

TÜBA Asosye Üyesi / İnönü Üniversitesi

Giriş

Sahipsiz evcil hayvanların halk sağlığı üzerine etkilerini incelerken bazı temel kavramların tanımlarını yapmamız gerekmektedir. Bunlar hayvan sağlığı, evcil hayvan, sahipsiz hayvan, halk sağlığı ve tek sağlık kavramlarıdır.

Hayvan Sağlığı: Hayvanların enfeksiyöz ve non-enfeksiyöz hastalıklarının tanısı, tedavisi, koruma ve kontrolü uygulamalarını kapsamaktadır (URL 1, 2024).

Evcil hayvan: İnsan tarafından kültüre alınmış ve eğitilmiş hayvanları tanımlar.

Sahipsiz hayvan: Barınacak yeri olmayan veya sahibinin ya da koruyucusunun ev ve arazisinin sınırları dışında bulunan ve herhangi bir sahip veya koruyucunun kontrolü ya da doğrudan denetimi altında bulunmayan evcil hayvanları tanımlar (URL 2, 2024).

Halk Sağlığı: 1923 yılında Charles-Edward Amory Winslow tarafından Halk Sağlığı; “Organize olmuş toplum aracılığı ile çevreyi insan sağlığı için olumlu hale getirerek, bulaşıcı hastalıkları kontrol ederek, kişisel temizlik için bireyleri eğiterek, hastalıkların erken tanı ve koruyucu tedavisi için tıp ve hemşirelik hizmetlerini

organize ederek, herkesin sağlığını uygun bir yaşam tarzı biçiminde geliştirerek sürdürülmesini sağlamak ve böylece her bireyin sağlık ve yaşamını uzatmasının doğuştan bir hak olduğunu anlayabilmesi için, bu yararları organize ederek yaşamın uzatılmasını, sağlık ile verimliliğin artırılmasını ve hastalığın önlenmesini sağlayan bir bilim ve sanattır.” şeklinde tanımlanmıştır (Ozturk, 2011).

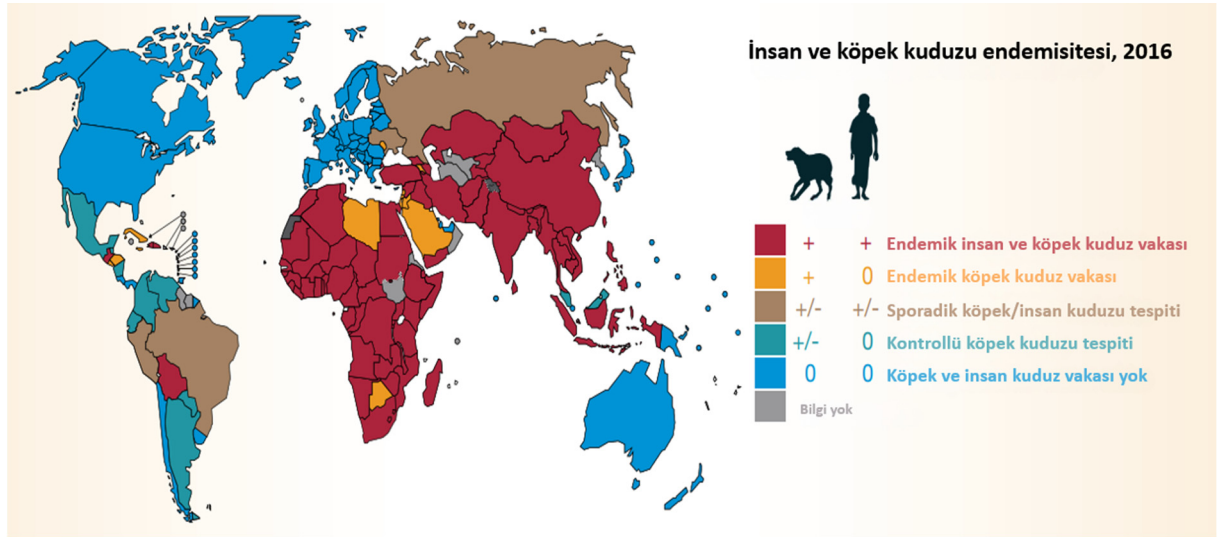
Tek Sağlık: İnsan, hayvan ve bitki sağlığının birbirine ve içinde buldukları ekosistemlerin sağlığına bağlı olduğu görüşünü tanımlamaktadır (URL 3, 2024). İnsanlarda görülen hastalıkların % 61’inin hayvansal kökenli olduğu düşünüldüğünde, ancak hayvan sağlığının güvence altına alındığı durumlarda insan sağlığının güvence altına alınabileceği bilinmektedir (URL 4, 2019).

Sahipsiz evcil hayvan

PETA (People for the Ethical Treatment of Animals) 700 milyondan fazla sahipsiz evcil hayvan olduğunu belirtmektedir. Bu sayı, sahipli kopeklerle aynı sayıda sahipsiz evcil hayvan olduğu anlamına gelmektedir (URL 5, 2024).

ABD’de, 86,9 milyon hanenin (toplam hane sayısı 131 milyon) evcil hayvan ve 14.429 hayvan barınağı vardır (URL 6, 2024).

* TÜBA Üyesi Prof. Dr. Ali Özer’in “Sahipsiz Evcil Hayvanların Halk Sağlığı Üzerine Etkileri” adlı makalesinin tıpkı basımı TÜBA tarafından 2024 yılında yayımlanan “Sokak Hayvanları: Toplumsal Sorunlar ve Halk Sağlığı” adlı raporda yer almaktadır.

Şekil 1. İnsan ve köpek kuduzu endemisitesi, 2016

Avrupa Birliği ülkelerinde en az bir evcil hayvan bulunan hane sayısı 88 milyon olup, en az bir tane kedi bulunan hane oranı %25, en az bir tane köpek bulunan hane oranı %24'tür. Ülkemizde ise en az bir tane kedi bulunan hane oranı %5 ve en az bir tane köpek bulunan hane oranı da yine % 5'tir (URL 7, 2021).

Sahipsiz evcil hayvanların halk sağlığı üzerine etkileri

Sahipsiz evcil hayvanların halk sağlığı üzerine etkileri 4 başlıkta incelenebilir.

1. Bulaşıcı hastalıklar

Kuduz
Parazitik hastalıklar
Kedi Tırmığı Hastalığı
Kist Hidatik
Tokso plazmozis
Leptospirozis

2. Psikososyal Etkiler

Hayvan Fobisi
İsırılma Sonrası Panik Bozukluk
İsırılma Sonrası Travma Sonrası Stres Bozukluğu (TSSB)
İsırılma sonrası depresyon
Fiziksel inaktivite

3. Trafik Kazaları

4. Ölümcül Köpek İsrıkları

Kuduz:

Kuduz, merkezi sinir sistemini etkileyen, aşıyla önlenemez, zoonotik, viral bir hastalıktır. İnsan kuduz vakalarının %99'u enfekte köpek ısırıklarından kaynaklanmaktadır. Çocuklar, köpekler tarafından ısırılan insanların en büyük yüzdesini oluşturur ve çoğunluğu (%40'ı 15 yaş altı çocuklar) orta ila geç çocukluk döneminde (URL 8, 2024). Kuduzun insanlarda ve hayvanlarda neredeyse %100'e varan ölüm oranı vardır.

Dünya genelinde her yıl yaklaşık 59000 kişi kuduzdan ölmektedir (URL 9, 2024).

Zero by 30: the Global Strategic Plan to end human deaths from dog-mediated rabies by 2030 Food and Agriculture Organization of the United Nations World Organisation for Animal Health World Health Organization Global Alliance for Rabies Control Geneva, 2018,

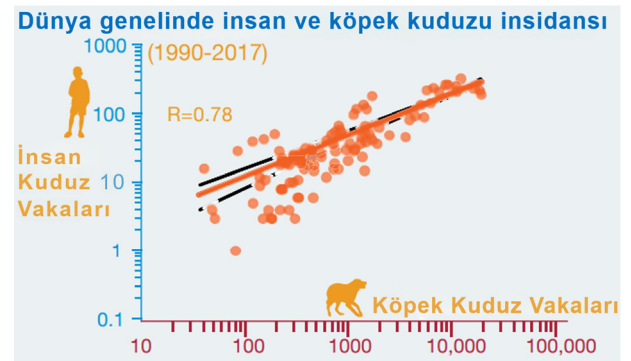
<https://iris.who.int/bitstream/handle/10665/272756/9/789241513838-eng.pdf?sequence=1>

Şekil 2'de görüldüğü gibi, Dünya genelinde köpeklerde kuduz insidansı arttıkça insanlardaki kuduz insidansı da artmaktadır.

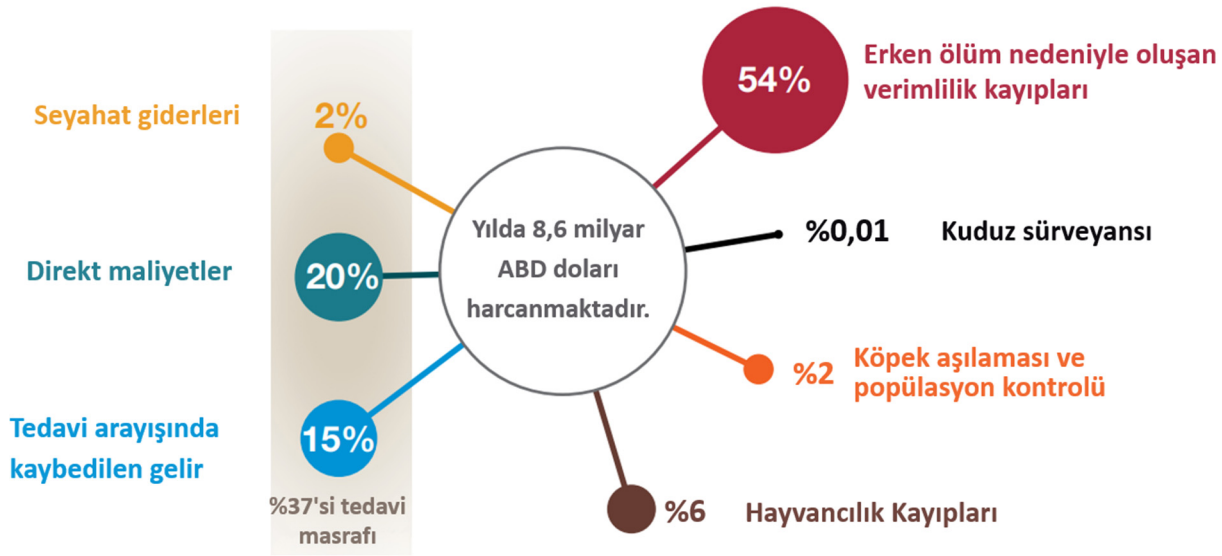
Zero by 30: the Global Strategic Plan to end human deaths from dog-mediated rabies by 2030 Food and Agriculture Organization of the United Nations World Organisation for Animal Health World Health Organization Global Alliance for Rabies Control Geneva, 2018,

<https://iris.who.int/bitstream/handle/10665/272756/9/789241513838-eng.pdf?sequence=1>

Kuduzun meydana getirdiği ekonomik yük Şekil 3'te verilmiştir.

Şekil 2. Dünya genelinde insan ve köpek kuduzu insidansı

Şekil 3. Kuduzun meydana getirdiği ekonomik yük

Zero by 30: the Global Strategic Plan to end human deaths from dog-mediated rabies by 2030 Food and Agriculture Organization of the United Nations World Organisation for Animal Health World Health Organization Global Alliance for Rabies Control Geneva, 2018,

<https://iris.who.int/bitstream/handle/10665/272756/9/789241513838-eng.pdf?sequence=1>

Türkiye 2000-2018 yılları kuduz riskli temas ve kuduz vakalarının yıllara göre dağılımı Şekil 4'te verilmiştir.

Kuduz Profilaksi Rehberi, T.C. Sağlık Bakanlığı Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü Zoonotik ve Vektörel Hastalıklar Dairesi Başkanlığı

Kist Hidatik: Echinococcus cinsine ait küçük tenyalarından kaynaklanan parazitik bir hastalıktır.

En yaygın iki formu; Echinococcus granulosus'un neden olduğu kistik ekinokokkoz ve E.multilocularis'in neden olduğu alveolar ekinokokkoz şeklindedir. Enfeksiyon, genellikle elden ağıza geçiş veya dışkı ile kirlenmiş yiyecek, su veya toprak yoluyla Echinococcus yumurtalarının yutulmasıyla gerçekleşir (URL 10, 2019).

Ekinokokun yaşam döngüsü ve bulaş Şekil 5'te gösterilmiştir.

CDC, DPDx, Echinococcosis <https://www.cdc.gov/dpdx/echinococcosis/index.html>

Kist hidatikle mücadelede en önemli nokta parazitin biyolojik döngüsünün kırılmasıdır.

Toksoplazmozis:

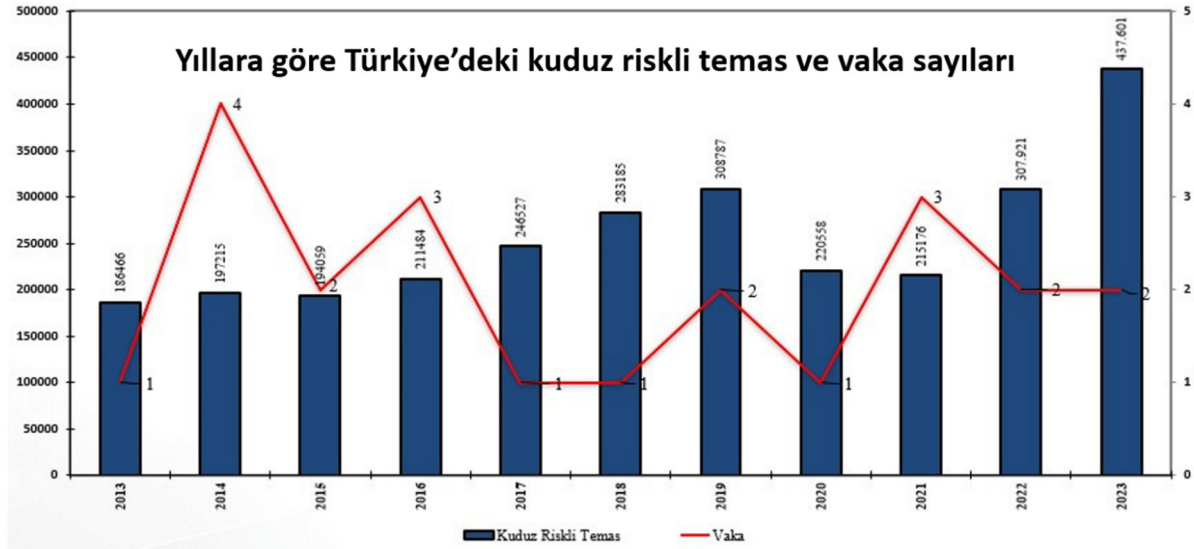
Toxoplasma gondii tarafından oluşturulan protozoal bir enfeksiyon sonucu multisistemik seyredabilen hastalıktır. Toxoplasma gondii için bilinen tek kesin konaak, Felidae ailesinin üyeleridir (kediler ve akrabaları).

Toksoplazmozis, bağışıklık sistemi normal kişilerde genellikle asemptomatik veya hafif üst solunum yolu enfeksiyonu şeklinde görülebilmektedir. Yenidoğan ve immun yetmezlikliler gibi risk gruplarında ise, ağır ve yaşamı tehdit eden hastalık tablosuna neden olabilmektedir (Pinto-Ferreira et al., 2019). Önemli bir halk sağlığı sorunudur ve Türkiye'de insan nüfusunun yaklaşık üçte birinin enfekte olduğu tahmin edilmektedir (Koloren, et al., 2019). Gebe kadınlarda latent toksoplazmozisin küresel prevalansının %33,8 olduğu tahmin edilmektedir (Rostami et al., 2020). İranda hamile kadınlar arasında toksoplazmozisin seroprevalansı %41 olup, en yüksek oran ülkenin güneyindedir (%53). Gebelikte anne ilk kez enfekte olursa, parazitin bebeğe plasenta yoluyla geçmesi konjenital enfeksiyonlara yol açabilmektedir (Foroutan-Rad et al., 2016). Dünya çapında kan bağışçılarında toksoplazmozisin genel ağırlıklı prevalansı %33 olup, en yüksek seroprevalans Afrika'da (%46) ve en düşük Asya'da (%29) gözlenmektedir (Foroutan-Rad et al., 2016). Brezilya (%75) ve Etiyopya'da (%73) da yüksek seroprevalans oranları bildirilmiştir (Rostami et al., 2020).

Hayvan Fobisi

Hayvan fobisi olan insanların bir kısmı sahihsiz evcil hayvan ile ilgili bir travmadıktan sonra fobilerinin başladığını söylemiştir. Yapılan bir çalışmada bir köpek tarafından ısırılan yetişkinlerin yaklaşık %20'sinin köpek fobisi geliştirdiğini belirtmiştir (Westgarth et al., 2024).

Yapılan başka bir çalışmada ise köpek ısırığına maruz kalan çocukların %36'sının daha sonra köpeklere karşı önemli bir korku geliştirdiğini ortaya koymuştur (Schalomon et al., 2006).

Şekil 4. Yıllara göre Türkiye'deki kuduz riskli temas ve vaka sayıları

Isırılma sonrası depresyon

Köpekler tarafından ısırılan bireylerin %24,8'inin başlangıçta depresif semptomlar yaşadığı ve %10'unun dört hafta sonra hala semptomlar gösterdiği görülmüştür. Bu durum, ısırık sonrası psikolojik etkilerin sürekliliğini vurgulamaktadır. Köpek ısırıkları, kalıcı psikososyal sıkıntılara yol açma potansiyeli taşımaktadır (O'Donnell et al., 2004).

Travma sonrası stres bozukluğu

Şiddetli hayvan saldırılarının çocuklar üzerindeki etkisi, halk sağlığı açısından önemli bir konudur. Bu tür travmatik olaylar, çocuklarda travma sonrası stres bozukluğu (TSSB) gelişme riskini artırabilir (Westgarth et al., 2024). Akut stres bozukluğu, bu tür vakalarda erken bir gösterge olarak kabul edilir (Westgarth et al., 2024; Ji et al., 2010). Yetişkinler üzerinde yapılan araştırmalar daha az kapsamlıdır, ancak bazı çalışmalar hayvanlar tarafından ısırılan yetişkinlerin yaklaşık %10-20'sinin TSSB geliştirebileceğini öne sürmektedir (O'Donnell et al., 2004).

Trafik kazaları

Sokak hayvanlarının karıştığı trafik kazaları, önemli bir kamu güvenliği sorunu olup, ciddi insan yaralanmalarına, ölümlere ve ekonomik maliyetlere neden olmaktadır. 2018-2023 yılları arasında 3.476 trafik kazası sokak köpekleri sebebiyle meydana gelmiştir. Bu kazalarda 67 kişi hayatını kaybetmiş, 5 bin 200'den fazla kişi de sokak köpekleri nedeniyle gerçekleşen kazalarda yaralanmıştır (URL 11, 2024).

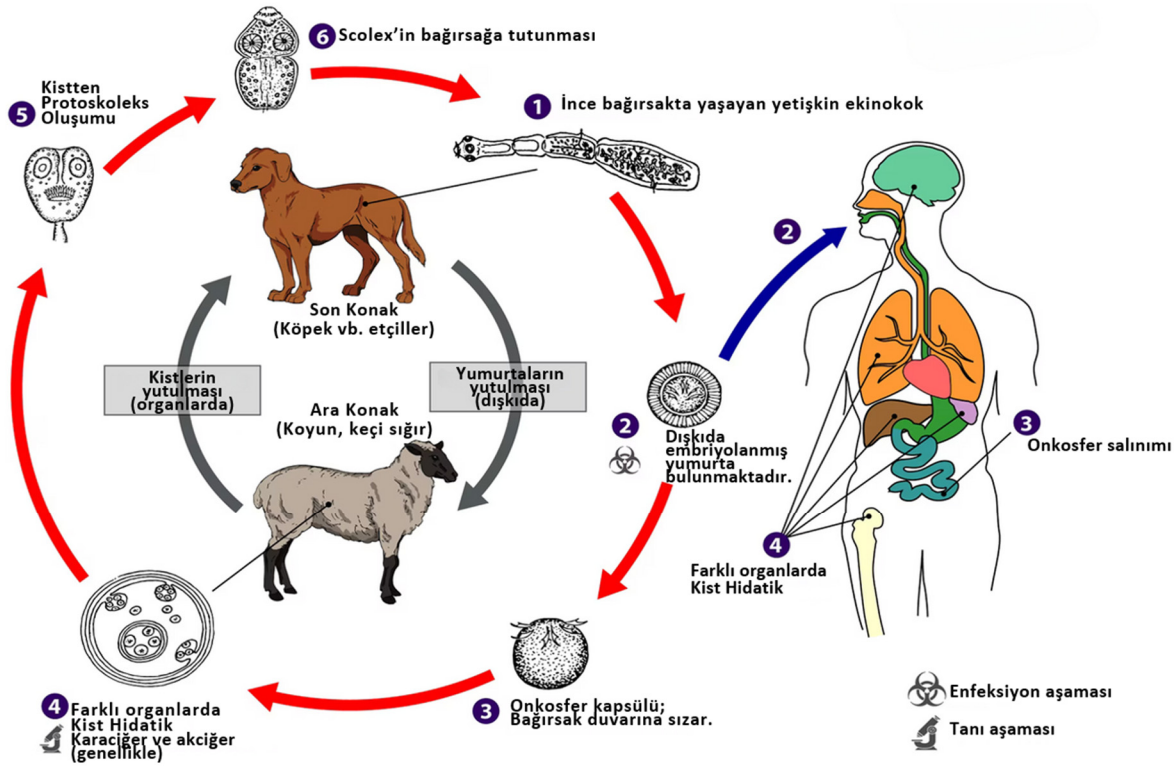
Sahipsiz evcil hayvanlar ile mücadele stratejileri

Ülkemizde sahipsiz evcil hayvanların popülasyon kontrolünde, yakala-kısırlaştır-bırak yöntemi uygulanmaktadır. Hayvanların doğaya bırakıldıktan

sonraki süreç takip edilmemektedir. Doğaya bırakıldıktan sonraki sürecinde sağlıklı bir şekilde yönetilmesi önemlidir. Sonuç olarak sahipsiz evcil hayvanlar ile bilimsel ve ülke gerçeğini uygun bir mücadele stratejisi geliştirilmelidir. Ve sahipsiz evcil hayvanların yukarıda belirttiğimiz halk sağlığı üzerindeki olumsuz etkileri engellenmelidir.

Kaynakça / References

- Foroutan-Rad, M., Khademvatan, S., Majidiani, H., Aryamand, S., Rahim, F., & Malehi, A. (2016). Seroprevalence of *Toxoplasma gondii* in the Iranian pregnant women: A systematic review and meta-analysis. *Acta tropica*, 158, 160-169.
- Foroutan-Rad, M., Majidiani, H., Dalvand, S., Daryani, A., Kooti, W., Saki, J., Hedayati-Rad, F., & Ahmadpour, E. (2016). Toxoplasmosis in Blood Donors: A Systematic Review and Meta-Analysis. *Transfusion medicine reviews*, 30(3), 116-22. <https://doi.org/10.1016/j.tmr.2016.03.002>
- Hayvan Sağlığı Sektor Politika Belgesi 2021-2025, T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı Tarımsal Araştırmalar Ve Politikalar Genel Müdürlüğü, Ankara, 2021 https://www.tarimorman.gov.tr/TAGEM/Belgeler/yayin/HAYVAN%20SA%20C4%9E%20SEKT%20C3%96R%20POL%20C4%B0T%20C4%B0KA%20BELGES%20C4%B0_2021-2025.pdf Erişim Tarihi:04.06.2024
- Hayvanların Korunmasına Dair Uygulama Yönetmeliği, <https://www.mevzuat.gov.tr/anasayfa/MevzuatFihristDetayIframe?MevzuatTur=7&MevzuatNo=10300&MevzuatTertip=5> Erişim Tarihi:04.06.2024
- Ji, L., Xiaowei, Z., Chuanlin, W., & Wei, L. (2010). Investigation of Posttraumatic Stress Disorder in Children After Animal-Induced Injury in China. *Pediatrics*, 126, e320 - e324.
- Kolören, Z., Koloren, Z., & Dubey, J. (2019). A review of toxoplasmosis in humans and animals in Turkey. *Parasitology*, 147, 12 - 28.

Şekil 5. Ekinokokun yaşam döngüsü ve bulaş

Kuduz Profilaksi Rehberi T.C. Sağlık Bakanlığı Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü Zoonotik ve Vektörel Hastalıklar Dairesi Başkanlığı)

O'Donnell, M. L., Creamer, M., & Pattison, P. (2004). Posttraumatic stress disorder and depression following trauma: understanding comorbidity. *The American journal of psychiatry*, 161(8), 1390–1396.

Ozturk Y., (2011). Halk Sağlığı Genel Bilgiler. Ozturk ,Y., Gunay O. (Ed.), Halk sağlığının hedef amac ve ilkeleri, (11). Erciyes Üniversitesi Yayınları.

Pinto-Ferreira, F., Caldart, E., Pasquali, A., Mitsuka-Bregano, R., Freire, R., & Navarro, I. (2019). Patterns of Transmission and Sources of Infection in Outbreaks of Human Toxoplasmosis. *Emerging Infectious Diseases*, 25, 2177 - 2182.

Rostami, A., Riahi, S., Gamble, H., Fakhri, Y., Shiadeh, M., Danesh, M., Behniafar, H., Paktinat, S., Foroutan, M., Mokdad, A., Hotez, P., & Gasser, R. (2020). Global prevalence of latent toxoplasmosis in pregnant women: a systematic review and meta-analysis. *Clinical microbiology and infection : the official publication of the European Society of Clinical Microbiology and Infectious Diseases*.

Schalamon, J., Ainoedhofer, H., Singer, G., Petnehazy, T., Mayr, J., Kiss, K., & Hollwarth, M. E. (2006). Analysis of dog bites in children who are younger than 17 years. *Pediatrics*, 117(3), e374–e379.

URL 1 (2024). <https://www.tarimorman.gov.tr/>

URL 10 (2019). <https://www.cdc.gov/dpdx/echinococcosis/index.html>

URL 11 (2024). <https://www.memurlar.net/>

URL 2 (2024). <https://www.mevzuat.gov.tr/>

URL 3 (2024) <https://www.woah.org/en/what-we-do/global-initiatives/one-health/>

URL 4 (2019). <https://www.klimik.org.tr/2019/07/10/zoonotik-tehdide-dikkat/>

URL 5 (2024). <https://www.peta.org/issues/animal-companion-issues/overpopulation/>

URL 6 (2024). <https://worldanimalfoundation.org/advocate/animal-shelter-statistics/>

URL 7 (2021). <https://www.verikaynagi.com/genel/turkiye-ve-dunyada-evcil-hayvanlar/>

URL 8 (2024). <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/rabies>

URL 9 (2024). <https://www.woah.org/en/disease/rabies/>

Westgarth, C., Provazza, S., Nicholas, J., & Gray, V. (2024). Review of psychological effects of dog bites in children. *BMJ paediatrics open*, 8(1), e000922

TÜBA-TEKNOFEST DOKTORA BİLİM ÖDÜLÜ BAŞVURULARI BAŞLADI

TÜBA, 2021 yılından bu yana düzenlediği "TÜBA-TEKNOFEST Doktora Bilim Ödülleri"nin 2025 yılı başvuruları için son gün 17 Mart 2025.

TÜBA, 2021 yılından bu yana düzenlediği "TÜBA-TEKNOFEST Doktora Bilim Ödülleri"nin 2025 yılı başvuruları için son gün 17 Mart 2025.

2019 yılından bu yana paydaşı olduğu, dünyanın en büyük uzay, havacılık ve teknoloji etkinliği olan TEKNOFEST kapsamında Türkiye kaynaklı doktora tezlerini ödüllendirmeyi amaçlayan TÜBA, gelenekselleşen bu ödülleri Fen ve Mühendislik Bilimleri, Sağlık ve Yaşam Bilimleri, Sosyal ve Beşeri Bilimler ile Temel Bilimler olmak üzere dört ana kategoride veriyor.

Nitelikli insan kaynağı en büyük gücümüz.

TÜBA Başkanı Prof. Dr. Muzaffer Şeker, konuya ilişkin açıklamasında, "Milli Teknoloji Hamlesi çerçevesinde ülkemizin teknolojik bağımsızlığını sağlamaya yönelik çabaların en önemli unsurlarından biri nitelikli insan kaynağıdır. Bu bağlamda TÜBA-TEKNOFEST Doktora Bilim Ödülü, Türkiye'de üretilen özgün ve öncü bilimsel tezleri ödüllendirerek araştırma ekosistemine katkı sağlamayı ve genç bilim insanlarını desteklemeyi hedefliyor. Ülkemizin bilimsel gelişimine ivme kazandıran bu ödüller, teknoloji ve inovasyon alanında uluslararası standartlarda nitelikli çalışmaların teşvik edilmesi açısından son derece kıymetlidir." ifadelerini kullandı.

2025 yılı için ödül kapsamında birinci olan tez sahibine 100.000 TL, ikinciye 80.000 TL, üçüncüye ise 65.000 TL ödül verilecek. Ödüller; Teknoloji ve Tasarım, Yapay Zeka ve Makine Öğrenmesi, Otonom Sistemler, Robotik ve Mekatronik Sistemler, Modelleme ve Simülasyon Teknolojileri, Hibrit ve Elektrikli Araç Teknolojileri, Hava, Uzay ve İnsansız Sualtı Sistemleri, Bilgi ve İletişim Teknolojileri, Siber Güvenlik ve Kriptoloji gibi TEKNOFEST'in öncelikli alanlarını kapsayan doktora tezlerini teşvik etmeyi amaçlıyor. Bunun yanı sıra Milli Teknoloji Hamlesi'yle bağlantılı uluslararası ilişkiler, kalkınma politikaları, eğitim yaklaşımları ve güvenlik politikaları gibi konular da ödül programının odak alanları arasında yer alıyor.

Başvuruların www.t3kys.com adresi üzerinden gerçekleştirileceği ödül programına; 2023 ile 2024 yıllarında savunma sürecini tamamlamış, özgün konularda hazırlanan Türkiye kaynaklı doktora tezleri kabul edilecek. Başvurular bireyselin yanı sıra, TÜBA Üyeleri ile YÖK, TÜBİTAK, TÜSEB ve üniversite rektörlüklerinin önerileriyle de alınacak. Adaylar başvuru detaylarına www.tuba.gov.tr adresinden ulaşılabilir.

TÜRK EĞİTİM TARİHİNE İŞIK TUTAN İLK TELİF EĞİTİM ANSİKLOPEDİSİ TANITILDI

Türkiye Maarif Vakfı ve TÜBA tarafından titizlikle hazırlanan Türk Maarif Ansiklopedisi, eğitim tarihi ve kültürel miras alanında kapsamlı bir akademik referans olarak öne çıkıyor.

Türkiye Maarif Vakfı ve TÜBA tarafından titizlikle hazırlanan Türk Maarif Ansiklopedisi, eğitim tarihi ve kültürel miras alanında kapsamlı bir akademik referans olarak öne çıkıyor. Cumhuriyet'in 100. yılına armağan edilen eser, Türklerin eğitim ve bilgi üretme pratiklerini tarihî bağlamda ele alarak bilimsel bir metodolojiyle sistematize etmeyi amaçlıyor. Eser, Türk eğitim tarihini disiplinler arası bir bakış açısıyla inceleyerek eğitimin toplum üzerindeki dönüştürücü etkisini değerlendiriyor. Eğitim tarihine yönelik yalnızca betimleyici değil, aynı zamanda analitik bir yaklaşım benimseyerek metodolojik bir çerçeve sunuyor.

Ansiklopedinin bilimsel yöntemi ve yayın süreci

Türk Maarif Ansiklopedisi'nin temelleri 2020 yılında Türkiye Maarif Vakfı ve Türkiye Bilimler Akademisi iş birliğiyle atılmıştır. Geniş kapsamlı ve disiplinler arası bir proje olarak 2021 yılında başlatılan çalışmanın ilk cildi 2023'te yayımlandı, 2024 yılı Aralık ayında ise altı cilt ve 3120 sahifelik nihai versiyonu tamamlandı. Projenin oluşturulma sürecinde farklı akademik disiplinlerden 700'e yakın araştırmacı ve akademisyenin katkısıyla yaklaşık 1300 madde hazırlandı.

İstanbul Üsküdar'daki Türkiye Maarif Vakfı merkezinde düzenlenen tanıtım toplantısında konuşan Türkiye Maarif Vakfı Başkan Vekili Prof. Dr. Ahmet Emre Bilgili, eserin akademik dünyaya sağlayacağı katkıyı vurgulayarak "Bu eserin, Türkiye'nin eğitim hafızasını bilimsel bir disiplin çerçevesinde sistematize etmesi bakımından büyük bir boşluğu doldurduğuna inanıyoruz." ifadelerini kullandı.

TÜBA Başkanı Prof. Dr. Muzaffer Şeker, ansiklopedinin yalnızca eğitim tarihiyle sınırlı kalmayarak farklı disiplinlere de referans sağlayacağını belirterek, "Bu eser, eğitim,

kültür ve bilim alanlarında yapılan araştırmalara yön verecek temel bir başvuru kaynağıdır." şeklinde konuştu.

Türk eğitim geleneğinin sistematik incelenmesi

Bilim Kurulu Başkanı Prof. Dr. Azmi Özcan, eserin önemini şu sözlerle vurguladı: "Bir milletin ansiklopedisi yoksa, o milletin bilgi üretim sistematigi eksik kalır. Eğitim tarihi, toplumların gelişiminde anahtar bir unsurdur."

Prof. Dr. Azmi Özcan'ın öncülüğünde yürütülen Bilim Kurulu toplantıları olağanüstü durumlar haricinde her hafta Cuma günü düzenli olarak gerçekleştirilmiş, böylece proje titiz bir akademik disiplin çerçevesinde yürütülmüştür. 2023 yılında vefatıyla bilim camiasını derinden üzen Prof. Dr. Mustafa Sabri Küçükaşçı projeye önemli katkılar sundu.

Ansiklopedi, eğitim bilimleri, eğitim tarihi, kültür ve medeniyet disiplinleri çerçevesinde beş ana kategoriye ayrılarak kapsamlı bir içerikle oluşturuldu.

Prof. Dr. Mustafa Sabri Küçükaşçı

Kavramlar: Eğitim ve kültür tarihine dair temel kuramsal çerçeveyi oluşturan kavramlar, disiplinler arası bir analizle ele alındı.

Kişiler: Eğitim tarihine yön vermiş düşünürler, akademisyenler ve uygulamacılar tarihsel bağlam içinde incelendi.

Eserler: Eğitimle ilgili temel yazılı kaynaklar, kitaplar ve doktrinler akademik bir perspektifle değerlendirildi.

Kurumlar: Türk eğitim sisteminin temel taşları olan kurumsal yapılar, eğitim politikalarının dönüşüm süreci bağlamında ele alındı.

Olaylar ve Dönemler: Eğitim tarihinin kritik eşikleri ve dönüşüm süreçleri tarihsel analizler ışığında sunuldu.

Prof. Dr. Ahmet Emre Bilgili, eserin yalnızca eğitim tarihine dair bir kaynak olmakla kalmayıp, "Türk Maarif Ansiklopedisi, eğitim tarihinin kültürel ve medeniyet perspektifiyle yorumlanmasını mümkün kılan bir eserdir." değerlendirmesinde bulundu.

Dijital erişim ve gelecekteki güncellemeler

Türk Maarif Ansiklopedisi, www.turkmaarifansiklopedisi.org.tr adresinde dijital erişime açıldı. Türkiye Maarif Vakfı ve TÜBA'nın ortak girişimi olan eser, dijital formatta güncellenmeye devam edecek, böylece eğitim tarihine dair yeni araştırmaların entegre edilmesine olanak tanıyacak. Çalışmayla, Türk eğitim mirası bilimsel bir çerçevede kayıt altına alınıyor; araştırmacılar, akademisyenler ve eğitimciler için kalıcı bir kaynak olması hedefleniyor.

TÜBA Başkanı Prof. Dr. Muzaffer Şeker, ansiklopedinin yalnızca statik bir başvuru kaynağı olarak değil, dinamik bir bilgi üretim sürecinin parçası olarak güncellenmeye devam edeceğini belirterek "Bilgi, durağan değil, sürekli gelişen bir yapıdadır. Bu eserin dijital platformda evrimleşerek genişlemesi, eğitimin sürekli dönüşen doğasını yansıtacaktır." şeklinde konuştu.

Türkiye Maarif Vakfı Başkanı Prof. Dr. Birol Akgün ise, eserin metodolojik önemine vurgu yaparak "Türk Maarif Ansiklopedisi, eğitimin metodolojik temellerine yönelik derinlemesine bir perspektif sunmaktadır. Kültür ve eğitimin ayrılmaz bütünlüğünü vurgulayan bu çalışma, eğitim tarihine dair akademik üretimi teşvik edecektir." ifadelerini kullandı.

Sonuç olarak, Türk Maarif Ansiklopedisi yalnızca bir referans kaynağı değil, aynı zamanda Türkiye'nin eğitim mirasını disiplinler arası bir bakış açısıyla belgeleyen ve akademik dünyaya yeni araştırma imkânları sunan bir eserin, bu yönüyle eğitim tarihine dair yapılan çalışmalara teorik ve metodolojik katkı sağlamaya devam etmesi planlanıyor.

TÜBA'DAN KAYNAKLARI KORUMA ÇAĞRISI

TÜBA gıda ve su israfına karşı bilimsel farkındalığı artırmak, bu konuda araştırmaları teşvik etmek ve çözüm önerileri sunmak üzere hazırlanan "Gıda, Su kaybı ve İsrافی" adlı eseri kamuoyuyla paylaştı.

TÜBA gıda ve su israfına karşı bilimsel farkındalığı artırmak, bu konuda araştırmaları teşvik etmek ve çözüm önerileri sunmak üzere TÜBA-Gıda ve Beslenme Çalışma Grubu Yürütücüsü Prof. Dr. Kazım Şahin ile Prof. Dr. İrfan Erol editörlüğünde hazırlanan "Gıda, Su kaybı ve İsrافی" adlı eseri kamuoyuyla paylaştı.

TÜBA- Gıda ve Beslenme Çalışma Grubu tarafından aynı isimde İstanbul'da düzenlenen sempozyumda son yıllarda hızla artan nüfus, düzensiz kentleşme, kontrolsüz sanayileşme ve iklim değişikliğinin küresel dinamikler, dünyadayaşanan büyük değişim ve sonuçları tartışılmıştı. Alanın uzmanları, akademisyenler ve araştırmacıların katıldığı sempozyumdaki çalışmalar TÜBA tarafından eser haline dönüştürüldü. Eserle gıda ve su kaynaklarının korunması ve sürdürülebilir yönetimi konusunda yol haritası ortaya konuldu. Gıda ve su israfının boyutlarını ortaya koyan eser, israfın azaltılması için yenilikçi ve sürdürülebilir stratejiler geliştirilmesi, toplumun tüm kesimlerinde farkındalık yaratılması ve bireyden topluma, yerelden küresele her paydaşın sorumluluğunu yerine getirmesi için bir rehber niteliği taşıyor.

Dünyada üretilen gıdanın yaklaşık üçte biri israf ediliyor.

Akademi'nin Türkiye'nin bilimsel bilgi birikimine katkıda bulunma yanında küresel sorunlara çözümler sunan çalışmalara öncülük etme misyonunu yerine getirdiğinin altını çizen TÜBA Başkanı Prof. Dr. Muzaffer Şeker, yaşanan küresel değişimin en önemli sonuçlarından birinin, gıda ve su kaynaklarının verimli ve sürdürülebilir bir şekilde yönetilmesi konusunda karşılaşılan zorluklar olduğunu ifade etti. Prof. Dr. Şeker: "Gıda ve su kaynaklarının daha verimli kullanıldığı, israfın minimuma indirildiği bir gelecek inşa etmek için hepimize büyük sorumluluklar düşüyor. Bugün geldiğimiz noktada dünya genelinde gıda ve su kaynaklarına erişim ve bu kaynakların dağılımı önemli bir sorun. Sadece ülkelerin ekonomik ve sosyal politikalarının değil, aynı zamanda küresel sürdürülebilirlik hedeflerinin de üzerinde tartışılmasına ihtiyaç var. Kaynakların sınırlı olmasından ziyade dağıtımın adaletli olmaması küresel düzeyde sorunları derinleştiriyor. Ne yazık ki, dünyada üretilen gıdanın yaklaşık üçte biri israf edilmekte ya da kaybolmaktadır. Aynı şekilde, su kaynakları üzerindeki aşırı baskı ve dengesiz kullanım, bu hayati doğal kaynağın gelecekte ciddi bir krize dönüşebileceğini gösteriyor. Küresel ölçekte ekolojik, ekonomik ve sosyal sorunlara neden oluyor. Temiz suya erişimi olmayan milyonlar düşünüldüğünde insanlığı için bu israfın önlenmesi gelecek nesillere karşı sorumluluk açısından da bir mecburiyet." dedi. Eserin akademik dünyada, kamu politikalarında ve toplumsal farkındalık alanında önemli bir boşluğu dolduracağını belirten Şeker, eserin gıda ve su israfıyla mücadelede topluma ve bilim dünyasına önemli katkılar sağlayacağına olan inancının tam olduğunu söyledi.

İsrافی önlemek için bireysel, toplumsal ve kurumsal stratejiler

TÜBA Asli Üyesi Prof. Dr. Kazım Şahin ise gıda ve su kaybı ile israfını önleme eyleminin bireysel, toplumsal ve kurumsal düzeylerde çeşitli stratejiler içerdiğine dikkat çekti. Prof. Dr. Uysal "Bireysel düzeyde, ihtiyaçlar doğrultusunda alışveriş yaparak gereksiz gıda alımının önüne geçmek, gıdaların doğru şekilde saklanmasıyla bozulmalarını ve israfını önlemek, artan yemekleri yaratıcı tariflerle değerlendirmek

veya dondurarak daha sonra kullanmak, ayrıca dış fırçalarken, bulaşık yıkarken veya banyo yaparken suyu kapatarak su tüketimini azaltmak önemlidir. Gıda ve su israfının zararları konusunda toplumu bilinçlendiren kampanyalar düzenlemek, okullarda ve toplum merkezlerinde bu konularda eğitim programları oluşturmak, ihtiyaç sahiplerine destek olmak amacıyla gıda bankalarının kurulmasını teşvik etmek gereklidir. Kurumsal ve politik düzeyde, gıda israfını önlemeye yönelik yasaların çıkarılması ve uygulanması, akıllı tarım uygulamaları ve su tasarrufu sağlayan sulama tekniklerinin kullanılması, tedarik zincirinde meydana gelen kayıpları azaltmak için lojistik süreçlerin iyileştirilmesi ve gıdaların taşınma ve depolanma

koşullarının optimize edilmesi gerekmektedir. Teknolojik ve yenilikçi çözümler olarak, dronlar, sensörler ve yapay zekâ destekli sistemler kullanarak tarımda verimliliği artırmak ve su kullanımını optimize etmek, gıda atıklarının biyogaz üretimi veya organik gübre yapımı gibi yöntemlerle geri dönüştürülmesi, gıdaların daha uzun süre taze kalmasını sağlayan yenilikçi ambalajlama çözümlerinin geliştirilmesi ve kullanılması teşvik edilmeli.” dedi. Prof. Dr. Uysal işletmelerin gıda ve su israfını izleme, raporlama ve azaltma hedefleri belirlemeleri gerektiğini, tedarik zincirindeki tüm paydaşların iş birliği yaparak israfı önleme konusunda ortak projeler geliştirmelerine ihtiyaç olduğunu söyledi.

ARNAVUTLUK GENÇ AKADEMİ'DE YAPAY ZEKA ve EĞİTİMİN GELECEĞİ

Arnavutluk'un başkenti Tiran'da "Teknoloji, Yapay Zeka ve Bilimsel Araştırmanın Dönüşümü" başlıklı konferans düzenlendi.

Arnavutluk Genç Akademi'nin Arnavutluk'un başkenti Tiran'da düzenlediği "Teknoloji, Yapay Zeka ve Bilimsel Araştırmanın Dönüşümü" başlıklı konferansa TÜBA Genç Akademi'yi temsilen Milli Savunma Üniversitesi öğretim üyesi Dr. Mürsel Doğrul katıldı.

Konferansın açılışını Arnavutluk Bilimler Akademisi Başkanı Prof. Dr. Skënder Gjinushi, Arnavutluk Eğitim ve Spor Bakanlığı Bakan Yardımcısı Znj. Ana Kapaj, Küresel Genç Akademi (Global Young Academy-GYA) Eş Başkanları Dr. Yensi Flores Bueso ve Dr. Chandra Shekhar Sharma, Arnavutluk Genç Akademi Başkanı Dr. Belfjore Zifla, Arnavutluk Bilimler Akademisi Yapay Zeka Birimi Yöneticileri Akad. Neki Frashëri ve Doç. Kozeta Sevrani ile Arnavutluk Ulusal Bilgi Toplumu Ajansı Siber Güven-

lik Uzmanı Z. Franc Zylyftari yaparken, program Frashëri ve Sevrani konuşmalarıyla başladı.

Genç Akademi ve Arnavutluk Bilimler Akademisi Yapay Zeka Araştırma-Çalışma Birimi iş birliğiyle gerçekleştirilen programda Dr. Doğrul "Eğitimde Yapay Zeka" oturumunun moderatörlüğünü üstlendi, "TÜBA Genç Akademi: Bilim, Toplum ve Etik arasında Köprü Kurmak - Yapay Zeka Çağında Sorumlu Araştırma ve Yenilik" başlıklı sunum yaptı.

Sözlü ve poster olmak üzere toplam 30 sunumun gerçekleştirildiği konferansta Dr. Mürsel Doğrul Arnavutluk Bilimler Akademisi Başkan Yardımcısı Prof. Dr. Vasil S. Tole'ye Akademi'nin son dönem yayınlarından "Global Transformations and Türkiye" ile TÜBA-Newsletter'ı, Arnavutluk Genç Akademi Başkanı Dr. Belfjore Zifla'ya ise "G8-G20 Joint Statements from Science Academies to World Leaders"ı takdim etti.

OSMANLI'NIN BİLİM ve EĞİTİM MİRASI: ÜÇ KLASİK ESERİN İZİNDE

TÜBA, Cumhurbaşkanlığı himayelerinde yürüttüğü Türk İslam Bilim Kültür Mirası kapsamında yayımladığı Mecmû'a-i Ulûm-i Riyâziyye, Tebyînü A'mâlî'l-Misâha'sı ve Silsile-i Ulemâ Mecmuası'nı bilim dünyasında kazandırdı.

TÜBA, Cumhurbaşkanlığı himayelerinde yürüttüğü Türk İslam Bilim Kültür Mirası (TİBKM) Projesi kapsamında Mecmû'a-i Ulûm-i Riyâziyye, Tebyînü A'mâlî'l-Misâha ve Silsile-i Ulemâ Mecmuası'nı bilim dünyasında kazandırdı.

İnsanlığın bilgi birikimine katkıda bulunmuş, Türk-İslam bilim ve kültür mirasına ait klâsik eserlerin tıpkıbasım, transliterasyon, dil içi ve diller arası çeviri yöntemleriyle yayımlanarak kütüphanelerdeki atıl durumlarından kurtarılıp araştırmacıların ve gelecek kuşakların yararına sunulması amacını taşıyan proje kapsamında şimdiye kadar 59 eser yayımlandı.

Ulemânın konuşulmayan detayları Silsile-i Ulemâ Mecmuası'nda

Prof. Dr. Ekmeleddin İhsanoğlu'nun yayına hazırladığı Silsile-i Ulemâ Mecmuası'nda; Silsile-i Ulemâ adıyla bilinen Osmanlı ilmiye teşkilâtı mensuplarının kariyerleri konusunda sıralı ve özet bilgiler içeren belgeler 1965 yılında İsmail Hakkı Uzunçarşılı tarafından ilk defa ilim dünyasına sunuldu. Bu tarihten günümüze kadar tek nüshası Süleymâniye Kütüphanesi Esad Efendi Koleksiyonu'nda bulunan esere, basit bilgi aktarımları ile sınırlı şekilde müracaat edildi. Bu yolda şimdiye kadar herhangi ciddi, metodik ve geniş çaplı bir teşebbüs olmadı. Prof. İhsanoğlu bu inceleme ve tahlil denemesinde, bu eserin isim tespitini ve türünün tayinini yaptıktan sonra mâhiyetini ve muhteviyatını analitik şekilde ana hatlarıyla ortaya koymak ve nüshada bulunan silsilelerin neden, nasıl ve kim tarafından hazırlandıklarını bulmak amacıyla çalıştı. Eserdeki listelerde Şeyhülislâm, kazaskerler değişik kadılıklar, müderrislikler ve medreseler kronolojik sırada veriliyor. Rütbeli ulemânın birbirine olan bakışları, eleştirileri ve niteliklerinin eserde açık ifadelerle kayıt altına alınması eserin öne çıkan özellikleri arasında yer alıyor.

Osmanlı mühendislerinin ana başvuru kaynağı ilk kez yayımlandı

Osmanlılar 18. yüzyılın ikinci yarısında deniz ve kara birliklerinde eğitilmiş bir askeri sınıf meydana getirmek

amacıyla dalları günümüze kadar uzanan Mühendis-haneleri kurdular. İshak Efendi'nin 1830 yılında "Başhocalık" makamına gelmesiyle Mühendis-hanelerdeki yönetim ve eğitim yeniden düzenlendi. Zehra Bilgin ve Enes Güllü tarafından yayına hazırlanarak TİBKM Projesi eserlerine katılan Mecmû'a-i Ulûm-i Riyâziyye bu düzenlemele-
rin öne çıkanları arasında

yer aldı. Aritmetik, cebir, geometri, logaritma, integral, türev, optik, mekanik, ısı, elektrik, kimya, botanik, astronomi konu ve disiplinleri pedagojik bir üslupta bu eserde öğrenciler için sistemleştirildi. Bilimlerdeki o dönemde meydana gelen gelişmeler hem öğrencilere hem kamuoyuna bu eserle tanıtıldı. Mecmû'a-i Ulûm-i Riyâziyye, askeri ve sivil eğitimin 19. yüzyıl boyunca temel başvuru kaynakları arasındaydı. Dört ciltten meydana gelen eserin üç eserden biri oldu.

Türkçenin ilk arazi ölçüm kitabı

Dr. Halime Mücella Demirhan Çavuşoğlu tarafından hazırlanan 18. yüzyıl Osmanlı âlimlerinden Eğinli Nu'mân Efendi'nin Tebyînü A'mâlî'l-Misâha'sı Avrupa menşeli ilk Türkçe arazi ölçüm kitabı kabul ediliyor. Matematik tarihi açısından son derece değerli olan eserde Nu'mân Efendi, önerdiği her bir ölçüm modelini önce anlatıyor, sonra da önerdiği yöntemin doğruluğunu

örneklerle dönemin bilim kültürü içerisinde ispatlıyor. Eserde sunulan bilgilerin sistematik düzeni dikkat çekiyor, her yeni bilginin bir öncekinin üzerine inşa edilerek temellendirildiği görülüyor. Bu yolla eserin okuyucu tarafından rahatlıkla anlaşılması ve yine okuyucusunun güvenini kazanması sağlanıyor.

MATEMATİK ÖĞRETİMİNDE YENİLİKÇİ YAKLAŞIM

TÜBA, toplam 45 modelleme problemi ve çözümleri ile sınıf içi uygulamalara yönelik pratik öneriler sunan “Lise Matematik Konuları İçin Günlük Hayattan Modelleme Problemleri” başlıklı eserin güncellenmiş ikinci baskısını yayımladı.

İlk baskısı 2016’da yayımlanan kitap, matematik öğretmenleri, öğrenciler, öğretmen adayları ve matematiksel modellemeye ilgi duyan herkesin ilgisini çekebilecek zenginleştirilmiş bir kaynak olarak 11 yazar tarafından hazırlandı.

Kitabın yeni baskısında, modelleme problemlerinin sınıf içinde nasıl kullanılabileceğine yönelik genel önerilerin yanı sıra kitaptaki birçok probleme özel somut uygulama fikirleri yeni bir bölüm başlığı altında sunuldu. Ayrıca, matematiksel modelleme döngüsünü adım adım gösteren örnek bir uygulama planına ve uygulama şablonuna yer

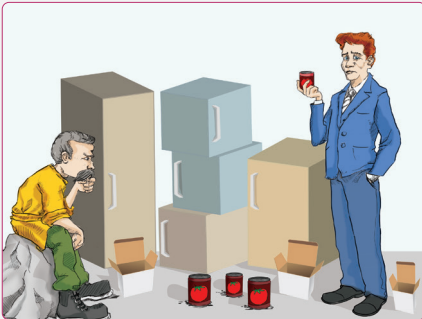
verildi. Bu baskıya eklenen bir diğer önemli kısım, matematiğin tarihsel gelişim sürecinde modelleme ile kurduğu ilişkiyi ve matematikle modelleme arasındaki iki yönlü ilişkinin felsefi arka planını irdeliyor. Kitabın kullanımını kolaylaştırmak için hangi matematik konularının hangi gerçek hayat bağlamına ve hangi modelleme problemine karşılık geldiğini gösteren alfabetik bir indeks eklendi.

Hayat ve matematik arasındaki güçlü bağ

Prof. Dr. Ayhan Kürşat Erbaş, Doç. Dr. Bülent Çetinkaya, Prof. Dr. Cengiz Alacacı, Prof. Dr. Erdinç Çakıroğlu, Prof. Dr. Arzu Aydoğan Yenmez, Dr. Öğr. Üyesi Aysel Şen Zeytun, Dr. Öğr. Üyesi Himmet Korkmaz, Doç. Dr. Mahmut Kertil, Doç. Dr. Makbule Gözde Didiş Kabar, Dr. Öğr. Üyesi Sinem Baş Ader ve Arş. Gör. Dr. Zülal Şahin’in uzun ve yoğun bir emek sürecinin ürünü olan eser; matematiği hissedilir, yararlı, uğraşmaya değer olarak görmeye, sevdirmeye ve üst düzey matematiksel becerileri geliştirmeye yönelik çalışmalara katkı sunmak üzere hazırlandı.

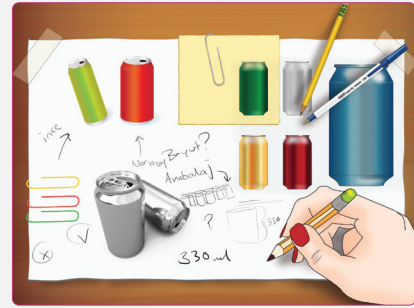
Matematiksel modellemenin, matematik derslerinde öğrencilerden sıkça “Bu konu ne işimize yarayacak? Bunu nerede kullanıyoruz?” gibi sorulara yanıt vermek için güçlü bir yaklaşım olduğunu ifade eden kitabın yazarlarından ODTÜ Öğretim Üyesi Prof. Erbaş “Matematiğin mühendislik, ekonomi, fizik ve biyoloji gibi alanlarla nasıl iç içe geçtiğini, günlük hayatımızda ve çeşitli bilim dallarında nasıl bir rol oynadığını bu yaklaşımla görme şansını yakalarız. Bu kitap da matematiksel modellemeyi, matematik öğretiminde bir odak noktası olarak ele alıyor. Kitapta yer alan içerikler, öğrencilerin matematiksel muhakeme ve iletişim, matematiksel temsillerden yararlanma ve yorumlama, veriye dayalı tahmin yapma ve karar verme, matematiksel araç ve teknoloji ile çalışma gibi becerilerinin gelişimine fırsat sunuyor.” dedi.

Nasıl Depolayalım?

Konserve üretimi yapan bir firma, ürettiği silindirik şeklindeki konserve kutularını saklamak için kısa süreli depoya ihtiyaç duymaktadır. Firma bunu mümkün olan en az maliyetle yapmak istemektedir. Saklanmak istenen dik dairesel silindirik şeklindeki konserve kutularının her biri 10 cm yarıçapında ve 30 cm yüksekliğindedir. Firma, 175 konserve kutusunu 2 ay süreyle depolamayı planlamaktadır. Firmanın depolama yapabileceği 3 farklı boyutta depolama dolabı mevcuttur. Her biri 100 cm yükseklikte olan bu depolama dolaplarının taban kenarlarının ölçülerine göre kiralama maliyetleri Tablo 1’de gösterilmektedir.

Meyve Suyu Ambalajı

Bir firma, piyasaya çıkaracağı yeni bir meyve suyu markası için hazırlık yapmak- tır. Bu meyve suyu, 330 ml olacak ve silindirik biçimindeki teneke kutularda satışa sunulacaktır. Firma yetkilileri, kutulardaki meyve suyu miktarının 330 ml olmasını ve aynı zamanda ambalaj maliyetini mümkün olduğunca düşük tutmayı istemektedirler. Sizin göreviniz aşağıdaki sorular kapsamında bir rapor hazırlamasında firma yetkililerine yardımcı olmaktır.

1. Üretilecek olan ambalajın boyutları sizce ne olmalıdır?
2. Meyve suyu kutularını on ikişerli paketlenecektir. Buna göre en uygun paketlenme yöntemi sizce nasıl olmalıdır?

Uluslararası Sistemin Dönüşümü ve Türkiye'nin Artan Rolü

Prof. Dr. Burhanettin Duran*

Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi

Özet

Uluslararası sistem, COVID-19 salgını, Rusya-Ukrayna Savaşı ve İsrail-Filistin çatışmasının neden olduğu yeni bir dönüşüm sürecinden geçiyor. Bu dönüşüm sürecinde iklim değişikliği, küresel çevre sorunları, yabancı düşmanlığı ve teknolojik rekabet gibi olgulara büyük güç rekabetlerinin hızlanması, Güney'in ve bölgesel güçlerin yükselişi, ticaret savaşları, nükleer silahlanmanın yaygınlaşması, BM kurumlarının işlevsizleşmesi, vekâlet çatışmalarının artması ve yeni terörizm biçimlerinin ortaya çıkması eşlik etmektedir. ABD, Çin, AB ve Rusya arasındaki güç rekabeti Soğuk Savaş sonrası düzenin sonunu getirmekte ve "kaotik çok kutupluluk" olgusunu öne çıkarmaktadır. Uluslararası sistemdeki kargaşa durumu, ABD'nin küresel düzeni sağlama sorumluluğundan kaçtığı, Çin'in ise başlıca rakibi olarak bu yükü omuzlayacak irade ve kapasiteden yoksun olduğu bir döneme işaret etmektedir. Sonuç olarak, ortaya çıkan küresel-bölgesel risk ve tehditler yükselen güçleri daha fazla kendine güvenmeye zorlamakta ve birçok bölgesel oyuncuyu "stratejik özerklik" politikalarına öncelik vermeye sevk etmektedir. Bu durum, uyum sağlama, yeni kapasiteler

geliştirme, güçlü liderlik, iç istikrar ve etkili diplomasi yürütmenin önemini vurgulamaktadır. Son yirmi iki yıldır ülkenin tek iktidarı olan AK Parti yönetimindeki Türkiye, yeni kaotik dünyaya olağanüstü bir uyum göstermiştir. BM sisteminde reform yapılmasını savunan Türkiye, yeni bir küresel düzenin kurulmasına katkıda bulunma iradesini göstermektedir. Arap ayaklanmalarının yol açtığı bölgesel karışıklığın içinden geçmek ve iç savaşların yol açtığı göç ve terör sorunlarıyla boğuşmak zorunda kalan Türkiye, sert ve yumuşak güçlerini etkin bir şekilde kullanarak farklı bir stratejik özerklik modeli ortaya koymaktadır. Ankara'nın Suriye, Irak, Libya ve Karabağ politikaları bu konuda önemli örnekler teşkil etmektedir. Ayrıca, Washington ve Moskova arasında denge kurma stratejisi, bazı ülkelerle normalleşme çabaları ve mevcut ittifak ilişkilerini yeniden şekillendirmesi, bu stratejik özerkliği pekiştirme sürecinin unsurları olarak görülmelidir.

Anahtar Kelimeler

Uluslararası Sistem, Büyük Güç Rekabetleri, Stratejik Özerklik, AK Parti, Bölgesel Kaos, BM Reformu

Giriş: Uluslararası Sistem ve Türkiye

Uluslararası sistem, başta Covid-19 salgını, Rusya-Ukrayna Savaşı ve İsrail'in Gazze'ye yönelik savaşı gibi

* T.C. Dışişleri Bakan Yardımcısı Prof. Dr. Burhanettin Duran'ın "Uluslararası Sistemin Dönüşümü ve Türkiye'nin Artan Rolü" adlı makalesinin tıpkı basımı TÜBA tarafından 2024 yılında yayımlanan "Global Transformation and Türkiye" adlı eserde yer almaktadır.

bazı küresel ve bölgesel gelişmelerin neden olduğu derin bir değişim sürecinden geçmektedir. Bu süreçte iklim değişikliğine bağlı küresel çevre krizleri, Batı'da artan yabancı düşmanı siyasi söylem, yeni ve tahrip edici teknolojik rekabet gibi birçok meseleye; büyük güç rekabetinin hızlanması, bölgesel güçlerin artan rolü, nükleer silahlanma arayışının yaygınlaşma riski, Birleşmiş Milletler (BM) dâhil uluslararası örgütlerin işlevsizleşmesi, vekalet çatışmalarının artması, ticaret savaşları ve yeni terörizm türlerinin ortaya çıkması da eşlik etmektedir.

Uluslararası toplum temel sorumluluklarını yerine getirememektedir ve Uluslararası örgütlerin birçok yıkıcı çatışmayı ele almaktaki başarısızlığı ciddi bir meşruiyet krizine yol açmaktadır. Sonuç olarak, uluslararası düzen İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana en derin meşruiyet krizini yaşamaktadır. Bu gidişatın doğal bir sonucu olarak savaş ve terörizmden ticaret yollarına kadar pek çok dış politika meselesi merkezi bir önem kazanırken, uluslararası sistem gün geçtikçe daha karmaşık ve rekabetçi bir hal almaktadır.

Bu ortamda, devam etmekte olan Rusya-Batı çatışmasının Doğu Avrupa ve Balkanlar'a olası etkileri, Avrupalı politikacılar tarafından şimdiden bir felaket senaryosu olarak değerlendiriliyor. Örneğin, aralarında Polonya Başbakanı Donald Tusk'ın da bulunduğu pek çok Batılı siyasetçi yakın zamanda dünyanın yeni bir savaş dönemine girdiğini iddia etti: "Kimseyi korkutmak istemem ama savaş artık geçmişe ait bir kavram değil. Bu gerçek ve iki yıl önce başladı." (Duran, 2024a).

COVID-19 salgını ile iklim değişikliği ve düzensiz göç gibi yeni güvenlik tehditlerinin ortaya çıkmasıyla dengesi bozulan uluslararası sistem, Rusya-Ukrayna savaşı nedeniyle küresel güç rekabetinin yoğunlaşmasına tanık oldu.

ABD, Avrupa Birliği (AB), Çin ve Rusya arasındaki güç rekabeti, Soğuk Savaş sonrası görece istikrarlı düzenin sonunu getirmekte ve "kaotik çok kutupluluk" kavramını öne çıkarmaktadır (Ataman, 2018). Dünya sistemindeki kargaşa hali, ABD'nin uluslararası düzeni muhafaza etme ve küresel kamu mallarını temin etme sorumluluğunu büyük ölçüde terk ettiği, ABD'nin başlıca rakibi olan Çin'in ise bu yükü omuzlayamadığı ve bunu yapma isteğine de sahip olmadığı bir döneme işaret etmektedir. Sonuç olarak, en son küresel ve bölgesel riskler ile güvenlik tehditleri, yükselen güçleri kendilerine daha fazla güvenmeye ve dış politikalarında "stratejik özerkliğe" öncelik vermeye zorlamaktadır. Bu durum, uyum sağlama, yeni kabiliyetlerin harekete geçirilmesi, güçlü liderlik, iç istikrar ve etkili diplomasi yürütmenin önemini altını çizmektedir.

Nitekim 7 Ekim'de Hamas'ın başlattığı El Aksa Tufanı'nın ardından başlayan İsrail-Filistin çatışması, dünyanın

birçok yerinde durmuş ya da daha düşük yoğunluklu çatışmaların kolaylıkla büyük çaplı katliamlara dönüşebileceğini hatırlattı. Dünya büyük riskler barındıran çok kutuplu bir döneme doğru ilerlemekte ve küresel güçlerin tek taraflı politikaları, dünya sisteminin mevcut uluslararası mekanizmalarına karşı güvensizlik yaratmıştır. Covid-19 salgını, Rusya-Ukrayna savaşı, İsrail-Filistin sorunu ve İsrail-İran askeri çatışması, Hindistan, Brezilya ve Türkiye gibi yükselen güçlerin yoğunlaşan küresel rekabetten kaynaklanan gerilimi azaltmak için daha fazla sorumluluk almasını gerektiren karmaşık bir durumun ortaya çıkmasını hızlandırdı.

Yirmi yılı aşkın bir süredir ülkeyi yöneten Adalet ve Kalkınma Partisi (AK Parti) yönetimindeki Türkiye, bu yeni karmaşık duruma olağanüstü bir uyum göstermiştir. BM sisteminde kapsamlı bir reformu destekleyen Türkiye, mevcut sistemin reformuna veya yeni bir küresel düzenin kurulmasına katkıda bulunma isteğini göstermektedir. Türkiye, Arap ayaklanmalarının yol açtığı bölgesel kaosun içinden geçmek zorunda kaldıktan sonra sert ve yumuşak gücünü etkin bir şekilde kullanarak ve aynı anda hem göç hem de terörizmle mücadele ederek farklı bir stratejik özerklik modeli sunmaktadır (Duran, 2024). Ankara'nın Suriye, Irak, Libya ve Dağlık Karabağ'daki iddialı politikaları bunun önemli örnekleridir. Ayrıca, ABD ve Rusya arasında denge kurma stratejisi, bölge ülkeleriyle normalleşme çabaları ve mevcut ittifakın yeniden yapılandırılması, Türkiye'nin stratejik özerkliğini pekiştiren ana faktörler olarak değerlendirilmelidir.

Türkiye sadece yakın coğrafyasında istikrar, barış ve işbirliğine vurgu yapmakla kalmamakta, aynı zamanda başta Rusya-Ukrayna Savaşı olmak üzere küresel krizlerin çözümüne de katkı sağlamaya çalışmaktadır (Ataman, 2023). Bu amaca ulaşmak için lider diplomasisi, üst düzey işbirliği konseyi toplantıları, insani yardım diplomasisi, mevcut entegrasyon örgütlerinin güçlendirilmesi ve üçlü işbirliği modellerinin geliştirilmesi gibi çeşitli araçları kullanmaktadır.

Bu bölümde, uluslararası ve bölgesel siyasetteki mevcut dönüşüm dikkate alınarak, Türkiye'nin mevcut küresel krize yönelik bakış açısı değerlendirilecektir. Ankara'nın uluslararası sistemdeki karmaşık değişim karşısında son dönemde geliştirdiği politikaları, altında yatan motivasyonlar ve ortaya çıkan sonuçlar açısından analiz etmeyi amaçlamaktadır. Bu amaçla, mevcut uluslararası sistemin en önemli gelişmeleri ve zorlukları olan Rusya-Ukrayna Savaşı ve Orta Doğu'daki bölgesel çatışmalar kısaca analiz edilecektir. Ardından, gelişen dış politika söylemi "Türkiye Eksenli" ve "Türkiye Yüzyılı" vizyonu kavramsal çerçeveleri içinde değerlendirilecektir.

Uluslararası sistemin düzeni üzerine tartışmalar

Çok kutupluluk ve olası etkileri son yıllarda uluslararası siyasetin en sıcak konularından biri olmuştur. Farklı teorik yaklaşımlara sahip akademisyenler, çok kutupluluğun savaş ve büyük güç çatışması olasılığı üzerindeki etkisinden, ittifak oluşumu faktörlerine ve Amerikan üstünlüğünün geleceğine kadar çeşitli fikirler

ortaya atmışlardır. Kenneth Waltz ve John Mearsheimer gibi önde gelen neorealistler, çeşitli nedenlerle iki kutupluluğun en istikrarlı ve barışçıl yapı olduğunu iddia etmektedir. Örneğin Waltz, sadece iki süper gücün varlığının diğerlerinin dikkatini dağıtmadan birbirleriyle kolayca başa çıkabileceğini ve bunun da sistemi istikrarlı ve barışçıl kıldığını savunmuştur. Ayrıca, iki kutuplu bir uluslararası sistemde ittifakların daha istikrarlı olduğunu, çünkü süper güç ile küçük ortakları arasındaki büyük kapasite farkı nedeniyle ittifak içindeki bir devletin ayrılması ya da yokluğunun çok önemli olmadığını savunmuştur. Buna karşılık, Waltz'a (1979) göre çok kutuplu sistemler çatışmaya ve daha zayıf ittifaklara meyillidir çünkü birkaç büyük gücün varlığı ve baskın güçlerin eksikliği nedeniyle küçük devletler daha fazla koz elde etmektedir. Bu durum aynı zamanda, sistemdeki benzer kapasite dağılımı ittifak üyelerinden birinin kaybını daha zararlı hale getirdiğinden, ittifaklardan ayrılmaların meydana gelmesi durumunda ittifakların önemli ölçüde zarar görmesine neden olmaktadır.

Çok kutupluluğun en önemli sonuçlarından biri de ittifak oluşturma konusundaki tutum farkıdır. Çok kutuplu sistemlerde, devletlerin genellikle dengeyi sağlama zorunluluklarına göre ittifaklara girme eğiliminde olmadıkları kabul edilir çünkü ne korkulacak bir hegemon (tek kutuplu sistemlerde olduğu gibi) ne de yükselen bir tehdit algısı (iki kutuplulukta olduğu gibi) vardır. İki kutuplu sistemlerde devletler bir yandan diğerine karşı bir blok oluşturarak kendilerini korumaya çalışırken, diğer yandan da süper güçleri birbirlerine karşı kullanarak seçeneklerini artırmanın yollarını ararlar. Öte yandan, tek kutuplu sistemlerde ittifakların oluşmasındaki en önemli etken tek kutuplu devlete gösterilen tepkinin niteliğidir. Bu tepkinin tek kutuplu devleti içermesi gerekmez, aynı zamanda onun eylemlerini etkileme ya da uluslararası statüsünü kullanma şeklinde de ortaya çıkabilir (Ikenberry vd. 2009, s. 20).

Kutupluluk tartışmasındaki bir diğer kilit konu da savaş olasılığıdır. On yıllar boyunca akademisyenler farklı kutupluluk türlerinin diğerlerine kıyasla daha barışçıl olduğunu iddia etmiş, ancak bu konuda kayda değer bir nedensellik bağı bulunamamıştır. Bu arada pek çok kişi, imkân ve kabiliyetlerin dağılımının tek başına savaş olasılığını açıklayamayacağını, fakat aktörlerin sistem içindeki ilgili imkân ve kabiliyet dağılımına yönelik memnuniyetsizlik düzeylerinin araştırılması gerektiğini savunmuştur.

Öte yandan, bazı akademisyenler küresel hiyerarşiye yönelik memnuniyetsizlikten ziyade anarşi ve bunun güvenlik ikilemi gibi temel etkilerinin savaş olasılığını açıklamada en önemli değişkenler olduğunu savunmuştur. Dolayısıyla, çoğu

araştırma sistem kutupluluğunu savaşın başlangıcını açıklamada belirsiz bir değişken olarak görmüştür. Ancak Wohlfort (2009) tek kutupluluğun Soğuk Savaş sonrasında uluslararası sistemde askeri rekabet ve çatışmanın azalmasına katkıda bulunan önemli bir faktör olduğunu, iki kutupluluğun ya da çok kutupluluğun geri dönmesiyle savaş olasılığının artacağını iddia etmiştir. Bunun nedeni, taraflar arasındaki kapasite farklarının dar olmasının, ulusal güvenliklerinin ve toprak bütünlüklerinin sağlandığı koşullarda bile tarafları statü rekabetine girmeye teşvik etmesidir (2009).

Ancak Stephen Walt, 11 Eylül terör saldırıları, ABD'nin başarısız Irak ve Afganistan işgalleri, Çin'in istikrarlı yükselişi ve iç ekonomik kriz gibi felaketlerin ABD'nin tek kutuplu bir uluslararası sistemde süper güç olduğu dönemde meydana geldiğinin altını çizmiştir. Walt ayrıca çok kutupluluğun benzer maddi yeteneklere sahip birçok devleti ortaya çıkaracağını ve bunun da muhtemelen aralarında güvenlik rekabetine yol açacağını vurguladı. Bu durum, ABD'ye bu aktörler arasındaki güvensizliklerden faydalanarak müttefiklerini seçme konusunda esneklik sağlayacaktır. Bu bağlamda, ABD'nin Nazi Almanya'sına karşı Sovyetlerle ittifakı ve Soğuk Savaş sırasında Sovyetlere karşı Çin ile yakınlaşması gibi anlamlı tarihsel örnekler mevcuttur. Yine de Walt (2023), ortaya çıkan çok kutupluluğun, artan özerklikleri nedeniyle ABD'nin küçük devletler üzerindeki etkisinin azalması, artan güvenlik rekabeti nedeniyle savaş olasılığının artması ve küresel bir hegemonun yokluğunda daha fazla devletin nükleer silah arayışına girme olasılığı gibi önemli dezavantajları olduğunu belirtmektedir.

Çok kutupluluğun uluslararası politikadaki etkisi değişkenlik gösterse de, gücün giderek daha sınırlı ve koşullu hale geldiği ve bunun da belirli bir aktörün gücü ele geçirmesini ve sürdürmesini imkânsız kıldığı giderek daha belirgin hale gelmektedir. Bu durum, Amerikan gücünün sadece diğer yükselen devletlere değil, aynı zamanda yeni yükselen bölgesel aktörlere, küresel örgütlere ve hatta yerel milislere ve terörist gruplara karşı mecburi bir düşüşüne işaret etmektedir. Çeşitli şekillerde güce sahip olan aktörlerin değişen karakteri, gücün ne işe yaradığı konusunda önemli bir kaymaya yol açmıştır. Bu esnada, askeri ve ekonomik gücün önemi, ortaya çıkan etkili devlet dışı aktörlerin elindeki yeni araçların etkisiyle gölgelenmiştir. Güç artık inşa etme, olanak sağlama, onarma ve kurma gibi geleneksel özelliklerinin yanı sıra bozma, devre dışı bırakma, engelleme ve yok etme becerisine de dönüşmüştür. Güç artık olumlu bir araç olmaktan ziyade olumsuz bir araçtır (Schweller, 2022, s. 401-402).

Yükselen küresel zorluklar

Uluslararası sistemin mevcut yapısına ilişkin tartışmalar dikkate alındığında, uluslararası alandaki mevcut durum, öngörülemez jeopolitik gelişmeler ve stratejik yeniden yapılanmalarla karakterize edilen önemli bir kavşağa işaret etmektedir. Artan bölgesel çatışmalarla çalkalanan uluslararası sistem, küresel dinamikleri yeniden şekillendiren ve belirsizliği artıran bir dizi olaya sahne oldu. Ukrayna'daki savaş, güvenlik algılarında ve jeopolitik stratejilerde paradigmatik bir değişimin habercisi olarak Avrupa'nın çağdaş tarihinde çok önemli bir an olarak durmaktadır. Jeopolitik gerilimlerin yoğunlaşması uluslararası düzenin ne denli hassas olduğunun altını çizmektedir. ABD'nin küresel konumunu korumada karşılaştığı zorluklar ve Çin'in iddialı yükselişi, bölgesel dinamikler ve stratejik ittifaklar üzerinde etkileri olacak şekilde küresel güç dengesinde potansiyel değişimlerin sinyallerini vermektedir.

Münih Güvenlik Konferansı'nın 2024 raporunda da belirtildiği üzere, uluslararası sistem "kaybet-kaybet" esasına göre faaliyet göstermeye başlamıştır. (Bunde vd. 2024) Güç siyasetinin uluslararası siyasete geri dönmesiyle birlikte devletler dayanışma ve işbirliğini tercih etmek yerine göreceli düşünmeyi ve kayıplarını hasımlarının kazançlarıyla karşılaştırmayı tercih etmektedir. Bu doğrultuda, büyük güç rekabeti, Güney Küre'nin daha fazla özerklik arayışı ve Batı ile Rusya -ve aynı zamanda ABD ile Çin- arasındaki gerilimler ivme kazanmıştır. 7 Ekim 2023'ten bu yana İsrail'in Gazze'deki vahşeti ve bu eylemlerin başta ABD olmak üzere Batı tarafından desteklenmesi, uluslararası toplumun BM sistemine olan güvenine ve evrensel insan haklarına olan inancına ağır bir darbe vurmuştur.

Uluslararası sistem karmaşaya sürüklenirken, düzeni sağlama becerisine sahip az sayıdaki güç de birbiriyle rekabete girmektedir. Daha da kötüsü, bu rekabet yakında daha da şiddetlenebilir.

BM Genel Sekreteri Antonio Guterres, Soğuk Savaş döneminde süper güç ilişkilerini yönetmek için kullanılan "iyi

kurulmuş mekanizmaların" günümüzün çok kutuplu dünyasında bulunmadığını, bunun da nükleer silahların yayılmasına ve "tehlikeli ve öngörülemez bir serbestliğin cezasız kalmasına" yol açtığını vurgulamıştır (UN News, 2024).

Küresel güç rekabetinin soğuk çatışmalarına dönüşmesi, derinleşen güvensizlik duygusu, küresel güçler arasındaki yıkıcı teknolojik rekabet ile uluslararası norm ve kurumların alenen göz ardı edilmesi, yaklaşan siyasi belirsizlik çağına işaret etmektedir. ABD, yıllardır ulusal çıkarlarına hizmet eden liberal uluslararası düzeni sürdürmeyi bıraktı. Çin, düzeni teşvik etmek için gerekli normlardan, hevesten ve kapasiteden yoksundur. AB tehditlerden korunmak için bile ABD'ye bağımlıdır. Bu arada Hindistan ve diğer yükselen güçler de kendilerini ortaya çıkan kaostan korumaya çalışmaktadır.

Uluslararası sistemdeki bu kargaşa ve buna bağlı zorluklar CIA Direktörü William Burns'ün değerlendirmelerine de yansımıştır. Burns'e göre Rusya'nın Ukrayna'yı işgali Soğuk Savaş sonrası dönemin sonunu işaret ediyor. Burns'e göre Rusya, Batı ve ABD için en yakın meydan okumayı teşkil edebilir, ancak Xi Jinping'in liderliğinde uluslararası düzeni yeniden şekillendirmeye çalışan Çin, uzun vadede Washington için daha ciddi bir tehdit oluşturmaktadır. Duran, orta güçlerin dış ilişkilerini çeşitlendirdiği, ABD ve Çin ile eş zamanlı olarak işbirliği yaptığı sonucuna varmıştır (Duran, 2024c).

Ukrayna savaşının batı üzerindeki etkisi

Ukrayna'da savaşın patlak vermesi, Avrupa'nın güvenlik tutumunun temelden yeniden değerlendirilmesine yol açarak uzun süredir devam eden barış odaklı yaklaşımı zayıflatmıştır. Avrupa'nın Rus enerji kaynaklarına olan ihtiyacının çökmesi endişeleri daha da arttırarak savunma harcamalarının ve stratejik özerkliğin yeniden değerlendirilmesine yol açtı. NATO'nun rolü, transatlantik ittifaklar ve kendi kendine yeterlilik gerekliliğine ilişkin söylem, Rusya'nın Ukrayna sınırlarının ötesindeki saldırganlığına ilişkin endişelerin arttığı bir zamanda önem kazandı. Çatışmanın ekonomik sonuçları Avrupa genelinde yankı bulmuş, yaptırımların etkinliği ve

Rus ekonomisinin dayanıklılığı üzerine tartışmalara yol açmıştır. Rusya'yı ekonomik tedbirlerle izole etme çabaları devam ederken, çatışma büyük güçler arasındaki rekabetin karmaşıklığını ve uluslararası düzeni korumanın zorluklarını gözler önüne sermiştir. Jeopolitik gerilimler yoğunlaşarak ittifakların yeniden şekillenmesine ve küresel istikrara etkileri olan yeni güç dinamiklerinin ortaya çıkmasına yol açmıştır. Çatışmanın tırmanması, soğuk çatışmalarının yaygınlaşması ve insani ilkelerin göz ardı edilmesiyle kanıtlandığı üzere, uluslararası norm ve mekanizmaların aşınmasına ilişkin endişeleri artırmıştır. Birleşmiş Milletler'in anlaşmazlıkları çözme ve evrensel değerleri koruma konusundaki etkinliği sorgulanır hale gelmiş, bu da güvensizlik ve istikrarsızlık hissini arttırmıştır (Butchard, 2017).

Birçok Avrupa devleti, Rusya'nın Avrupa'nın güvenliğine tehdit oluşturduğuna giderek daha fazla inanmaktadır. Bu nedenle Almanya ve diğer Avrupa ülkeleri Rusya tehdidine karşı savunma harcamalarını arttırmak zorunda hissetmektedir. Rusya ile şiddetli bir çatışma olasılığı Avrupa ülkelerini korkutsa da barış henüz masada yok gibi gözükmemektedir. ABD ve Avrupa, Rusya'nın "stratejik bir yenilgiye" uğramasını istiyor (Anadolu Ajansı, 2023). Ancak Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin, nükleer kartını oynayarak Batılı ülkelere yenilgiyi kabul etmeyeceğini hatırlatıyor ve Batılı ülkelerle "stratejik bir müzakere" yürütmeye çalışıyor.

Rusya-Ukrayna savaşı Avrupa kıtasının güvenlik mimarisinin temelini sarsmıştır. Avrupalı elitlerin kafası karışık olsa da önümüzdeki yıllarda Rus tehdidiyle başa çıkmak zorunda kalacaklarının farkındalar. ABD ve NATO'ya güvenmek gerektiğine inanan Atlantikçiler ile Avrupa'nın kendi başının çaresine bakması gerektiğini savunan eleştirmenler arasındaki çatlak büyümeye devam etmektedir. Benzer şekilde, Fransa'nın uzun zamandır savunduğu "stratejik özerklik" fikri ile Avrupa Gökyüzü Kalkanı Girişimi aracılığıyla Doğu Avrupalılara hitap eden Almanya'nın perspektifi de tam olarak örtüşmüyor. Avrupalı elitler yakın gelecekte silahlanmaktan başka seçenekleri olmadığına inanıyor. ABD'nin Afganistan'dan çekilmesine ve Ukrayna'ya yardımın kesilmesine tanık olan Avrupalı liderler, kıtanın kendini savunabilmesi gerektiğini iddia ediyor. Bu nedenle, Rusya'nın artan etkisi nedeniyle Afrika'yı terk etmek zorunda kalan Fransa, Avrupa'yı Moskova'ya karşı ortak bir duruş etrafında birleştirmeye çalışmaktadır.

Batılı ülkeler Rusya'ya karşı bir "yıpratma savaşı" başlatmıştır. Çin, Kuzey Kore ve İran gibi bazı Batılı olmayan ülkelere askeri destek alan Rusya, askeri sanayisini güçlendirdi. Batı'nın uyguladığı ekonomik yaptırımlar Moskova'nın büyük ölçüde enerji kaynaklarına dayanan mali gücünü zayıflatamadı. Bir yandan, Rus tehdidinin Avrupa ülkelerini silahlanmaya zorladığı açıkça görülmektedir. Öte yandan, savaş Rusya'nın beklediği kadar iyi bir şekilde gitmemektedir. Ukrayna'nın güçlü direnişi, Rusya karşıtı Ukrayna milliyetçiliğinin güçlü olduğunu göstermiştir. İşgal aynı zamanda Finlandiya ve İsveç'in ittifaka

katılmasıyla NATO'nun büyümesini sağlamış, Batı ittifakını güçlendirmiş ve Avrupa ülkelerini yeni bir savunma ve güvenlik politikası benimsemeye zorlamıştır.

Orta Doğu'da yenilenen çatışmalar

İsrail-Filistin çatışması ve Yemen'deki kriz de dâhil olmak üzere Orta Doğu'daki bölgesel çatışmalar, bölgedeki belirsizlik ve dalgalanmanın artmasına katkıda bulunmuştur. İsrail-Filistin çatışmasının 2023 yılında yeniden patlak vermesi ve önemli sivil kayıplara yol açması, normalleşme çabalarını sektete uğratmış ve daha fazla istikrarsızlık riskini artırmıştır. Özellikle İran, İsrail ve Lübnan'ın dâhil olduğu çatışmalarda gerilimin yükselme potansiyeli, bölgesel istikrar ve küresel güvenlik açısından zorluk teşkil etmektedir.

Orta Doğu'da son birkaç yıldır hâkim olan akım, farklı bölgesel aktörler arasında normalleşme ya da yakınlaşma olmuştur. Uluslararası sistemin son derece kasvetli büyük resminde, bölgede son yıllarda yaşanan normalleşme hamlesi nadir umut ışıklarından biri olarak görülebilir. Ancak bu eğilim, Gazze'de devam eden işgal ve akan kan nedeniyle altüst olmuş ve bölge genelinde uykuda olan birçok alevlenme noktasını tetiklemiştir.

ABD hegemonyasının aşınması ve uluslararası sistemin yapısındaki dönüşüm, ABD yönetim çevrelerinde ABD'nin küresel meselelerdeki önceliğinin veya üstünlüğünün hem ulusal güvenliği hem de dünya için iyi olduğu yönünde endişelere yol açmıştır.

7 Ekim 2023'ten önce ABD uzun süredir kademeli ama stratejik bir geri çekilme sürecindeyken Çin bölgeye girmeye başlamıştı. Bu arada Çin'in arabuluculuk çabaları, iki bölgesel rakip olan İran ve Suudi Arabistan arasındaki yakınlaşmada ve dolayısıyla Orta Doğu'daki normalleşme sürecinde etkili bir rol oynamıştır. Körfez İşbirliği Konseyi üyeleri arasındaki ilişkilerin abluka öncesi seviyeye döndüğünü iddia etmek zordur. Körfez İşbirliği Konseyi devletlerinin bakış açılarındaki farklılıklar devam etmektedir. Kuveyt ve Umman tarafsız konumlarını korurken, Katar daha bağımsız bir dış politika izlemeye devam ediyor. BAE ve Suudi Arabistan bu farklılıkları kabul etmektedir. Diğer yandan Kızıldeniz bölgesindeki sorunlar daha geniş bir bölgeyi etkilemeye devam ediyor. Gazze krizinin ardından "İran uzantıları" Körfez ülkeleri için önemli ve etkili aktörler olmaya devam ediyor. Bu arada İsrail'in Gazze'deki zulmü ve soykırım eylemleri İsrail ile Arap devletleri arasındaki normalleşme sürecine zarar verdi. Son olarak Suudi Arabistan, 1967 sınırlarına dayalı bir Filistin devletinin kurulmasını İsrail ile normalleşmenin ön koşulu olarak tanımladı (Farhat, 2024).

Bölgedeki yaygın istikrarsızlık ve çatışmanın bir uzantısı olarak, Irak hükümeti ABD'ye Irak'tan çekilme çağrısında bulunmaktadır. Böyle bir hamle Amerikan askerlerinin

Suriye'de kalmasını da imkânsız hale getirebilir. İyi ya da kötü, Amerikan varlığının hem Irak hem de Suriye'den fiziksel olarak çekilmesinin bir güç boşluğu doğuracağı açıktır. Hem uluslararası hem de bölgesel düzeyde söz konusu istikrarsızlık ve gerilim ortamında, ABD gibi büyük bir gücün geride bırakacağı büyük bir güç boşluğu, kaçınılmaz olarak mevcut istikrarsızlık dinamiklerini daha da şiddetlendirecektir.

Türkiye'nin uluslararası sistemdeki rolü

Son on yılda Türkiye, jeopolitik, güvenlik ve istikrarsızlaştırıcı zorlukların ortasında giderek daha merkezi bir rol oynarken, çeşitli bölgesel ve küresel meseleler uluslararası politikadaki stratejik konumunu vurgulamaktadır. Türkiye, riskleri azaltmak ve krizlerden doğan fırsatlardan yararlanmak için farklı başa çıkma mekanizmaları ve politikaları uygulayarak jeopolitik konumuna proaktif ve stratejik bir yaklaşım sergilemiştir.

Bölgesel çatışmaların ve jeopolitik gerilimlerin tırmandığı bir ortamda komşularıyla ilişkilerini normalleştirme çabalarına dayanan Türkiye, bölgesel istikrar ve ekonomik işbirliğine öncelik vermiştir. Ancak, değişen jeopolitik dinamikler ve küresel krizlerden etkilenen Türkiye'nin ABD ve Avrupa ile ilişkilerinde zorluklar devam etmektedir. Uluslararası sistemdeki çalkantıların ortasında Türkiye, bütüncül bir dış politika yaklaşımı izleyerek değişen dinamikleri yönlendirmeye çalışmıştır. Türkiye, coğrafi önemini ve bölgesel etkisini kullanarak bir yandan ulusal çıkarlarını korurken diğer yandan uluslararası istikrar ve düzene katkıda bulunmaya çalışmaktadır. Stratejik ortaklıklar ve proaktif diplomasi yoluyla Türkiye, küresel kargaşanın istikrarı bozucu etkilerini azaltmaya ve gelecekteki uluslararası düzenin şekillendirilmesinde yapıcı bir aktör olarak ortaya çıkmaya çalışmaktadır.

Türkiye'nin hem bölgesel hem de uluslararası düzeydeki faaliyetleri, davranışları ve politikaları, ülkeyi uluslararası sistemdeki kargaşa ve istikrarsızlığın bozucu etkilerinden koruma çabası olarak özetlenebilir. Böylesine öngörülemez ve istikrarsız bir uluslararası sistemde Türkiye stra-

tejik istikrarı sağlamayı hedeflemekte ve bu şekilde daha istikrarlı bir uluslararası sistemin inşasına veya oluşumuna katkıda bulunmaktadır. Türkiye, bu kaotik ortamda riskleri yönetmenin ve fırsatları değerlendirmenin kritik önemini kabul etmekte ve entegre bir dış politika ile Türkiye eksenini üç stratejik hat üzerinden inşa etmektedir: ülke etrafında bir barış, refah ve istikrar kuşağı oluşturmak, yeni açılımlar ve ileri adımlarla bölgesel ve kıtasal girişimleri kurumsallaştırmak ve daha adil bir küresel düzen inşasında inisiyatif almak (Fidan, 2023).

Son on yıldır yoğun küresel ve bölgesel istikrarsızlıklardan kaynaklanan zorluklarla mücadele eden bir ülke olarak Türkiye, yakın ve uzak çevresinde istikrar ve düzeni teşvik etmeye çalışmaktadır. Ankara'nın coğrafi konumu ve yakın bölgesinin ötesindeki ulusal kapasitesi ve çıkarları, onu kaçınılmaz olarak daha geniş bir bölgede önemli bir taraf haline getirmektedir. Bu dinamik nedeniyle, Türkiye'nin ikili ilişkileri ve düzenlemeleri bile bölge dışı ve küresel bir ağırlık ve önem taşımaktadır. Örneğin, Türkiye ile Somali arasında 8 Şubat 2024 tarihinde savunma ve ekonomik işbirliği çerçeve anlaşması imzalanmıştır. Anlaşma terörizm, dış tehditler, korsanlık ve yasadışı balıkçılık gibi çeşitli konuları kapsamaktadır. Türkiye, Somali kıyılarının korunması, deniz kaynaklarının geliştirilmesi ve bir Somali donanması inşa edilmesi sorumluluğunu üstlenmiştir (Özkan, 2024; Devecioğlu, 2024). Bu doğrultuda Türkiye, diğer Afrika ülkeleriyle ilişkilerini bir üst seviyeye taşımak için bir model geliştirmiştir. Somali'nin karasularının küresel ticaret yolları için stratejik konumu ve bölgenin büyük güçler için önemi nedeniyle, bu anlaşma Türkiye-Somali ilişkilerinin ikili çerçevesinin ötesine geçmektedir.

Aynı şekilde Türkiye, Irak ile ilişkilerinde de önemli bir adım atmıştır. Bağdat'ta 14 Mart 2024 tarihinde gerçekleşen Türkiye-Irak güvenlik zirvesi ikili ilişkilerde ileri bir adımı temsil etmiştir. PKK ile mücadele konusunda mutabık kalan iki ülke, kara sınırı boyunca bir güvenlik koridoru oluşturulması ve Kalkınma Yolu Projesi'nin hızlandırılması konularını ele aldı. Projenin

küresel bağlantı, jeopolitik ve ticaret açısından önemi ve beklentileri, Türkiye ile Irak arasındaki son ikili mutabakat ve düzenlemeyi bölge dışı ve küresel ağırlığı olan daha büyük bir gelişme haline getirmektedir. Basra ile Türkiye-Irak sınırındaki Ovaköy arasında 1.200 kilometrelik demiryolu ve karayolundan oluşan Kalkınma Yolu Projesi, ekonomik ilişkilerde önemli bir "sıçrama" anlamına gelmektedir (Yeni Şafak, 2023). Kızıldeniz'deki istikrarsız durum ve güvensiz koşullar göz önünde bulundurulduğunda, bu proje Asya ve Avrupa arasındaki mal sevkiyatı için daha da önem kazanmaktadır.

Uluslararası sistemdeki tek umut ışığı olan Orta Doğu'da çoklu aktörler arasındaki normalleşme süreci, Filistin'de tırmanan şiddet nedeniyle İsrail dışında Ankara için hala geçerli. Ankara'nın Gazze'deki soykırım savaşı nedeniyle Tel Aviv'deki mevcut hükümetle ilişkileri gerilmiş olsa da, bölgedeki diğer önemli başkentlerle normalleşme süreci devam ediyor. Normalleşme artık Ankara'nın diğer bölgesel aktörlerle ilişkilerinin niteliğini tanımlamak için yeterli gelmemektedir. Suudi Arabistan, BAE ve Mısır gibi aktörler Ankara'nın normalleşme çabalarına konu olmuş ve yavaş ama istikrarlı bir şekilde Türkiye için stratejik ortaklara dönüşmektedir. Böylece Ankara, normalleşme süreçlerini stratejik ortaklıklara dönüştürerek "kaos çağına" hazırlandı (Duran, 2024d).

Türkiye gibi küresel bir güç olmak isteyen ülkeler için uluslararası siyasi sistemdeki değişimleri doğru yorumlamak özellikle önemlidir. Asya'nın küresel ekonomide giderek artan bir paya sahip olması ve uluslararası politikada daha fazla öne çıkmasıyla birlikte Türkiye, özerk bir dış politika arayışında yeni fırsatlar ve risklerle karşı karşıya kalmıştır. Batı'nın üstünlüğünü dengeleyen Çin gibi yükselen güçlerin ortaya çıkışı, ABD ve geleneksel Avrupalı güçlerin müdahaleci politikalarına belirli sınırlar getirmiştir. Uzak Doğu'dan gelen meydan okumalara daha fazla ağırlık vermek zorunda kalan Batılı devletler, geleneksel olarak nüfuz alanlarının bir parçası olarak gördükleri yerler üzerindeki etkilerini korumakta zorlanmaktadır (İnat & Yıldız, 2021). Türkiye'nin önemli bir oyuncu olmaya devam ettiği Orta Doğu da dünyanın bu bölgeleri arasında yer almaktadır.

Türkiye'nin adaptasyonu ve zorluklarla başa çıkma yöntemi

Türkiye'nin dış politikası kabaca 2013'ten bu yana büyük zorluklarla karşı karşıya gelmiştir. Uzun süredir NATO müttefikleri ve Avrupa Birliği'ne aday bir ülke olmasına rağmen Ankara, geçtiğimiz on yıl boyunca Batılı müttefikleriyle ciddi sorunlar yaşamıştır. Ankara aynı dönemde Batılı devletleri Türkiye'nin bağımsız bir dış politika yönelimi izleme hakkına sahip olduğunu anlatmak için de çaba sarf etmiştir. Dengelemenin yanı sıra, ekonomik ve askeri gücünü artırmak Türkiye'nin AK Parti döneminde Batı, Rusya ve diğer ülkelerden gelen baskıları hafifletmek ve riskleri etkisiz hale getirmek için kullandığı başlıca yöntemlerden olmuştur.

Türk iç siyasetindeki son gelişmeler ve dönüşümler, Türkiye'nin küresel ve bölgesel zorlukların üstesinden

gelme kapasitesini ve kabiliyetini artırmıştır. En önemli gelişme, Türk savunma sanayisinin yükselişi ve ulusal güvenliğinin sağlanmasındaki güvenmesidir (Ataman, 2023). Yerli savunma ürünlerinin payının %70'in üzerine çıkmasıyla birlikte Türkiye'nin Batı menşeli silahlara olan ihtiyacı azalmış, bu da Türk hükümetinin daha özerk ve iddialı bir dış politika izlemesini kolaylaştırmıştır. Ekonomik koşulların iyileşmesinin yanı sıra, geleneksel silah tedarikçilerinin Türkiye'yi cezalandırma veya çeşitli ürünlerin satışını reddederek politikalarını değiştirmeye zorlama girişimleri, Ankara'nın ulusal savunma sanayisini aktif olarak güçlendirmeye karar vermesinin ana nedenleri olmuştur. Somut bir örnek vermek gerekirse, ABD'nin Türkiye'ye SİHA (ya da silahlı dronlar) satmayı reddetmesi, Baykar Teknoloji ve TUSAŞ'ın yerel insansız hava aracı geliştiricileri ve nihayetinde küresel ölçekte rekabetçi şirketler olarak ortaya çıkmasıyla sonuçlanmıştır.

Nitekim Türk SİHA'ların Suriye, Libya, Karabağ ve Ukrayna'da etkin bir şekilde kullanılması önemli bir ihracat pazarının ortaya çıkmasına yol açmış ve Türkiye'nin ekonomik büyümesine katkıda bulunmuştur. Baykar Teknoloji 2021 yılında 664 milyon dolar değerinde silahlı insansız hava aracı satarak havacılık ve savunma sanayinde ülkenin en büyük ihracatçısı olurken (Yıldırım, 2022), TUSAŞ 567 milyon dolarla ikinci sırada yer almıştır. Bu arada, Türkiye'nin toplam savunma ve havacılık ihracatı 2021 yılında 3,2 milyar dolara yükselmiştir (Savunma Sanayi ST, 2022). Türk savunma ve havacılık şirketleri 2022 yılında da ihracat atağını sürdürmüş ve ülkenin ilgili ihracatı ilk altı ayda 1,98 milyar dolara ulaşmıştır (Işık, 2022).

Batı'nın tepkisi ve Türkiye'nin Rusya ile iş birliği

Ankara, denge politikası doğrultusunda Batı ile ilişkilerini belirli bir düzeyde tutmaya özen göstermiştir. Son on yılda Türkiye Batı'nın rakipleriyle işbirliği yapmış ve Batılı müttefiklerinden alamadığı silah sistemlerini bu ülkelerden satın almıştır. Ancak Türkiye'nin NATO üyeliği konusunda hiçbir soru sormadığını, her şeye rağmen AB üyeliğini sürdürdüğünü ve Batı ile kurumsallaşmış ilişkilerini korumaya kararlı kaldığını belirtmek önemlidir. Bu gelişmeler Ankara'nın Batılı olmayan ülkelerle işbirliğinin sınırlarını ortaya koymuştur. Aynı zamanda, Türkiye'nin Batılı olmayan ülkeleri Batı'nın yerine geçecek bir destek kaynağı olarak görmeyi reddetmesi, İkinci Dünya Savaşı sonrasında Batı ile geliştirdiği dengesiz karşılıklı bağımlılık ilişkisini tekrarlamak istemediğini ve bunun yerine bağımsız hareket edebilmek için bir denge politikası izlediğini göstermiştir.

Türkiye'nin kendi çıkarlarıyla kaçınılmaz olarak çatışan özerk bir dış politika izlemesinden rahatsız olan ABD ve bazı Avrupa ülkeleri, 2010'ların ikinci yarısında YPG'yi destekleyerek ve FETÖ üyelerine güvenli bir sığınak sağlayarak Ankara üzerinde baskı kurmaya çalıştı. Bu tür ihlaller Ankara'yı Batı baskısını dengelemek için Rusya ile daha yakın çalışmaya teşvik etti. Bu işbirliği enerji ve diğer ekonomik sektörlerin yanı sıra savunmaya

da uzandı. Türkiye'nin Rus S-400 füze hava savunma sistemini satın alma kararı bunun bir örneğiydi (Yücel, 2020; Yeşiltaş, 2017; Üstün, 2019). Bu karar da Türkiye'yi Batılı müttefiklerinin daha fazla baskı ve yaptırımlarına maruz bıraktı.

Son yıllarda, Moskova'nın yurtdışındaki nüfuzunu güçlendirme politikası, Türkiye ile Rusya arasında Orta Doğu, Kuzey Afrika ve Kafkasya'da rekabete ve zaman zaman dolaylı çatışmalara neden oldu. Suriye'de görüldüğü gibi, rekabetin çatışmaya yol açma olasılığı oldukça fazladır. Benzer riskler Türkiye'nin Suriye sahasında NATO müttefiki ABD ile ilişkilerinde de mevcut. ABD ve Rusya'nın ortak hedefi Suriye'de nüfuz alanları oluşturmak ve Türkiye'nin onaylamadığı bazı işbirlikleri yapmaktır.

Ayrıca Rusya, Türkiye'nin en büyük enerji tedarikçileri arasında yer almaya devam etmekte ve iki ülke arasındaki siyasi sorunların çözümünü kolaylaştıran Akkuyu'da bir nükleer santral inşa etmeye devam etmektedir. Öteyandan, Türkiye'nin ABD veya diğer Batılı müttefiklerinden alamadığı bazı Rus silah sistemlerini satın alma kararı, Türk dış politikası ve küresel siyaset için önemli bir adımı temsil etmektedir (Duran, 2019). S-400 hava savunma sisteminin Moskova'dan tedarik edilmesi Washington'un Ankara üzerinde ilave baskı kurmasına yol açmıştır. Ancak artan baskılara rağmen Türk hükümetinin Rusya ile yaptığı anlaşmaya sadık kalması, Batılı müttefikleriyle ilişkilerine yeni bir gözle baktığının sinyalini vermiş ve Türkiye'nin Batı'nın Rusya ile ilişkilerine nasıl baktığına dair fikir vermiştir. Diğer bir deyişle, Türkiye artık yakın çevresiyle Washington ya da Brüksel'in dayatmalarına göre değil, ulusal çıkarları doğrultusunda ilişki kurmaya kararlı olduğu mesajını vermiştir.

Türkiye'nin Batı ile Rusya arasındaki anlaşmazlıklarda aktif olarak taraf olmamayı içeren denge politikası, Rusya-Ukrayna savaşı sırasında da kendini gösterdi. Rusya'nın 2014 yılında Kırım Yarımadası'nı ilhak etmesini uluslararası hukukun ihlali olarak gördüğü için reddeden Türkiye, bu ülkenin 24 Şubat 2022'de Ukrayna'ya yaptığı saldırıyı da hukuksuz olarak nitelendirmiş ve karşı çıkmıştır (NTV, 2022). Ancak aynı zamanda Türk hükümeti, kendisini bu ülkelerden farklı kılmak için ABD ve AB'nin Rusya'ya yönelik yaptırımlarına katılmayı reddetmiştir. Dönemin Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu, Türkiye'nin Batılı ülkeler tarafından uygulanan yaptırımlara katılmayı reddettiğini çünkü Ankara'nın ilkesel bir duruş olarak çatışmada taraf tutmadığını belirtti. Çavuşoğlu, Türkiye'nin her iki ülkeyle de iyi ilişkiler sürdürmeye ve savaşı sona erdirmek için arabuluculuk yapmaya kararlı olduğunu savunmuştur (Deveci & Kabakçı, 2022).

Mart 2022'de Rusya ve Ukrayna dışişleri bakanları Antalya'da bir araya gelmiş ve iki ülkenin resmi heyetleri Türkiye'nin arabuluculuğunda İstanbul'da görüşmeler gerçekleştirmiştir. Bu görüşmeler hemen sonuç vermese de Türkiye bu süreçte arabulucu olarak

ortaya çıkmış ve etkin bir rol oynamaya devam etmiştir. 22 Temmuz 2022'de Moskova ve Kiev'den resmi heyetler Cumhurbaşkanı Erdoğan ve BM Genel Sekreteri Antonio Guterres'in huzurunda bir araya gelerek Ukrayna ve Rusya tahıllarının Türk boğazları üzerinden uluslararası pazarlara ulaştırılması konusunda bir anlaşmaya varmıştır. Anlaşma, dünyadaki ciddi bir gıda krizini sona erdirmeye önemli bir adım teşkil etmiş ve gelecekte iki ülke arasında savaşı sona erdirmek için daha kapsamlı anlaşmalara yol açabilecek daha olumlu bir atmosferin ortaya çıkmasına katkıda bulunmuştur (Hürriyet, 2022; TRT Haber, 2022).

Türk dış politikasında Asya'nın yükselişi ve Çin ile ilişkiler

“Asya'nın yükselişi” perspektifi temel olarak Doğu Asya ülkelerinin hızlı ekonomik ilerlemesine dayandığından, Türk dış politikasında Asya'nın Batı'ya karşı bir denge unsuru olma ihtimali özellikle ekonomi alanında ortaya çıkmıştır. Türkiye, Çin ve diğer Asya ülkelerinin küresel ekonomide artan öneminin kaçınılmaz olarak uluslararası politikaya da yansıtacağı varsayımına dayanarak 2019 yılında Yeniden Asya Girişimi'ni başlatmıştır. (Yılmaz, 2024) Türkiye Dışişleri Bakanlığı bu girişimi Ağustos 2019'da resmi internet sitesinde “Asya'daki gelişmelerden kaynaklanan fırsatlardan ve ortaya çıkan işbirliği potansiyelinden daha aktif bir şekilde yararlanmayı” hedeflediğini açıklayarak duyurmuştur (Dışişleri Bakanlığı, 2022).

Bakanlık, Yeniden Asya Girişimi ile Türkiye'nin “Asya ülkeleriyle ilişkilerini sistematik ve istikrarlı bir şekilde, bütüncül ve kapsamlı bir stratejiye dayalı olarak ve bölgesel, alt-bölgesel ve ülkeye özgü yaklaşımların geliştirilmesinin yardımıyla” güçlendirmeyi amaçlamıştır. Böylece ülke, uluslararası sistemin dönüşümünü yakalamaya çalışmıştır. Bu bağlamda Ankara, Çin başta olmak üzere Asya'nın yükselen ülkeleriyle “kazan-kazan” ilkesine dayalı rasyonel ilişkiler kurmayı amaçlamıştır. Bu doğrultuda, Türk hükümetinin ana hedeflerinden biri, Türkiye ile ilgili ülkeler arasında “daha dengeli” ticareti teşvik etmek olmuştur (Dışişleri Bakanlığı, 2022).

Bu doğrultuda, Türk politikacılar Türk dış politikasının gelişiminde Çin'i dikkate almaktadır; zira Pekin, Çin'in küresel ekonomide artan öneminin önemli bir ekonomik ve siyasi yansıması olan Bir Kuşak, Bir Yol çerçevesinde Ankara'yı önemli bir ortak olarak görmektedir (Akkemik, 2024). Türk hükümeti, Çin'in bu proje aracılığıyla kendisine siyasi bir etki alanı yaratma çabalarını göz ardı etmezken, Pekin ile özellikle ekonomik alanda kazan-kazan ilkesi temelinde işbirliği yapmaya çalışmıştır. Bu bağlamda, iki ülke 2015 yılında İpek Yolu Ekonomik Kuşağı ve 21. Yüzyıl Deniz İpek Yolu'nun Orta Koridor Girişimi ile Uyumlaştırılmasına İlişkin Mutabakat Zaptı'nı imzalamıştır. Bu belge, Bir Kuşak, Bir Yol ile Ankara'nın önerdiği “Orta Koridor” projesini bağdaştırma girişimini temsil etmektedir. Bu proje kapsamında Bakü-Tiflis-Kars demiryolunun inşası, Türkiye ile Çin arasında kesintisiz bir demiryolu köprüsü oluşturdu. 4 Aralık 2020 tarihin-

de İstanbul'dan hareket eden bir tren, 8.693 kilometrelik (5401,58 mil) mesafeyi aşarak 19 Aralık 2020 tarihinde Çin'in Xi'an şehrine ulaştı. Bu, demiryoluyla gerçekleştirilen ilk ihracat sevkiyatı olmuştur (Kabakçı, 2021).

2017 yılında Cumhurbaşkanı Erdoğan, Uluslararası İşbirliği için Bir Kuşak, Bir Yol Forumu'nun ilk toplantısına katılmak üzere Devlet Başkanı Xi Jinping'in davetlisi olarak Çin'i ziyaret etti. Diğer birçok liderin de katıldığı bu etkinliğe katılmak, Türk hükümetinin Pekin ile ilişkilerini daha da güçlendirme arzusunu yansıtmıştır (Anadolu Ajansı, 2017). Forumun 2019'daki ikinci toplantısına Türkiye en üst düzeyde katılmazken, Cumhurbaşkanı Erdoğan aynı yıl içinde Çin devlet başkanının davetlisi olarak Çin'e resmi bir ziyaret gerçekleştirdi.

Bu ziyaret, Çin'in Türk dış politikasında artan önemi ortaya koymuştur (Sabah, 2019). Sonuç olarak, Türkiye Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın 2010'lu yıllarda Çin'i oldukça sık ziyaret etmesi dikkat çekicidir: Başbakan olarak bir kez (2012'de) ve Cumhurbaşkanı olarak iki kez (2015 ve 2019'da) ikili bazda resmi ziyaretler ve iki kez (2017 ve 2019'da) uluslararası toplantılara katılmak üzere ziyaretler gerçekleştirmiştir.

Çinli şirketlerin toplam yatırımlarının 4,5 milyar dolara ulaşmasıyla, Çin yatırımlarının son yıllarda çok önemli ölçüde arttığını da gözlemek mümkündür. Bu miktarın yaklaşık %70'inin 2019-2023 yılları arasında yapıldığı göz önünde bulundurulduğunda, Çin'in Türkiye'deki yatırımlarının yakın zamanda daha da artması beklenmektedir (Yılmaz, 2021).

Bölgesel konulara yönelik Türk dış politikası

AK Parti döneminde Türk dış politikasının temel özelliği, ülkenin Orta Doğu, Doğu Akdeniz, Kafkaslar, Kuzey Afrika ve Balkanlar'daki yoğun etkinliği olmuştur. Türkiye'nin bu bölgelerle ilişki düzeyini, ekonomik, askeri ve diplomatik kapasitesinin genişlemesinin yanı sıra uluslararası sistemdeki dönüşümün buralara yansımaları ve Cumhurbaşkanı Erdoğan başta olmak üzere üst düzey liderlerin Türkiye'nin dünya siyasetindeki yeri hakkındaki düşünceleri belirlemiştir. Türkiye bu bölgelere yönelik politikasını İran, İsrail, Mısır ve Suudi Arabistan gibi bölgesel güçlerin yanı sıra ABD, Rusya ve

bazı Avrupa ülkeleri gibi küresel güçlerle rekabet içinde şekillendirdi. Ancak aynı zamanda, bölgesel meseleleri ele almak için bu ülkelerle "normalleşme" ve işbirliğini sürdürmek zorunda kalmıştır.

Ankara'nın özerk bir dış politikaya sıkı sıkıya bağlı olması ve ekonomik, güvenlik ve siyasi çıkarlarına öncelik vermesi, Türkiye ile üç küresel aktör olan ABD, Rusya ve Avrupa Birliği ve bunların bölgesel ortakları arasında Orta Doğu ve Doğu Akdeniz'de bir çatışmaya yol açtı. PKK/YPG tehdidinin ciddiyetini koruduğu komşu ülkeler olan Suriye ve Irak'ta çeşitli askeri operasyonlar düzenleyen Türkiye, terörle mücadele çerçevesinde ABD, Rusya ve İran gibi küresel ve bölgesel güçlerle karşı karşıya gelmekten kaçınmadı. Bununla birlikte, bu gerginlik döneminde Türk hükümeti devam eden sorunlara barışçıl çözümler getirmek için aynı güçlerle müzakerelere girmiş ve ortak hareket etmiştir. Örneğin Ankara, Kürdistan Demokrat Partisi lideri Mesud Barzani'nin 2017'de Kuzey Irak'ta gerçekleştirdiği bağımsızlık referandumuna karşı Tahran ve Bağdat ile birlikte çalıştı. Aynı şekilde, Suriye sorununa kapsamlı bir çözüm bulmak için Moskova ve Tahran ile Astana ve Soçi'de görüşmeler gerçekleştirdi.

Trablus'ta Türk yetkililer her iki ülkeye de asker göndermek için ilgili aktörlerle askeri işbirliğini güçlendirdi. Ancak bu durum Türkiye'yi Katar ve Libya'da karşı karşıya geldiği Suudi Arabistan, BAE ve Mısır ile uygun koşullarda diplomatik müzakereler yoluyla normalleşme arayışından alıkoymadı. 2020 yılında Azerbaycan, İkinci Karabağ Savaşı'nda Türkiye'nin özellikle silahlı insansız hava araçlarını kullanarak verdiği destekle Ermenistan'ı yenilgiye uğratmış ve Ermenistan hükümetini zor durumda bırakmıştır. Bu doğrultuda Erivan, Ankara'nın yeniden normalleşme çağrılarına olumlu yanıt verdi ve iki ülke 2021'in sonlarında bu amaçla temas kurmaya başladı (Duran, 2021).

2010'larda Türkiye, Arap ayaklanmaları sırasında bölgede patlak veren istikrarsızlık ve Batı ile gerilen ilişkileri nedeniyle dikkatini ulusal güvenliğe kaydırdı. Ekonomik ve askeri kapasitesindeki artış Türkiye'yi nispeten bağımsız bir dış politika izlemeye teşvik etmiş, bu da Ankara'nın dış politikada işbirliğine bağlı kalmasını zorlaştırmak için ülke içindeki ve Orta Doğu'daki "müttefiklerini"

ve “vekillerini” kullanan bazı Batılı devletleri hayal kırıklığına uğratmıştır. Böylece ulusal güvenlik kaygıları ve vurgusu Ankara'nın bölgesel politikalarında daha belirgin bir rol oynamaya başladı. Ankara'nın 2020'lerde ekonomik işbirliğinin bölgesel politikalarında daha büyük bir rol oynamasını sağlamak için yeniden normalleşme girişimlerinde bulunduğunu söylemek mümkündür. Aynı zamanda, Türkiye'nin Rusya-Ukrayna savaşını sona erdirme ve tahıl koridorunu açma çabaları, bölgesel ve küresel sorunların çözümünde arabulucu olma niyetinin sinyallerini vermiştir.

Sonuç

Türkiye'nin özerk bir dış politika yönünde önemli adımlar attığı ve Türk dış politikasını Batı'nın nüfuzundan kurtarma çabaları nedeniyle ABD ve bazı Avrupa devletleriyle ciddi gerilimler yaşadığı sonucuna varabiliriz. Bu anlamda Türk politikacılar, Batılı devletlerin PKK/YPG ve FETÖ gibi terörist gruplarla ilişkilerini ve yaptırımlarını, Türkiye'nin “uyumlu” politikasını yeniden tesis etme girişiminin bir parçası olarak görmüştür. Ancak bu zorluklara rağmen Ankara, ulusal çıkarlarını önceleyen özerk bir dış politika izlemeyi başarmıştır.

Bir dizi kriz ve çatışmanın damga vurduğu uluslararası sistemin çalkantılı manzarası, stratejik liderlik ve işbirliğine dayalı eyleme duyulan acil ihtiyacın altını çizmektedir. Dünya Covid-19 salgını, Rusya-Ukrayna Savaşı ve İsrail-Filistin çatışmasının sonuçlarıyla boğuşurken, küresel yönetişimin geleneksel mekanizmalarının bocaladığı ve yerini kaotik birçok kutupluluk dönemine bıraktığı açıkça görülüyor. Bu değişen ortamda Türkiye, bölgesel ve küresel dinamiklerin karmaşıklığını esneklik ve uyumlulukla yönlendiren önemli bir oyuncu olarak ortaya çıkmaktadır. AK Parti liderliğindeki Türkiye, uluslararası sistemdeki dönüşümün ortaya çıkardığı zorlukları ele alma konusunda proaktif bir yaklaşım sergilemiştir. BM kurumlarının reformunu savunmaktan bölgesel istikrar ve işbirliğine yönelik girişimlere öncülük etmeye kadar, Türkiye daha adil ve istikrarlı bir küresel düzeni şekillendirme kararlılığını göstermiştir.

Türkiye'nin stratejisinin merkezinde stratejik özerklik arayışı, coğrafi önemini ve yumuşak güç varlıklarını ulusal çıkarlarını ilerletmek için kullanırken, komşularında ve ötesinde barış ve istikrarı teşvik etmek yer almaktadır. Stratejik ortaklıklar ve diplomatik girişimler yoluyla Ankara, daha güvenli ve müreffeh bir dünya inşa etme çabalarına aktif olarak katkıda bulunurken kendisini küresel kaosun istikrarsızlaştırıcı etkilerinden izole etmeye çalışmaktadır. Türkiye bölgesel ve küresel meselelerde yapıcı bir rol oynamaya devam ederken, uluslararası toplumun karşılaştığı çok yönlü zorlukların ele alınmasında diyalog, işbirliği ve kolektif eylemin önemini altını çizmektedir. Barış, refah ve istikrar vizyonunu teşvik eden Türkiye, tüm ulusların yararına olacak şekilde daha kapsayıcı ve adil bir uluslararası sistemin şekillendirilmesi yönündeki kararlılığını bir kez daha teyit etmektedir.

AK Parti hükümetleri döneminde Türkiye, kara sınırı bulunmayan Katar, Libya ve Somali'de girişimlerde buluna-

rak bölgesel sorunların çözümüne aktif katkı sağlayan bir dış politika izlemiştir. Ayrıca, bölgesel bir güçten küresel bir güce dönüşme niyetinin sinyalini vermek için daha adil bir uluslararası düzenin kurulmasını talep ederek BM reformunu savunmaktadır.

Son olarak, Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın Türkiye'nin dünyanın en büyük 10 ekonomisinden biri olma taahhüdünü defalarca yinelemesi, küresel bir güç olma isteğini yansıtmaktadır. Türkiye bu hedeflere, Türk dış politika yöneliminin vizyonu olan “Türkiye Yüzyılı”nda bir “Türkiye eksenli” oluşturarak ulaşmaya kararlıdır (Kanat & Duran, 2024).

Kaynakça / References

- Akkemik, K. A. (2024). Structural shift in Türkiye-East Asia economic relations: The demise of Japan and the rise of China and South Korea. *Insight Turkey*, 26(1), 169-185.
- Ataman, M. (2018, September 30). Balancing against American hegemony. *Daily Sabah*. <https://www.dailysabah.com/columns/ataman-muhittin/2018/09/05/balancing-against-american-hegemony>
- Ataman, M. (2023). The ‘century of Türkiye’: a new foreign policy vision for building the Türkiye axis. *Insight Turkey*, 25(3), 73-96.
- Bunde, T., Eisentraut, S., & Schütte, L. (2024). Lose-lose. *Munich security report* 2024.
- Butchard, P. M. (2022). The responsibility to protect and the failures of the United Nations Security Council. *Hart Publishing*.
- Deveci, M., & Kabakcı, F. (March 1, 2022). Dışişleri bakanı Çavuşoğlu: Yaptırımlara katılma eğilimimiz yok. *Anadolu Agency*. <https://www.aa.com.tr/tr/politika/disisleri-bakani-cavusoglu-yaptirimlara-katilma-egilimimiz-yok/2520335>
- Devecioğlu, K. (2024). Türkiye and Somalia: A new cooperation approach from regional security to economic development. *OR-SAM Analysis*, No. 317.
- Duran, B. (2019, July 13). S-400'lerin teslimatı ve 15 Temmuz. *Sabah*. <https://www.sabah.com.tr/yazarlar/duran/2019/07/13/s-400lerin-teslimati-ve-15-temmuz>
- Duran, B. (2021, December 17). Normalleşmenin yeni durağı, Ermenistan. *Sabah*. Armağan Gözkaman, “Türkiye-Ermenistan ‘Normalleşmesi’: Farklı Koşullar, Yeni Bir Yaklaşım”, *Anadolu Agency*, (May 6, 2022), retrieved from <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/turkiye-ermenistan-normallesmesi-farkli-kosullar-yeni-bir-yaklasim/2580860>.
- Duran, B. (2024a, March 30). Busy post-election agenda awaits Türkiye after local vote. *Daily Sabah*. <https://www.dailysabah.com/opinion/columns/busy-post-election-agenda-awaits-turkiye-after-local-vote>
- Duran, B. (2024b). Türkiye's vision for its new century. Kanat, K. B., & Duran, B. (Ed.), *What does the century of Türkiye vision say to Türkiye and the world?* (ss. 11-31). SETA Publications.
- Duran, B. (2024c, February 19). Türkiye' diplomatic normalization efforts to Yield Key Alliances. *Daily Sabah*. <https://www.dailysabah.com/opinion/columns/turkeyes-diplomatic-normalization-efforts-to-yield-key-alliances>

- Duran, B. (2024d, February 3). Ready to explode' Middle East and the U.S. Daily Sabah. <https://www.dailysabah.com/opinion/columns/ready-to-explode-middle-east-and-the-us>
- Farhat, B. (2024, February 7). Saudi Arabia says no relations with Israel before recognition of Palestinian state on 1967 borders. Al Monitor. <https://www.al-monitor.com/originals/2024/02/saudi-arabia-says-no-relations-israel-recognition-palestinian-state-1967-borders>
- Fidan, H. (2023). Turkish foreign policy at the turn of the 'century of Türkiye': Challenges, vision, objectives, and transformation. *Insight Turkey*, 25(3), 11-25.
- Ikenberry, G. J., Mastanduno, M. & Wohlforth, W. C. (2009). Introduction: Unipolarity, state behavior and systemic consequences. *World Politics*, 61(1), 1-27.
- İnat, K., & Yıldız, M. (Fall 2021). Will the rise of China transform the international system?. *Insight Turkey*, 23(4), 231-258.
- Işık, Y. E. (2022, July 4). Savunma ve havacılık ihracatı 2 milyar dolar sınırında!. *Defence Turk*. <https://www.defenceturk.net/savunma-ve-havacilik-ihracati-2-milyar-dolar-sinirinda>
- Kabakçı, F. (2021, March 24). Türkiye-Çin ilişkileri birçok alanda geliyor. *Anadolu Agency*. <https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/turkiye-cin-iliskileri-bircok-alanda-gelisiyor/2186643>.
- Kanat, K. B. & Duran, B. (Eds.). (2024). Türkiye's vision for its new century. SETA Publications.
- Özkan, M. (2024). Why did Turkey sign a defense agreement with Somalia? *Politics Today*.
- Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı. (2022). Türkiye'nin çok taraflı ulaştırma politikası. https://www.mfa.gov.tr/turkiye_nin-cok-taraflil-ulastirma-politikasi.tr.mfa
- Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı. (2022). Yeniden Asya girişimi. <https://www.mfa.gov.tr/yeniden-asya-girisimi.tr.mfa>
- Schweller, R. (2022). Polarity in International Relations: Past, Present, Future. Græger, N., Heurlin, B., Wæver, O. & Wivel, A. (Eds.) *An emerging world that defies historical analog*, (ss. 389-410). Plagrove Macmillan.
- Suleymanov, A. V. (2017). United Nations role in resolution international conflicts. *International Relations*, 17(1), 86-94.
- URL 1. UN News: Global Perspective Human Stories (7 Şubat 2024). Peace is UN's Raison D'être: Guterres (Erişim Tarihi: 13.08.2024) <https://news.un.org/en/story/2024/02/1146322>
- URL 2. Anadolu Agency (22 December 2023). NATO chief says Russia suffered 'strategic defeat' in Ukraine. (Erişim Tarihi:13.08.2024) <https://www.aa.com.tr/en/europe/nato-chief-says-russia-suffered-strategic-defeat-in-ukraine/3089990>
- URL 3. Yeni Şafak (16 Eylül 2023). Türkiye-Iraq development road project: Enhancing regional connectivity, trade. (Erişim Tarihi:13.08.2024) <https://www.yenisafak.com/en/news/turkiye-iraq-development-road-project-enhancing-regional-connectivity-trade-3670576>.
- URL 4. Yıldırım, G. (2022, Haziran 14). Milli İHA ve SİHA'lar ihracat şampiyonunu değiştirdi. *Anadolu Agency*. <https://www.aa.com.tr/tr/bilim-teknoloji/milli-ihave-sihalar-ihracat-sampiyonunu-degistirdi/2613116>
- URL 5. Savunma SanayiST (Haziran 14, 2022). Savunma ve havacılık'ta 2021 yılının ihracat rekortmenleri. (Erişim Tarihi:13.08.2024) <https://www.savunmasanayist.com/turksat-5b-uydusu-hizmete-alma-toreni-gerceklestirildi>
- URL 6. NTV (Mart 11, 2022). Cumhurbaşkanı Erdoğan: Ukrayna haklı davasında yalnız bırakıldı. (Erişim Tarihi:13.08.2024) <https://www.ntv.com.tr/turkiye/cumhurbaskani-erdogan-ukrayna-hakli-davasinda-yalniz-birakildi,-YO-zJwSb0SdgW0M-hzeqhw>
- URL 7. Hürriyet (Temmuz 23, 2022). Tahıl krizini bitiren tarihi imza! Karadeniz'in kilidini İstanbul açtı. (Erişim Tarihi:13.08.2024) <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/tahil-krizini-bitiren-tarihi-imza-karadenizin-kilidini-istanbul-acti-42105535>
- URL 8. TRT Haber (Temmuz 22, 2022). Guterres: Anlaşma Erdoğan'ın ısrarlı çabalarıyla oldu. (Erişim Tarihi:13.08.2024) <https://www.trthaber.com/haber/gundem/guterres-anlasma-erdoganin-isarli-cabalarıyla-oldu-696515.html>
- URL 9. Anadolu Ajansı (May 16, 2017). Kuşak ve Yol Forumu'nun ardından. (Erişim Tarihi: 13.08.2024) <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/kusak-ve-yol-forumunun-ardindan/819306>
- URL 10. Sabah, (Temmuz 4, 2019). Cumhurbaşkanı Erdoğan, Çin'de gazetecilerin sorularını yanıtladı. (Erişim Tarihi:13.08.2024) <https://www.sabah.com.tr/gundem/2019/07/04/cumhurbaskani-erdogan-cinde-gazetecilerinsorularini-yanitladi>
- Üstün, K. (2019, Nisan 20). S-400 krizi eşğinde Türk-Amerikan ilişkileri. *Sabah*. <https://www.sabah.com.tr/yazarlar/perspektif/kadir-ustun/2019/04/20/s-400-krizi-esiginde-turk-amerikan-iliskileri>
- Walt, S. M. (2023). America is too scared of the multipolar World. *Foreign Policy*. Waltz, K. N. (1979). *Theory of international politics*. Addison Wesley.
- Wohlforth, W. C. (2009). Unipolarity, status competition, and great power war. *World Politics*, 61(1), 28-57.
- Yeşiltaş, M. (2017, Aralık 16). Türkiye, batı ve S-400. *Sabah*. <https://www.sabah.com.tr/yazarlar/perspektif/murat-yesiltas/2017/12/16/turkiye-bati-ve-s-400>
- Yılmaz, M. Ş. (2021, Aralık 30). Pekin büyükelçisi Önen: Çin'in ülkemize yatırımları son dönemde önemli ivme kazandı. *Anadolu Agency*. <https://www.aa.com.tr/tr/gundem/pekin-buyukelcisi-onen-cin-in-ulkemize-yatirimlari-son-donemde-onemli-ivme-kazandi/2461397>
- Yılmaz, N. (2024). Asia anew initiative: main aspects of Türkiye's Asia opening. *Insight Turkey*, 26(1), 11-21.
- Yücel, H. (2020). No. 302.

TÜBA HEYETİ DÜNYA BİLİM FORUMU'NA KATILDI

Macaristan'ın başkenti Budapeşte'de 11. Dünya Bilim Forumu (World Science Forum - WSF) gerçekleştirildi.

Macaristan'ın başkenti Budapeşte'de 11. Dünya Bilim Forumu (World Science Forum - WSF) gerçekleştirildi.

12. Dünya Bilim Forumu'nun ev sahibi Endonezya oldu.

Bilime Güven, Risk Değerlendirme, Geleceğin Zirvesi, Bilimde İş Birliği, Koordinasyon ve Yönetişim başlıklarında genel oturumlardan oluşan programda bilim insanları ayrıca 8 tematik oturum, 4 Bakanlar Yuvarlak Masa toplantısında bir araya düzenlendi. Parlamento Oturumundaki üst başlık olan "Bilim Ekosistemlerinin Reformu: Ne İşe Yarıyor, Ne Eksik, Daha İyisi Nasıl Yapılır?" sorusuna cevap arandı. Forumun sonunda yapılan oylama sonucunda 2026 yılında planlanan 12. Dünya Bilim Forumu'na Endonezya'nın ev sahipliği yapmasına karar verildi.

TÜBA'yı Akademi Asli Üyesi Prof. Dr. Muzaffer Elmas'ın temsil ettiği heyette TÜBA Asosye Üyesi Prof. Dr. Şener Aktürk, TÜBA Genç Akademi Üyeleri Prof. Dr. Hacer Topaktaş Üstüner ve Doç. Dr. Muhammet Zahit Atçıl ile TÜBA Genç Akademi Temsilcisi Dr. Öğr. Üyesi Mürsel Doğrul yer aldı.

Wsf'de Türk – Macar oturumu

"Küresel dönüşümler esnasında bilim ve politika" alt başlığında düzenlenen programda TÜBA ve Macar Bilimler Akademisi organizasyonu ile gerçekleştirilen "Bilim Diplomasisi Çerçevesinde Macaristan-Türkiye İlişkileri" adlı oturumda Macaristan ve Türkiye arasındaki tarihsel, güncel bilimsel ve kültürel ilişkiler detaylarıyla masaya yatırıldı; Macar-Türk ilişkilerinin çok yönlü yapısı, ikili ilişkilerin güçlendirilmesinde bilim diplomasisinin rolü tartışıldı. Macaristan ve Türkiye'yi yüzyıllar boyunca birbirine bağlayan çok yönlü iş birliğinin incelenmesiyle başlayan oturumun moderatörlüğünü üstlenen TÜBA

Asosye Üyesi Prof. Dr. Şener Aktürk oturumda "Macaristan ve Türkiye: Yüzyıllar Boyunca Çok Boyutlu İş Birliği" adlı konuşma yaptı. TÜBA Şeref Üyesi Prof. Dr. Gábor Hamza "19. ve 20. Yüzyılda Türkiye ve Macaristan Arasındaki Hukuki İlişkiler" başlığındaki sunumuyla 19. ve 20. yüzyıllarda iki ülke arasındaki hukuki ilişkileri tartışarak Macar-Türk etkileşimlerini şekillendiren, diplomatik ve hukuki alanları etkileyen konulara ışık tuttu. TÜBA Genç Akademi Üyeleri Doç. Dr. Muhammet Zahit Atçıl "Türkiye ve Macaristan Arasındaki İlişkiler: Tarihsel Bir Bakış" konuşmasıyla Türkiye ve Macaristan arasındaki ilişkilerin gelişimini ve etkileşimini tarihsel bir bakış açısıyla sunarken, Prof. Dr. Hacer Topaktaş Üstüner "Bilimsel Ortaklık Alanları Olarak Türkoloji ve Hungaroloji"yle Türkoloji ve Hungaroloji alanlarını, bilimsel iş birliğini ve kültürel alışverişi teşvik eden tamamlayıcı disiplinler olarak inceledi. Üstüner, bu disiplinlerin nasıl entelektüel köprüler kurduğunu ve karşılıklı anlayışı nasıl geliştirdiğini anlattı. Macar Bilimler Akademisi Üyesi Prof. Dr. İstván Vásáry ise "Macar Türkolojisi'nin Türkiye'deki Türk Çalışmalarının Gelişimine Katkısıyla Macaristan'ın Türk akademisine yaptığı önemli katkıları vurgulayarak Macar Türkolojisi alanına ve bu alanın Türkiye'deki Türk çalışmalarının evrimi üzerindeki etkisine dair görüşler ortaya koydu.

TÜBA heyetinden TC Budapeşte Büyükelçiliğine ziyaret

TÜBA Heyeti, forumun ardından Budapeşte Büyükelçisi Gülşen Karanis Ekşioğlu'nu ziyaret etti. Görüşmede Büyükelçi Ekşioğlu, TÜBA'nın üniversiteler, araştırma kuruluşları ve akademisyenlerin Birlikte Daha İyi Bir Gelecek İçin temasıyla düzenleyeceği "2025 Bilim ve İnovasyon Yılı"na katkısının çok değerli olacağını ifade etti. Prof. Elmas, Ekşioğlu'na Akademi'nin son dönem yayınlarından hediye etti.

BAŞKAN ŞEKER, KAPSÜL TEKNOLOJİ PLATFORMUNU İNCELEDİ

TÜBA Başkanı Prof. Dr. Muzaffer Şeker, NEÜ Tıp Fakültesi Anatomi Kürsüsünün 40. kuruluş yıl dönümünde konuştu ve Büyükşehir Belediyesi Kapsül Teknoloji Platformu'nda incelemelerde bulundu.

TÜBA Başkanı Prof. Dr. Muzaffer Şeker, NEÜ Tıp Fakültesi Anatomi Kürsüsünün 40. Kuruluş yıl dönümünde konuştu ve Büyükşehir Belediyesi Kapsül Teknoloji Platformu'nda incelemelerde bulundu.

TÜBA Başkanı Prof. Dr. Muzaffer Şeker Konya'ya yaptığı ziyarette, Büyükşehir Belediyesi Kapsül Teknoloji Platformu'nda incelemelerde bulundu. Platform Genel Koordinatörü Emre Genç, Başkan Şeker'e Kapsül Teknoloji Platformunun kuruluşunu, tarihçesini, yapılan projeleri, teknoloji yarışmalarındaki başarılarını anlattı. Teknolojiye ilgi duyan ve bu alanda yetenekli tüm gençleri bir araya getiren, onlara etkin öğrenme ortamı sağlayarak becerilerini geliştirmelerine ve potansiyellerini keşfetmelerine yardımcı olan platform hakkında bilgi verdi.

NEÜ Tıp Fakültesi Asım Duman Konferans Salonunda Anatomi Bölümünün 40. kuruluş yıl dönümü toplantısına katıldı. Toplantıda konuşan Şeker, "Arkadaşlarımızdan aldığımız davete üzerine meslektaşlarımız, anatomi ailesi ve sevgili öğrencilerimizle bir araya gelmekten mutluluk duydum." dedi ve katılımcılara sertifikalarını takdim etti.

Başkan Şeker ayrıca Fakülte Dekanı Prof. Dr. Şükrü Nail Güner ve Nezahat Keleşoğlu Sağlık Bilimleri Fakültesi

Dekanı Prof. Dr. Mehmet Tuğrul Yılmaz'ı makamında ziyaret etti. Her iki dekanlığa misafirperverlikleri için teşekkür etti ve Sağlık Bilimleri Fakültesi'nin Ahmet-Nezahat Keleşoğlu Vakfı tarafından yaptırılan yeni binasının güzel bir kazanım olduğunu görmekten memnun olduğunu söyledi. Vakıf yöneticilerine ve emeği geçen herkese teşekkürlerini ilettiler.

Nezahat Keleşoğlu Sağlık Bilimleri Fakültesi Fizyoterapi ve Rehabilitasyon Bölümü Öğretim Üyesi Dr. Öğr. Üyesi Neslihan Altuntaş Yılmaz tarafından düzenlenen "FİS 2024 Fizyoterapide İnovasyon Sergisi" kapsamında Fizyoterapi ve Rehabilitasyon bölümü öğrencileri fizyoterapi alanında problemleri giderme konusuna odaklanarak bu problemlere çözüm olabileceğini düşündükleri eserlerini sergilediler. Başkan Şeker inovasyon sadece bir buluş anlamına gelmez, bir ürün veya hizmeti ele alıp ürüne yeni etkin özellikler eklemek ve insanlığın hizmetine sunmaktır dedi ve bölümleri itibarıyla sağlık sektöründe olan öğrencilerin eserlerinden oluşan sergi dolayısıyla kendilerini tebrik etti, eserleri tek tek inceledi ve öğrencilere başarılar diledi.

'SÜRDÜRÜLEBİLİR EKONOMİ ve FİNANSIN GELECEĞİ: KÜRESEL MEYDAN OKUMALAR ve FIRSATLAR' SEMPOZYUMU

TÜBA, sürdürülebilirliğin ekonomi ve finans dünyasına etkisini masaya yatırmak ve küresel ölçekteki zorlukları tartışmak üzere "Sürdürülebilir Ekonomi ve Finansın Geleceği: Küresel Meydan Okumalar ve Fırsatlar" sempozyumunu gerçekleştirdi.

TÜBA-Sürdürülebilir Kalkınma ve Finans Çalışma Grubu'nun sürdürülebilirliğin ekonomi ve finans dünyasına etkisini masaya yatırmak ve küresel ölçekteki zorlukları tartışmak üzere düzenlediği "Sürdürülebilir Ekonomi ve Finansın Geleceği: Küresel Meydan Okumalar ve Fırsatlar" sempozyumu Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi (AYBÜ) Esenboğa Külliyesi'nde gerçekleştirildi.

TÜBA Başkanı Prof. Dr. Muzaffer Şeker, TÜBA Asli Üyesi ve Sürdürülebilir Kalkınma ve Finans Çalışma Grubu Yürütücüsü Prof. Dr. Mehmet Bulut ve AYBÜ Siyasal Bilgiler Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Hakkı Odabaş'ın konuşmalarıyla başlayan programa kamu kurum ve kuruluşlarından temsilciler, araştırmacılar, üniversite akademik ve idari personeli, öğrenciler ve davetliler katıldı. Sanayi ve Teknoloji Bakan Yardımcısı Zekeriya Coştu, Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, İklim Değişikliği Başkan Yardımcısı Dr. Tuğba Dinçbaş, Hazine ve Maliye Bakanlığı, Finansal Piyasalar ve Kambiyo Genel Müdürü Deniz Yılmaz'ın da yer aldığı 4 oturumda; akademisyenler, politika yapıcılar, iş dünyası liderleri ve sivil toplum kuruluşlarının temsilcileri arasındaki etkileşimle sürdürülebilir bir gelecek için fikir ve bilgi alışverişi yapıldı.

Sürdürülebilir ekonomik büyüme ve finansal istikrarın sağlanmasında karşılaşılan zorlukları ele almak üzere planlanan sempozyumda çeşitli disiplinlerden 10'un üzerinde kurum ve üniversitelerden 20'den fazla konuşmacı bir araya geldi. Konu hakkında stratejik yaklaşımlar sunmak ve küresel meydan okumaların üstesinden gelmek için yenilikçi çözümler öneren sempozyum programı sürdürülebilirlik konusunda

farkındalığı artırmak, politika yapıcılarını bilgilendirmek ve toplumun bu önemli konuya dair bilincini güçlendirmek için bir platform sundu.

Akademisyenler, politika yapıcılar, iş dünyası liderleri ve sivil toplum kuruluşlarının temsilcileri bir araya geldi.

Sürdürülebilir ekonomik büyüme ve finansal istikrarın sağlanmasında karşılaşılan zorlukları ele alacak olan sempozyum, tüm zorlukların üstesinden gelmek için çeşitli disiplinlerden gelen uzmanların görüşlerini bir araya getirdi. 10'un üzerinden kurum ve üniversiteden 20'den fazla konuşmacının katıldığı sempozyum, sürdürülebilirlik konusunda farkındalığı artırmak, politika yapıcılarını bilgilendirmek ve toplumun bu önemli konuya dair bilincini güçlendirmek için bir platform sundu. Sürdürülebilir ekonomik ve finansal politikaların geliştirilmesine yönelik stratejik yaklaşımlar sunmak ve küresel meydan okumaların üstesinden gelmek için yenilikçi çözümler öneren sempozyum programı;

akademisyenler, politika yapımcılar, iş dünyası liderleri ve sivil toplum kuruluşları arasındaki etkileşimle, sürdürülebilir bir gelecek için ortak bir vizyonu tartışıldı.

Sanayi ve Teknoloji Bakan Yardımcısı Zekeriya Çoştu, iklim değişikliğiyle mücadelede sanayiye atfedilen rolün önemine işaret ederek, "Türkiye, iklim değişikliğiyle mücadelede kendi üzerine düşen görevi layıkıyla yerine getirecek." dedi. Bakan Yardımcısı Çoştu, yaptığı konuşmada, insani krizler ve devletler arası çatışmaların kurulu dünya düzeninin ne kadar sürdürülemez olduğunu gösterdiğini belirterek, "Yaşadığımız pandemi süreci de kurulu ekonomik düzenin kırılganlığına işaret etti. Pandemide ekonomiler adeta durma noktasına geldi. Dünya ekonomisi büyük bir kırılma yaşadı ve insanlık zor bir sınavdan geçti. Bunun etkilerini yaşamaya devam ediyoruz." ifadelerini kullandı.

Bunun yanında iklim değişikliğiyle alakalı bir trendin de bulunduğunu anlatan Çoştu, "Dünyanın on yıllar içinde inşa ettiği ekonomik düzen, sürdürülemez ve devam ettirilemez bir iklim etkisi oluşturdu ve bunun sonuçlarını yaşıyoruz. Dünya bunun farkına vardı ve iklim değişikliğiyle mücadele gibi bir temel trend oluştu. Bu, ekonomilerden sanayiye ve ticarete kadar her alanda makro bir etki oluşturuyor." değerlendirmesinde bulundu. Çoştu, diğer bir trendin ise teknoloji tarafında olduğunu bildirerek, dünyanın, içinde bulunduğu sınavdan teknolojinin yardımıyla başa çıkma yeteneğini geliştirdiğini söyledi. Dünyanın teknolojik anlamda seviye atladığını belirten Çoştu, sözlerini şöyle tamamladı: "Söz konusu üç trendin bir araya gelmesiyle, önümüzdeki on yıllar için yepyeni bir döneme gireceğiz."

Makro dönüşümler, ülkeler için bir taraftan riskler, bir taraftan da büyük fırsatlar üretiyor. Türkiye gibi teknoloji ve sanayi yarışına biraz geç başlamış ülkeler için fırsatlar oluşturuyor. Bu fırsatları en iyi şekilde değerlendirmeliyiz. İklim değişikliğiyle mücadelede sanayiye büyük rol atfediliyor. İklim değişikliğiyle mücadele süreci sanayi üzerinde bir baskı oluşturuyor. Ülke olarak bu hususta iddialı ve samimi bir hedef ortaya koymuş durumdayız. Paris İklim Anlaşması'na taraf olduk, 2053 hedeflerimiz var. Bu noktada ülke olarak samimi ve iddialı hedeflerimiz var. Türkiye, iklim değişikliğiyle mücadelede kendi üzerine düşen görevi layıkıyla yerine getirecek."

Başkan Şeker de sürdürülebilirliğin önemine işaret ederek, "İnsan odaklı sürdürülebilirliği masaya yatırmak önemli. İnsanlığın temel ihtiyaçları çerçevesinde doğal kaynakların tüketimi ve paylaşımının gelecek nesilleri düşünerek dengeli şekilde yürütülebilmesi konularının gözden geçirilmesi gerekiyor. Yoksa kapitalist sistemin ortaya koymuş olduğu her şeyi bir şekilde tüketme ve çılgınca tüketime zorlamak, hepimizi güvenlik odaklı kısır döngüye düşürüyor." dedi.

Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı İklim Değişikliği Başkan Yardımcısı Tuba Dinçbaş da iklim değişikliği alanında yürüttükleri faaliyetlere ilişkin bilgi verdi. Hazine ve Maliye Bakanlığı Finans Piyasalar ve Kambyo Genel Müdürü Deniz Yılmaz ise bakanlığın sürdürülebilirlik alanındaki çalışmalarını konusunda değerlendirmede bulundu.

AASSA 6. GENEL KURUL ve SEMPOZYUMU

Asya Bilim Akademileri ve Toplulukları Birliği (AASSA) Başkanı ve TÜBA Asli Üyesi Prof. Dr. Ahmet Nuri Yurdusev ile TÜBA Asli Üyesi Prof. Dr. Ertuğrul Kılıç, Akademi'yi temsilen Filipinler Ulusal Bilim ve Teknoloji Akademisi'nin düzenlediği AASSA Genel Kurulu ve uluslararası sempozyumuna katıldı.

Asya Bilim Akademileri ve Toplulukları Birliği (AASSA) Başkanı ve TÜBA Asli Üyesi Prof. Dr. Ahmet Nuri Yurdusev ile TÜBA Asli Üyesi Prof. Dr. Ertuğrul Kılıç, Akademi'yi temsilen Filipinler Ulusal Bilim ve Teknoloji Akademisi (NAST PHL), InterAcademy Partnership (IAP) ve Filipinler Bilim ve Teknoloji Bakanlığı'nın (DOST) desteğiyle Manila, Filipinler'de düzenlenen AASSA Genel Kurulu ve uluslararası sempozyumuna katıldı.

Prof. Yurdusev başkanlığında ilk defa toplanan Genel Kurulda yapılan oylama sonucunda; Endonezya Bilimler Akademisi'nden Satryo Soemantri Brodjonegoro, İran Bilimler Akademisi'nden Muhammed Rıza Şems Arkedani, Hindistan Bilimler Akademisi'nden Narinder K. Mehra, Avustralya Bilimler Akademisi'nden Frances Separoviç, Japonya Bilim Konseyi'nden Satake Kenji, Kore Bilim ve Teknoloji Akademisi'nden Dohan Kim, Singapur Bilim Akademisi'nden B. V. R. Chowdari, Rus Bilimler Akademisi'nden Pavel Krestow ve Nepal Bilim ve Teknoloji Akademisi'nden Dilip Subba 2024-2027 dönemi AASSA Yönetim Kurulu üyesi seçildi.

Prof. Kılıç dijital sağlık hizmetleri ekosistemini tanıtmak, gelişmiş ve gelişmekte olan ekonomiler arasındaki trendleri, deneyimleri ve başarılı girişimleri sunmak, dijital dönüşümün hasta yönetimi ve bakım kalitesi, tıp eğitimi ve sağlık iş gücü gelişimi üzerindeki etkisini değerlendirmek, Asya'daki ortak sorunları ve endişeleri belirlemek ve sağlıkta dijital dönüşüm sürecine yönelik öneriler sunmak amacıyla planlanan "Sağlık Hizmetlerinde Dijital Dönüşüm" konulu uluslararası sempozyumda Türk Sağlık Sisteminde Dijital Dönüşüm başlıklı sunum yaptı. "Dijital dönüşüm maliyetini elbette hükümet üstlenmelidir. Türkiye'nin sağlık hizmetleri sürecinin tamamen dijitalleşti. Örneğin e-Nabız Kişisel Sağlık Sistemi, 2015'ten beri Türkiye vatandaşların dijital sağlık kayıtlarına erişmesini sağlıyor. Bu sistem, 1500'den fazla hastane ve 9000 sağlık merkezinden bilgi çekiyor." dedi. Türkiye'nin 2004 yılında Sağlık Bilgi Sistemleri Eylem Planı ile başlayan dijital dönüşüm yol haritasının 2008 yılında sağlık verilerinin merkezileştirilmesini ve 2016 yılında işitme engellilere video çeviri hizmeti sunan bir iletişim merkezinin kurulmasını da içerdiğinden bahsetti.

Orta Doğu'da Barış için Kapsamlı Bir Anlaşma

Prof. Dr. Jeffry David Sachs

TÜBA Şeref Üyesi / Columbia Üniversitesi

Orta Doğu'daki ve dünyadaki insanların büyük çoğunluğu barış isterken şiddet yanlısı bir azınlık bölgeyi sonu gelmez savaflara sürüklemektedir.

Orta Doğu'da barışın anahtarı bölgedeki tüm devletlerin ve halkların güvenliğidir. Amerika Birleşik Devletleri'nde yeni bir başkanın göreve gelmesi kapsamlı bir barış için fırsat sunmaktadır.

Tüm devletlerin ve halkların güvenliği, devlet dışı militan güçlerin silahsızlandırılması demektir. Bölgedeki tüm uluslararası diplomatik ilişkilerin normalleşmesi ve Filistin halkının da İsrail gibi kendi egemen devletine sahip olması demek olacaktır. Komşu ülkeler Lübnan ve Suriye'nin toprak bütünlüğünün ve istikrarının korunması, tüm ülkelerin bölgede nükleer silahların yayılmasını önleme taahhüdü vermesi demektir. Ayrıca diplomatik ilişkilerin normalleşmesinin bir parçası olarak tüm ekonomik yaptırımların kaldırılması ve ekonomik kalkınmaya büyük bir teşvik sağlanması da mümkün olacaktır.

Milyonlarca insan, karşı tarafın kendilerini öldürmek isteyen amansız bir düşman olduğuna inanarak dehşete düşmüş durumdayken yalan yanlış nefret söylemleri de bu korkuyu körüklüyor.

Böylesi kapsamlı bir anlaşma her ülkenin ulusal güvenlik çıkarına olacaktır. Tüm tarafların meşru amaçlarına ulaşmalarını sağlamakla birlikte daha da önemlisi, uluslararası hukuka da uygun olacak, dolayısıyla Birleşmiş Milletler ve tüm üye devletler tarafından desteklenecektir.

Orta Doğu'daki ve dünyadaki insanların büyük çoğunluğu barış istemektedir. Ancak İsrail ve Arap dünyasındaki şiddet yanlısı azınlık barışa karşı çıkmaktadır. Paralı ordular savaş ganimetleri için savaşıyor ve kimi silah üreticileri çatışmaları alevlendiriyor. Bazı barış karşıtları, bugünün gerçeklerini açıkça ihlal ederek eski imparatorlukları yeniden kurmayı hayal ediyor.

Milyonlarca insan, karşı tarafın kendilerini öldürmek isteyen acımasız bir düşman olduğuna inanarak korku içinde yaşıyor. Bu korkuları yalan yanlış nefret söylemleri besliyor. Büyük korku içinde olanlara, altmış yıl önce Başkan John F. Kennedy'nin bilgelikliğini hatırlatalım:

Gerçekten de, şu anda bizi ayıran uçurumların ve engellerin ötesinde, kalıcı düşmanlar olmadığını hatırlamalıyız. Bugün düşmanlık bir gerçektir, ancak hükmeden bir yasa değildir. Zamanımızın en yüce gerçeği, Tanrı'nın çocukları olarak bölünmezliğimiz ve bu gezegendeki ortak savunmasızlığımızdır.

Kennedy'nin barışa olan güveni ABD ve Sovyetler Birliği'nin Nükleer Denemelerin Kısmi Yasaklanması Anlaşması'nı imzalamasını ve uygulamasını sağlamıştır. Bugün, "Anlaşma Sanatı" bir dünya savaşını önleyebilir.

Orta Doğu, engin ve eşsiz tarihi ve dünya medeniyetine armağanları nedeniyle medeniyetin beşiği olarak bilinir. Üç tek tanrılı inancın hepsi bu bölgede doğmuştur ve hepsi barışı öğütler ve arzular. Orta Doğu bugün nükleer bir yangın riskiyle karşı karşıyayken, kapsamlı bir barış anlaşmasının zamanı gelmiştir. Dünyanın siyasi liderleri ve dini liderleri barışı kendi ellerinde tutmaktadır.

2025'te yapılacak kapsamlı bir barış anlaşması yedi tedbiri içermelidir:

- İsrail, Filistin, Lübnan, Suriye, Yemen, Irak ve İran da dâhil olmak üzere çatışmanın tüm cephelerinde BM tarafından derhal ateşkes ilan edilmesi ve tüm oluşumlardaki rehinelere ve savaş esirlerinin derhal serbest bırakılması;
- Egemen bir Filistin Devleti'nin 4 Haziran 1967 sınırlarında, başkenti Doğu Kudüs'te olmak üzere 194. BM Üye Devleti olarak kabul edilmesi; İsrail silahlı kuvvetlerinin 1967'de işgal edilen topraklardan çekilmesi ve eş zamanlı olarak tüm nüfusun korunması için BM tarafından görevlendirilen uluslararası güçlerin ve güvenlik garantilerinin devreye sokulması;
- Lübnan ve Suriye'nin toprak bütünlüğünün ve istikrarının korunması, devlet dışı tüm güçlerin tamamen silahsızlandırılması ve tüm yabancı orduların ilgili ülkelerden çekilmesi;
- İran ile güncellenmiş bir Kapsamlı Ortak Eylem Planının (KOEP) kabul edilmesi ve İran'a yönelik tüm ekonomik ve diğer yaptırımların sona erdirilmesi;
- Savaşan devlet dışı oluşumların fonlarının kesilmesi ve silahsızlandırılması da dahil olmak üzere, tüm savaş iddialarının veya savaş hallerinin sona erdirilmesi ve bölgedeki her Devletin egemenliğine, toprak bütünlüğüne ve siyasi bağımsızlığına saygı gösterilmesi ve bunların tanınması (egemen taraflarca kabul edilen müteakip toprak düzenlemeleri, güvenlik düzenlemeleri ve işbirliğine dayalı yönetim biçimleri olasılığı hariç olmak üzere);
- Bölgesel barışın tesis edilmesi ve tüm Arap ve İslam devletlerinin İsrail ile diplomatik ilişkilerini normalleştirilmesi;
- Bölgenin yeniden inşası, ekonomik toparlanması ve sürdürülebilir kalkınmasını desteklemek üzere bir Doğu Akdeniz ve Orta Doğu Sürdürülebilir Kalkınma Fonu kurulması.

BAŞKAN ŞEKER, SİNOP ÜNİVERSİTESİ'NDE AKADEMİK YIL AÇILIŞ DERSİ VERDİ

TÜBA Başkanı Prof. Dr. Muzaffer Şeker, Sinop Üniversitesi 2024-2025 Akademik Yıl açılışını "Beşerî Sermaye ve Yükseköğretim Etkileşimi: Akademik Sorumluluklar" dersiyle yaptı.

TÜBA Başkanı Prof. Dr. Muzaffer Şeker, Sinop Üniversitesi 2024-2025 Akademik Yıl açılışını "Beşerî Sermaye ve Yükseköğretim Etkileşimi: Akademik Sorumluluklar" dersiyle yaptı.

Dersine Nobel Ödüllü TÜBA Üyesi Prof. Dr. Aziz Sancar'ın "Çoğu insan zekaya inanır, ben inanmıyorum, bizi birbirimizden ayıran emektir, ben çalışmaya inanıyorum." cümlesiyle başlayan Başkan Şeker, TÜBA'nın kuruluş hikayesinin dayandığı Encümen-i Daniş ve Cem'iyyet-i İlmiyye-i Osmâniyye'den bugüne Akademinin tarihçesini resmi belgeler ve görsellerle detaylandırdı. TÜBA'nın kurumsal yapısı, üyeleri, program ve projeleri, yayınları hakkında bilgi veren Şeker, gerçek bir üniversitenin barındırması gereken unsurları anlattı.

"Eğitim-öğretim, öğrencilere bilgi ve beceri kazandırmanın yanı sıra araştırmayı teşvik eder. Araştırma süreçleri, öğrencilere eğitim-öğretim sürecinde pratiğe dökme fırsatı sunar. Araştırmalar, eğitim-öğretim sürecini destekleyen yeni bilgilerin ve yöntemlerin keşfedilmesini sağlar. Öte yandan, toplumsal katkıda bulunma amacıyla yapılan araştırmalar, toplumun karşılaştığı sorunlara çözüm bulma kapasitesini artırır. Üniversitelerin toplumsal katkıları, eğitim-öğretim ve araştırma faaliyetlerinin sonuçlarına dayanır. Öğrencilerin toplumda aktif rol alması, araştırmaların toplumsal sorunlara çözüm getirmesi gibi öğeler bu katkının parçasıdır." dedi. 1789 I. Sanayi Devriminden, kitlesel üretime 1970'lerin bilgisayar teknolojilerine, 2011 ile hayatımıza giren endüstri 4.0'a dünyanın değişimi üzerinde duran Prof. Dr. Muzaffer Şeker'i yaşanan dijital devrimin, 5G teknolojisinin dünyayı nasıl şekillendirdiğine değindi. Yapay zeka ve insanımsı robotların düzeni nasıl değiştirdiği ve Covid 19 ile dünyanın nasıl bir dönüşümden geçtiği hakkında konuştu.

Yeni teknolojilerin insanlığın üstesinden gelebileceğine emin olamadığı bir hızda ilerlediğine dikkat çeken Şeker, dijital devrimin mahremiyet, özgürlük, güvenlik arasında gerilime yol açtığını vurguladı ve tüm bunların ticari, siyasi, hukuki, ahlaki ve toplumsal maliyetlere neden olduğunu söyledi.

Türkiye'nin beşeri sermayesi hakkında söylediklerine düşen doğum oranlarından başlayan Şeker, doğurganlık hızının 2022 yılında binde 1,63 olduğuna Avrupa Birliği üyesi ülkeler arasında 5. sırada yer aldığına değindi. Doğal kaynakların dengesiz kullanımı, nitelikli insan yetiştirme ve kaynak israfı, başarı kavramı ve ölçme/değerlendirmede yaşanan sorunlar, akademik yükselmeler ve ihtisaslaşma/yan-dal problemleri, eğitimde kalite, uygulamalı eğitim, temel bilimler gibi beşeri sermaye ilişkili riskler ve tehditler üzerinde durdu. Hızla değişen teknolojiler ve uyum sorunu, bilimsel bilginin üretiminde etik sorunlar yaşandığı ve teknolojik gelişmeler ile yapay zekanın eğitime etkisiyle ilgili de konuştu.

Tüm bu başlıklar çerçevesinde üniversitelerin geleceğine dair ise "Üniversitelerin tarihî gelişimine göz atıldığında tarihî olaylar ile üniversitede görülen büyük değişiklikler arasında kuvvetli bir ilişki var. Her büyük olay, üniversiteleri dönüştürdü ve geliştirdi. Tarihsel süreç içinde üniversiteler, bilim odaklı birinci kuşak üniversitelerden eğitim ve araştırma odaklı ikinci kuşak üniversitelere, son dönemde de girişimci ve toplumla bütünleşen üçüncü kuşak üniversitelere doğru dönüşüm yaşıyor." şeklinde konuştu. Yükseköğretimdeki önlisans, lisans, yüksek lisans ve doktora öğrenci sayılarını grafiklerle gösteren Şeker, beyin göçünün en çok bilişim ve iletişim teknolojileri, mühendislik, imalat ve inşaat ile doğa bilimleri, matematik ve istatistik alanlarında ABD ve Avrupa ülkelerine gerçekleştiğini söyledi.

TÜRKİYE EKONOMİ SEMPOZYUMU – TES 2024

TÜBA ve Bursa Uludağ Üniversitesi iş birliğiyle düzenlenen, Merkezi Kayıt Kuruluşu'nun Türkiye Ekonomi Sempozyumu "Yapısal Dönüşüm ve Yeni Sanayileşme Politikası" ana teması ile gerçekleştirildi.

TÜBA ve Bursa Uludağ Üniversitesi iş birliğiyle düzenlenen, Merkezi Kayıt Kuruluşu'nun (MKK) Türkiye Ekonomi Sempozyumu (TES 2024) "Yapısal Dönüşüm ve Yeni Sanayileşme Politikası" ana teması ile gerçekleştirildi.

TES 2024, küresel ekonomiyi ve ulusal ekonomileri derinden etkilemesi muhtemel güncel meydan okumaları değerlendirmek ve Türkiye ekonomisinin gelişmişlik seviye ışığında, reel sektör ve sanayileşme odaklı sorunlarını bilimsel yöntemlerle analiz ederek yeni sanayi politikası bağlamında öneriler geliştirmek üzere düzenlendi. Bu kapsamda; Yeni Sanayileşme Politikası İçin Güncel Meydan Okumalar, Başarılı Sanayileşme Deneyimlerinden Dersler, Teknoloji Adaptasyonu ve Yenilik Kapiliyeti, Yeni Sanayileşme Politikasının Finansmanı, Türkiye'de Yapısal Dönüşüm ve Yeni Sanayileşme Politika konuları masaya yatırıldı.

TÜBA Başkanı Prof. Dr. Muzaffer Şeker ve Bursa Uludağ Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Ferudun Yılmaz'ın konuşmalarıyla açılan programa kamu kurum ve kuruluş temsilcileri, araştırmacılar, üniversite akademik ve idari personeli, öğrenciler ve davetliler katıldı.

Sempozyumun teması olarak "Yapısal Dönüşüm ve Yeni Sanayi Politikası" seçilmiş olsa da ben daha çok küresel ekonomik ve finansal sistemdeki çarpıklıktan ve adaletsizlikten bahsedeceğine dile getiren TÜBA Başkanı Prof. Dr. Muzaffer Şeker, günümüz küresel ekonomik düzenininin büyüme ve kalkınmayı teşvik ediyor gibi görünse de aslında geniş kitleler için ciddi bir adaletsizliğin ve dengesizliğin kaynağı haline geldiğini söyledi.

Küreselleşmenin, büyük ölçüde uluslararası sermaye hareketlerine dayalı bir sistem inşa ettiğini ifade eden Şeker, en çok faydayı güçlü ekonomilere ve büyük sermaye sahiplerine sağladığını, düşük gelirli ülkeler ve toplum kesimlerinin ise büyük ölçüde bu döngünün dışında kaldığını ifade etti. Bahsi geçen sistemi ise zenginle yoksul arasındaki uçurumu derinleştirdiğini, dünya genelinde ekonomik eşitsizliklerin daha da büyümesine neden olduğunu vurguladı.

Sistemin insanlığa dayattığı sınırsız büyüme hedefi doğayı ve kaynakları sorumsuzca ve hoyratça tüketiyor.

Başkan Şeker şöyle devam etti: "Sistemde de benzer bir çarpıklık söz konusu. Küresel finansal piyasalar, kısa vadeli kazançlar uğruna büyük riskler alarak dünya ekonomisini defalarca krize sürükledi; buna rağmen bu krizlerin bedelini çoğunlukla sıradan insanlar ödedi. Finansal

sistemin, kendi çıkarları doğrultusunda hareket eden birkaç büyük oyuncunun kontrolüne girmesi, finansal adaletin ve şeffaflığın önünde büyük bir engel oluşturuyor. Bu durum, sistemin yapısal olarak sürdürülemez bir noktaya geldiğini ve köklü bir dönüşüme ihtiyaç duyduğunu gösteriyor. Bu dönüşüm gelecek nesillere yaşanabilir bir dünya bırakmak için de gerekli. Çünkü bu sistemin insanlığa dayattığı sınırsız büyüme hedefi doğayı ve kaynakları sorumsuzca ve hoyratça tüketiyor." dedi.

Bu amaçla yapılan aşırı üretim ve tüketimin ekolojik dengeyi bozulmasına, iklim krizine ve çevresel tahribata yol açtığına dikkat çeken Prof. Şeker, dünyanın kısa vadeli kazanç uğruna doğanın geleceğini riske atan bir ekonomik yapı ile karşı karşıya olduğunu altını çizdi.

Konuşmasını ekonomik büyümeyi yalnızca belirli kesimlerin yararına değil, toplumun tüm kesimlerine adil bir şekilde yaymayı hedeflemeliyiz diyerek sürdüren Şeker, adil bir küresel ekonomik düzenin ekonomik kaynakların paylaşımı, finansal sistemin şeffaflığı ve kapsayıcılığı gibi temel konuları gözönünde bulundurarak inşa edilmesi gerektiğini belirterek sonlandırdı.

Programın açılışında konuşan Merkezi Kayıt Kuruluşu Genel Müdürü Ekrem Arıkan ise Borsa İstanbul grubunda, Borsa İstanbul'un piyasa işlemlerini gerçekleştirdiğini, alım satım aracılığı ettiğini, Takasbank'ın finansal takası sağladığını, finansal altyapı ve teknoloji şirketi MKK'nin ise bütün piyasaların verisini kaydederek, kaydı saklama hizmeti sunduğunu söyledi. Kurumsal yönetim hizmetleri sunduklarını belirten Arıkan, "Kamuyu Aydınlatma Platformu'nda bütün dünyaya örneğiz. Dünyada en iyi uygulayan piyasalardan, ülkelerden biriyiz. Genel kurul sistemimiz var. Endonezya Sermaye Piyasasına dahi bunun ihracını gerçekleştirdik ve kullanılıyor. Türkiye'de 2012'den beri kullanılmakta ve OECD tarafından dünyadaki en iyi 5 uygulamadan biri olarak raporlarına konu edilecek." dedi.

TÜBA BAŞKANI PROF. DR. MUZAFFER ŞEKER'E ZİYARETLER

21 OCAK 2025

Uluslararası Türk Akademisi (Turkic World Educational and Scientific Cooperation Organization-TWESCO) Başkanı Prof. Dr. Şahin Mustafayev'in Başkan Şeker'i ziyareti

20 ARALIK 2024

TÜBA Asli Üyesi ve TÜBİTAK Başkan Yardımcısı Prof. Dr. Mesut Güner'in Başkan Şeker'i ziyareti

TÜBA BAŞKANI PROF. DR. MUZAFFER ŞEKER'DEN ZİYARETLER

4 KASIM 2024

Başkan Şeker'in Sinop Valisi Dr. Mustafa Özarslan'ı ziyareti

1 KASIM 2024

Başkan Şeker'in Samsun Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Mahmut Aydın'ı ziyareti

17 EKİM 2024

Başkan Muzaffer Şeker'in Ordu Valisi Muammer Erol ve Ordu Büyükşehir Belediye Başkanı Dr. Mehmet Hilmi Güler'i ziyareti

TÜBA Üyesi Prof. Kalayoğlu Vefat Etti

TÜBA Şeref Üyesi Prof. Dr. Münci Kalayoğlu İstanbul'daki evinde 17 Kasım günü hayatını kaybetti.

Bugüne kadar 1500'ün üzerinde nakil yapan "Yaşayan En Yenilikçi 20 Çocuk Cerrahisi" arasında yer alan Prof. Kalayoğlu için 19 Kasım'da Koç Üniversitesi Sağlık Bilimleri Topkapı Kampüsü'nde anma töreni düzenlendi. Aynı gün Zincirlikuyu Camii'ndeki cenaze namazının ardından Zincirlikuyu Mezarlığı'na defnedildi.

Prof. Kalayoğlu'na Allah'tan rahmet, ailesine, sevenlerine ve bilim camiasına başsağlığı dileriz.

Prof. Dr. Münci Kalayoğlu kimdir?

1940 yılında Ankara'da dünyaya geldi. 1963 yılında Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi'nin sınavına girdi ve başarılı oldu. Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi'nden mezun olduktan sonra Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi'ne girerek İhsan Doğramacı'nın asistanı olarak genel cerrahi eğitimi aldı. Ardından New York Mount Sinai Tıp Fakültesi'nde 1967-1968 yılları arasında cerrahi staj yaptı. 1968-1970 yılları arasında Pittsburg Çocuk Hastanesi'nde çocuk cerrahisi alanında uzmanlık çalışmaları yaptı.

Amerika'da eğitimini tamamladıktan sonra Türkiye'ye döndü ve 1971 yılında Hacettepe Tıp Fakültesi Çocuk Cerrahisi alanında yardımcı doçent olarak çalışmaya başladı. Bir yıl sonra doçent, 1977 yılında ise profesör oldu.

Madison Wisconsin Üniversitesi'nden aldığı davetle Amerika'ya gitti.1983'te Wisconsin Üniversitesi'nde Karaciğer Transplantasyonu Programı'nı başlattı ve 25 yıl yöneticiliğini yaptı.Wisconsin'deki ilk karaciğer nakli, ilk küçültülmüş (erişkinden çocuğa) karaciğer nakli, ilk "cluster" (karındaki tüm organların) nakli, erişkinden erişkine ilk canlı karaciğer nakli, ilk çocuk karaciğer nakli ve eyaletteki hasta en küçük yaştaki çocuğa karaciğer nakli de dahil olmak üzere 1.500'ün üzerinde nakil gerçekleştirdi. Karaciğerin vücut dışında 20 saatten fazla canlı tutulmasını sağlayan Wisconsin solüsyonunun geliştirilmesine katkıda bulundu.

2006 yılında Türkiye'ye dönen, 2010 yılında TÜBA Üyesi seçilen Prof. Dr. Münci Kalayoğlu, dünyanın en iyi cerrahlarından biri olarak kabul ediliyordu.

TÜBA Üyesi Prof. Orhan ISC Yönetim Grubuna Seçildi

Uluslararası Bilim Konseyi'nin (International Science Council-ISC) 7. kez gerçekleştirilen Avrupa Üyeleri (European Members) Yıllık Toplantısında TÜBA'nın önerisiyle aday olan Akademi Asli Üyesi Prof. Dr. İlkyay Erdoğan Orhan ISC Avrupa Üyeleri Yönetim Grubuna seçildi.

21-22 Kasım'da İsveç'in başkenti Stockholm'deki İsveç Kraliyet Akademisi'nde gerçekleştirilen Yıllık Toplantıda grup üyeliğine aday olan bilim insanlarının tanıtımı yapıldı, ardından adaylara soruların iletildiği tartışma oturumu düzenlendi. 2025-2028 yılları arasındaki üç yıllık dönemde görev alacak bilim insanları için yapılan oylama sonucunda Lokman Hekim Üniversitesi Öğretim Üyesi ve TÜBA Asli Üyesi Prof. Dr. İlkyay Erdoğan Orhan da seçilen bilim insanları arasında yer aldı.

ISC Yıllık Toplantı programında ayrıca bilim insanları tarafından Yapay Zekanın Zorlukları, Pandemi Sonrası Avrupa'da Yönetişim ve Kamu Yönetiminde Kanıtla Dayalı Politika Yapımı için Kapasite Oluşturma ve Avrupa'yı Geri Kazanma Mücadelesi başlıklarında sunum yapılırken 3 farklı oturum da düzenlendi.

TÜBA ve TÜBA-GEBİP Üyelerine TÜBİTAK Ödülü

TÜBİTAK'ın bilimsel ve teknolojik alanlarda araştırma ve geliştirme faaliyetlerini desteklemek, bilim insanlarının, araştırmacıların yetiştirilmeleri ve geliştirilmeleri için olanak sağlamak amacıyla 2024 yılında 21 bilim insanının aldığı "TÜBİTAK Bilim, Özel, Hizmet ve Teşvik Ödülleri"ne TÜBA ve TÜBA-GEBİP Üyesi olmak üzere toplam 17 bilim insanı layık görüldü.

7 Bilim Ödülü, 1 Hizmet Ödülü ve 13 Teşvik Ödülü, Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan tarafından Beştepe Millet Kongre ve Kültür Merkezi'nde düzenlenen törenle sahiplerine teslim edildi.

TÜBİTAK Hizmet Ödülü'nü sağlık ve yaşam bilimleri alanında İstinye Üniversitesi'nden TÜBA Asli Üyesi

Prof. Dr. Meral Beksaç, Bilim Ödülünü ise; mühendislik bilimleri alanında Prof. Dr. Seda Keskin Avcı, Prof. Dr. Sinem Çöleri ve Prof. Dr. Sinan Gezici, Sosyal ve Beşeri Bilimler alanında ise Prof. Dr. Bahar Rumelili Sancak adlı TÜBA-GEBİP Üyeleri aldı.

Teşvik Ödülleri'nin sahibi temel bilimler alanında; TÜBA-GEBİP Üyeleri Doç. Dr. Ahmet Acar, Doç. Dr. Ogün Adebali, Prof. Dr. Bünyemin Çoşut, Prof. Dr. Mehmet Özkan, mühendislik bilimleri alanında Doç. Dr. İlknur Eruçar Fındıkçı, Prof. Dr. Mustafa Servet Kıran, Cem Tekin, sağlık bilimleri alanında Doç. Dr. Ahmet Eken, Yavuz Nuri Ertaş, Doç. Dr. Fatih İnci, İpek Süntar ve sosyal ve beşeri bilimler alanında da Doç. Dr. Ali Erken oldu.

TÜBA Üyesi Prof. Metin'in Çevre Dostu Projesine TÜBİTAK ve CAS'tan Destek

TÜBA Asosye Üyesi, Koç Üniversitesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Önder Metin'in, Çin Bilimler Akademisi (CAS) Kimya ve Fizik Enstitüsü'nden Prof. Dr. Tierui Zhang ile hazırladığı çalışması TÜBİTAK ve CAS tarafından desteklenen 4 uluslararası proje arasında yer aldı.

Prof. Dr. Önder Metin konuyla ilgili "CAS ile İkili İş Birliği Programına ilişkin 2024 yılı çağrısının değer-

lendirme sürecinin ardından "Azot ve Karbon Fotofiksasyonu Yoluyla Ürenin Yapay Fotosentezi" projemizin TÜBİTAK ve CAS tarafından desteklenmesine karar verildi. 36 ay sürecek olan projemizle başta gübre sanayi olmak üzere kimya endüstrisinde önemli bir kimyasal olan Üre'nin sentezi için, mevcut fosil yakıtlara dayalı enerji sarfiyatının yüksek olduğu ve çevre kirliliğine neden olan yöntemler yerine, güneş enerjisinin kullanıldığı etkin ve sürdürülebilir bir fotokatalitik yöntem için fotokatalizörler geliştirmeyi hedefliyoruz." dedi.

Proje kapsamında CAS'tan bilim insanlarıyla gerçekleştirilecek karşılıklı ziyaretlerin Türkiye-Çin arasında bilimsel iş birliğini güçlendireceğini ifade eden Prof. Metin, projenin Pekin'de bulunan Çin Bilimler Akademisi Kimya Enstitüsü'nde ziyaretçi profesör olarak araştırmalar yapma imkanı verecek olmasının da kendisi için ayrıca önemli olduğunu altını çizdi.

TÜBA Genç Akademi Üyesi Prof. Topaktaş'a Polonya'dan Üstün Hizmet Liyakat Nişanı

TÜBA Genç Akademi Üyesi ve İstanbul Üniversitesi (İÜ) Edebiyat Fakültesi Slav Dilleri ve Edebiyatları Bölümü Başkanı ve Leh Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Başkanı Prof. Dr. Hacer Topaktaş Üstüner Polonya Cumhuriyeti tarafından verilen Üstün Hizmet Liyakat Nişanının sahibi oldu.

TÜBA-GEBİP ve TÜBA-TESEP Ödülü sahibi Prof. Üstüner, gerçekleştirdiği bilimsel çalışmalar ve Türkiye-Polonya arasındaki kültürel ilişkilere sağladığı katkılar dolayısıyla Üstün Hizmet Liyakat Nişanı'na layık görüldü. Nişanın takdim töreni TÜBA Asli Üyesi ve İÜ Rektörü Prof. Dr. Osman Bülent Zülfişkar, Polonya İstanbul Başkonsolosu Witold Lesniak ve Edebiyat Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Sevtap Kadiođlu'nun katılımıyla gerçekleştirildi.

Ödüle layık görölmekten büyük bir onur duyduğunu ifade eden Prof. Üstüner'e nişanı Başkonsolos Lesniak tarafından takdim edildi.

TÜBA-GEBİP Ödülü Sahibi Prof. Önses'e ERC'den Büyük Destek

TÜBA-GEBİP (Üstün Başarılı Genç Bilim İnsanı Ödüleri Programı) Ödülü Sahibi, Erciyes Üniversitesi (ERÜ) Öğretim Üyesi Prof. Dr. Mustafa Serdar Önses geliştirdiği "DNA Encoded Omniphobicity" projesiyle Avrupa Araştırma Konseyi'nden (European Research Council - ERC) 2 Milyon Euro destek almaya hak kazandı.

ERÜ Nanoteknoloji Uygulama ve Araştırma Merkezi (ERNAM) Müdürü ve Mühendislik Fakültesi Metalurji ve Malzeme Mühendisliği Bölümü Öğretim Üyesi Prof. Önses proje ile canlıların genetik bilgi taşıyıcısı olan DNA'yı kullanarak bir takım yüzeyler elde etmeyi ve yüzeyin ıslatma özelliklerini kontrol etmeyi amaçladıklarını söyledi. DNA güdümlü ıslatma olaylarını yöneten ilkelerin anlaşılmasının; kodlanmış yüzeyler, akıllı kaplamalar, sahtecilik önleyicilik, giyilebilir sensörler ve tıbbi teşhis gibi bir dizi alan ve teknoloji için yüksek temel ve uygulama değeri olan fiziksel, kimyasal ve biyolojik bilimlerin arayüzünde bilgi üretmesinin beklendiğini belirtti.

2014 yılında TÜBİTAK 2232 programı kapsamında Türkiye'ye dönen, 2020 yılında TÜBİTAK Teşvik Ödülüne layık görölen Prof. Dr. Önses "Bir nevi akıllı,

yaşayan organizmalara benzer şekilde yüzeyler elde etmek istiyoruz. Eğer proje başarıyla sonuçlanırsa bir çığır açma potansiyeli var. Birçok alanda ilk planda öngördüğümüz üzere bir takım şifrelenmiş yüzeyler adı verdiğimiz akıllı kaplamalar, bir takım sensör teknolojileri, tıbbi teşhiste bir takım teknolojilerde kullanılabileceğini düşünuyoruz ama bu yaklaşımı, böyle bir keşfi başarabilirsek proje kapsamında belki şu an öngöremediğimiz birçok alanda da uygulanabileceğini düşünuyoruz. Hem temel olarak hem uygulama olarak birçok değeri olacağını düşünuyoruz." dedi.

TÜBA-GEBİP Üyesi Dr. Tozburun'a ERC'den Önemli Destek

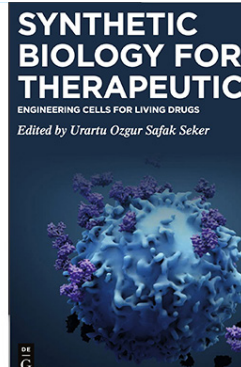

TÜBA-GEBİP (Üstün Başarılı Genç Bilim İnsanı Ödülleri Programı) Ödülü Sahibi, Dokuz Eylül Üniversitesi Öğretim Üyesi, İzmir Biyotıp ve Genom Merkezi'nden Doç. Dr. Serhat Tozburun, sindirim sistemi hastalıklarına yönelik yenilikçi bir çözüm geliştirmeyi

amaçlayan projesi CLARISURGE ile Avrupa Araştırma Konseyi'nden (European Research Council - ERC) 1.6 milyon Euro destek almaya hak kazandı.

Projenin Horizon Europe programı çerçevesinde finanse edildiğini ifade eden Dr. Tozburun, CLARISURGE'nin ERC'nin toplamda 678 milyon Euro bütçe ile desteklediği 328 proje arasında yer aldığını belirtti. Tozburun "Sindirim sistemi organlarında görülen erken evre yüzeysel lezyonların düşük riskli, etkili ve hızlı bir şekilde tedavi edilmesini sağlayacak yeni bir teknoloji geliştirmeyi hedefliyoruz. Günümüzde kullanılan cerrahi yöntemlerin sınırlamaları ve mevcut riskleri nedeniyle erken evre lezyonların tedavisi genellikle ihmal edilmiyor ya da hasta takibi öncelikli tercih oluyor." dedi.

TÜBA GEBİP Üyesi Doç. Şeker'den "Synthetic Biology for Therapeutics"

TÜBA GEBİP Üyesi Doç. Dr. Urartu Özgür Şafak Şeker'in editörlüğündeki "Synthetic Biology for Therapeutics - Engineering Cells for Living Drugs" DeGruyter Yayınevi tarafından yayımlandı.

Eser, tasarlanmış mikrobiyal tedaviler, CAR-T tedavileri vb. dahil olmak üzere hücreli tedavilerin son gelişmelerini sentetik biyoloji açısından ele alıyor

ve hem biyoteknoloji hem de tıp alanındaki bilim insanları için bir rehber niteliği taşıyor.

Bilkent Üniversitesi Öğretim Üyesi Dr. Şeker yaptığı açıklamada kitabı, araştırma grubundaki öğrencileri Nazlıcan Tunç, Senem Şen, Derin Akman, Doğu Akboğa, Recep Erdem Ahan, Ece Avcı, Damla Albayrak, Gozeel Binthe, Asli Semerci, Merve Yavuz, Melis Karaca, Mehmet Emin Bakar, Tolga Tarkan Olmez ve Burak Çalışkan ile beraber hazırladıklarını ifade etti ve "Cumhuriyet'in 100. yılına ve onun tekebedi lideri büyük Atatürk'e ithaf ettiğimiz "Synthetic Biology for Therapeutics: Engineering Cells for Living Drugs" adlı kitabımızın tamamını araştırma grubu üyelerimiz yazdı. Kitap, Sentetik Biyoloji ile, mikrobiyal terapötiklerden, Car-T hücreli tedavilerine bir alanda yapılanlar ve yapılabilecekleri sunuyor. Bunları sadece anlatmıyoruz, Türkiye'de yapabilmek için de elimizden gelen uğraşı veriyoruz." dedi.

TÜBA-GEBİP Üyesi Prof. Yetilmezsoy'un Matematik Modeli ABD'de İnşaat Mühendisliği Dersinde İşleniyor

TÜBA-GEBİP Üyesi Prof. Dr. Kaan Yetilmezsoy'un, "Journal of Irrigation and Drainage Engineering" dergisinde (ASCE) yayımlanan "Development of a New Practical Formula for Pipe-Sizing Problems within the Framework of a Hybrid Computational Strategy" makalesindeki matematik modeli ABD'de ders konusu oldu.

YTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü İnşaat Fakültesi Çevre Mühendisliği Bölümü Öğretim Üyesi Prof. Dr. Kaan Yetilmezsoy tarafından geliştirilen ve "Journal of Irrigation and Drainage Engineering" dergisinde "ASCE (American Society of Civil Engineers: Amerikan İnşaat Mühendisleri Derneği)" tarafından yayımlanan ([https://doi.org/10.1061/\(ASCE\)IR.1943-4774.0001556](https://doi.org/10.1061/(ASCE)IR.1943-4774.0001556)) boru çapı tahmin modeline (Type 3, sizing problem of pipe distribution systems), Marshall Üniversitesi İnşaat Mühendisliği (Huntington, West Virginia, USA) bölümünde Prof. Dr. Isaac Wait tarafından verilmekte olan CE 331 kodlu Hidrolik dersine ait 27.01.2025 tarihli videonun 1:05-4:24 dakikaları arasında ayrıntılı olarak değinildi. Videonun 3:15 dakikasında, bu çalışmanın CE 331 dersi müfredatına bir ders notu olarak eklediğinden de bahsedilmektedir. Ayrıca, "Yıldız Technical University, Istanbul, Turkey" bilgisi videonun 1:41-2:41 dakikaları arasında ve 3:36-3:42 dakikaları arasında görülüyor.

TÜRKİYE BİLİMLER AKADEMİSİ
YÜKSEKÖĞRETİM DERGİSİ
CİLT 14 - SAYI 3

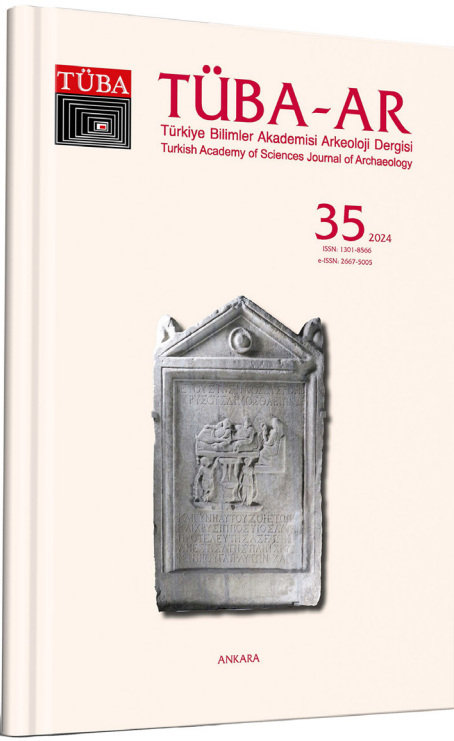
Türkiye ve dünyada yükseköğretime ilişkin temel yapısal özelliklerin değerlendirildiği, uygulamalar açısından ülkeler arasındaki benzerlik ve farklılıkların irdelendiği, karşılaşılan temel sorunların incelendiği ve çözümlerine yönelik önerilerin ortaya konduğu bilimsel bir platform oluşturmayı amaçlayan TÜBA-HER Dergisi'nin 14. cildinin 3. sayısı okuruyla buluştu.

TÜBA-HER'ün tüm sayılarına ulaşmak için:

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/yuksekgretim>

Satın almak için:

www.tuba.gov.tr

ARKEOLOJİ DERGİSİ
35. SAYI

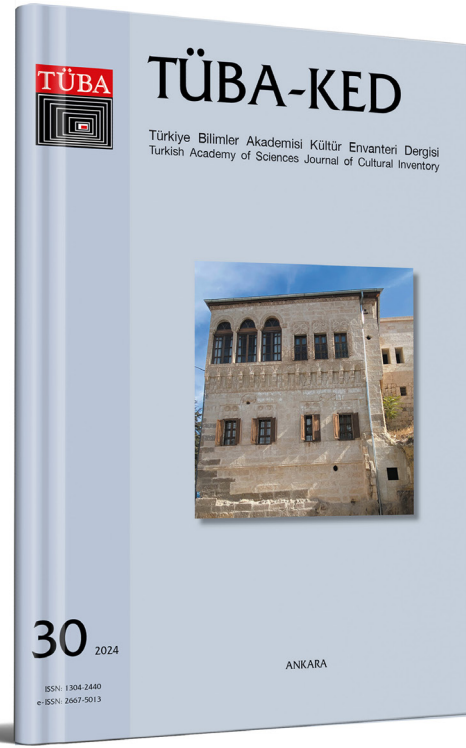
Türkiye'nin arkeolojik ve tarihsel değerlerinin gün ışığına çıkarılması konusunda önemli bir işlevi yerine getiren TÜBA-AR'ın 35. sayısı okurlarıyla buluştu.

TÜBA-AR'ın tüm sayılarına ulaşmak için:

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/tubaar>

Satın almak için:

www.tuba.gov.tr

TÜRKİYE BİLİMLER AKADEMİSİ
KÜLTÜR ENVANTERİ DERGİSİ
30. SAYI

TÜBA-KED'in 30. sayısında somut kültürel mirastan somut olmayan kültürel mirasa, arkeolojik mirastan mimari ve kentsel mirasa, obje ve buluntu ölçeğinden kentsel ölçeğe kadar, Türkiye'nin farklı bölgelerinden, farklı nitelik ve ölçekteki kültürel mirasa ilişkin makaleler yer alıyor.

TÜBA-KED'in tüm sayılarına ulaşmak için:

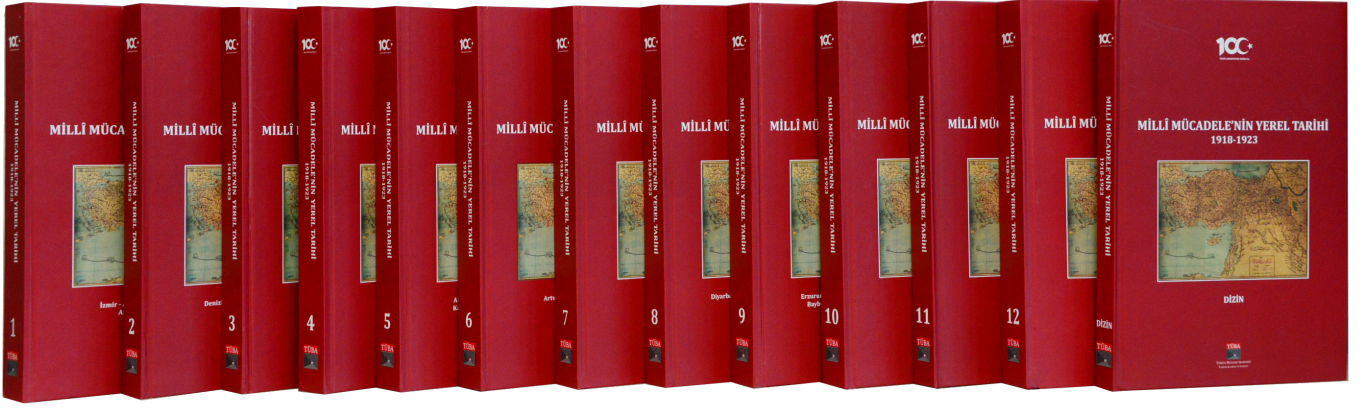
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/tubaked>

Satın almak için:

www.tuba.gov.tr

MİLLİ MÜCADELE'NİN YEREL TARİHİ 1918-1923

Milli Mücadele'nin Yerel Tarihi 1918-1923 adlı eser, şehir şehir Türkiye'nin Milli Mücadele ile ilgili yerel hafızasını tazeliyor, Milli Mücadele yıllarının yurdun dört bir yanında eksiksiz olarak nasıl yaşandığını gösteriyor. Çok sayıda akademisyen ve araştırmacının katılımı ve katkısıyla Milli Mücadele'nin yerel düzeydeki izlerinin derlenip değerlendirildiği çalışma yerel tarihin demokratik, sivil ve katılımcı imkânlarından yararlanarak, insanların kendilerini birer parçası olarak hissedebilecekleri bir tarihsel hafıza oluşturuyor. Dört yıllık bir çalışmanın ürünü olan bu eser Türkiye Cumhuriyetine 100. Yıl kutlamalarında TÜBA armağanı olarak kamuoyu ile paylaşılmıştır..

TÜBA Yayınları için:
<https://satis.tuba.gov.tr>

TÜRK-İSLAM BİLİM KÜLTÜR MİRASI DİZİSİ

TÜBA, "Türk-İslam Bilim Kültür Mirası Projesi" kapsamında "Tebyînü A'mâlî'l-Misâha'sı, Mecmû'a-i Ulûm-i Riyâziyye, Silsile-i Ulemâ Mecmuası, Müze-i Askerî-i Osmanî Züvvârına Mahsûs Rehber, Usûlü'l-Hikem fî Nizâmî'l-Ümem, eş-Şukûk alâ Batlamyus, Tenzilü'l-Efkâr fî Ta'dîlî'l-Esrâr, Gelibolulu Mustafa Âfî ve Kavâ'idü'l-Mecâlis'i" adlı eserleri yayımladı.

